

SZAKDOLGOZAT

Szerencsés Dávid

2025

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem

Szent István Campus

Vidékfejlesztés és Fenntartható Gazdasági Intézet /

Vidék- és Területfejlesztési Tanszék

Vidékfejlesztési agrármérnök alapképzési szak

**Ahol a Duna kanyarog, ott a fejlődés is áramlik – fókuszban a
Duna menti megyei jogú városok versenyképessége.**

Belső konzulens: Dr.Péli László

Egyetemi docens

intézete/tanszéke: Vidékfejlesztés és
Fenntartható Gazdasági Intézet Vidékfejlesztés / Vidék- és Területfejlesztési Tanszék

Készítette: Szerencsés Dávid

Szent István Campus;

2025 év

Tartalomjegyzék

1	Bevezetés.....	4
2	A szakdolgozatom témája	5
2.1	A régió	8
2.2	Tér.....	11
2.2.1	Mi szükséges ahhoz, hogy a teret vizsgálhassuk?.....	14
2.2.2	Királyi vármegyék és járások.....	16
2.2.3	Megyei jogú város	19
2.2.4	Mit is jelent megyei jogú városnak lenni?	24
2.2.5	Milyen is legyen egy megyei jogú modern város?.....	25
2.2.6	A népszámlálás.....	26
2.2.7	A Települési és regionális adatokat.....	26
2.2.8	A TeIR.....	27
2.2.9	A regionális klaszterek	27
3	Alkalmazott módszerek.....	29
3.1.1	Az öt megyei jogú város elhelyezkedése	30
4	Az öt megyei jogú város Esztergom, Érd, Dunaújváros, Szekszárd, Baja vizsgálata.....	31
4.1	Az összehasonlítás régió, vármegye, járási szintekre.....	34
4.2	A területi polarizáció számok az öt megyei jogú városnál.....	36
4.2.1	A lakások számának változása (1990–2023) és az építőipar hatása.	39
4.2.2	Az építőipar szerepe a lakásállomány alakulásában.	40
4.2.3	A lakásépítések és demográfiai trendek összefüggése.....	40
	Hogyan élénkíthető a lakásépítés a válság sújtotta térségekben	41
4.3	Érdi járás települései.....	41
4.4	Esztergomi járás települései	44
4.5	Dunaújvárosi járás települései	48

4.6	Szekszárdi járás települései.....	52
4.7	Baja járás települései.....	57
4.7.1	A két megyei jogú város szakemberinek válasza.....	60
	(Érd megyei jogú város, polgármesteri asszisztens).....	60
1.	Demográfia és társadalom.....	60
2.	Duna és gazdasági lehetőségek.....	60
3.	Munkaerőpiac és vállalkozások.....	61
4.	Infrastruktúra és közlekedés.....	61
5.	Épített környezet és életminőség.....	62
	(Dunaújváros megyei jogú város, Főépítészeti osztály munkatársa).....	62
1.	Demográfia és társadalom.....	62
2.	Duna és gazdasági lehetőségek.....	63
3.	Munkaerőpiac és vállalkozások.....	63
4.	Infrastruktúra és közlekedés.....	64
5.	Épített környezet és életminőség.....	64
5	Komplex Duna-alapú fejlesztési javaslat az öt járás számára.....	65
5.1.1	Vízi közlekedés és logisztikai fejlesztések.....	65
5.1.2	Öntözésfejlesztés és mezőgazdasági vízgazdálkodás.....	65
5.1.3	Mohácsi vízlépcső (javaslat) – vízmegtartás és energetikai lehetőségek.....	65
6	Összegző javaslatok.....	66
7	Irodalomjegyzék.....	67
8	Nyilatkozatok.....	77
8.1	1 Tartalmi összefoglaló.....	77
8.2	Konzulensi nyilatkozat.....	79
8.3	Hallgató nyilatkozata mesterséges intelligencia alkalmazásáról.....	80
8.4	Nyilatkozat a szakdolgozat hozzáféréséről és eredetiségéről.....	82

1 Bevezetés

A mai magyarországi gazdasági, társadalmi helyzet kialakulását az 1990 -es években zajlott változások nagyban befolyásolták. Néhány év alatt eltűnt, illetve átalakult a feldolgozóipar és a nehéz- és könnyűipar nagy része, melyek számos szegmens mélyreható változását eredményezték. Példaként említhetjük Miskolcot, mely nehézipari központ volt és ahol a rendszerváltás előtt, 1985-ben 211 645 ember élt, napjainkban pedig 147 533 fő. (Északhírnök, 2025). A központosított tervgazdálkodást helyi, területi, illetve piacgazdálkodás váltotta fel, illetve az Európai Unióhoz való csatlakozásunk után olyan történelmi esélyt kapott a magyar gazdaság és vele együtt a társadalom, mely a periférikus helyzetből való kitörést jelenthette. Természetesen mindez, bizonyos tudás, képzés, ismeretanyag nélkül nem valósítható meg. Egyik ilyen fajta ismeretanyag, ami a gazdaságtan, műszaki, politikai, társadalmi, földrajzi, tudományok metszetéből jött létre: a regionális tudomány kialakulását eredményezte. Ezen tudományág fejlődése tette lehetővé, hogy „regionális” szinten lehet vizsgálni, illetve elemezni egyes területek (régiónok) eredményeit. Ezek az eredmények nagyon sokoldalú megközelítési módok. Jellemző, hogy a térben zajló társadalmi, gazdasági folyamatokat megpróbálja komplexen kezelni és a földrajzi, környezeti, területi adottságokon túl a közigazgatási, szociológiai, politikai, történelmi, műszaki, településszerkezeti, illetve ezek összességéből adódó jelenségek, folyamatok alakulását, változásait, törvényszerűségeit is vizsgálja. A regionális tudomány folyamatosan fejlődik, mint minden tudományterület. A gazdaságot érintő döntéseket városi, területi, illetve nemzeti, állami szinten hozták meg. Napjainkban a regionális tudományi ismereteket is segítségül hívva hozzák meg döntéseiket az illetékesek, a multinacionális nagy, közepes vállalatok, cégek, beszállítói csoportok letelepedéséhez, telephely választásának létesítéséhez. A folyamat során, szám adatok alapján mérlegelik a lehetőségeket és így járnak el a kormányzati, közszolgálati intézmények a gazdasági döntésekkel is. Háztartások hasonló döntésekkel szembesülnek a lakóhely, a család munkahelyi és gyerekek iskolázási lehetőségekkel kapcsolatban, melyek összefüggésben vannak az adott térrel és idővel és az emberi élet számos területére kihatnak.

„Ma mi vagyunk a jelen, holnap mi leszünk a múlt, s ők a jövő. Amit ma építünk magunknak, azt a holnapért tesszük. S hogy milyen lesz városunk? Amilyennek megálmodjuk, megvalósítjuk” (Dr. Kubassek J. , 2007).

2 A szakdolgozatom témája

A szakdolgozatom témájának ötletét lakóhelyem, Érd, szolgáltatta, mely a budapesti agglomeráció egyik legfejletlenebb településeként tartották számon és mely az elmúlt évtizedek alatt több területet érintő változáson, fejlődésen esett át. Adódott a kérdés, melyek azok a tényezők, melyek változásokat eredményeznek és kitekintve más régiókra, milyen tapasztalatokra tehetünk szert? Szolgáltathatnak-e a fókuszba állított területek összehasonlításából nyert adatok tanulságokat, vonhatunk-e le belőlük következtetéseket? Mindezek felderítésére választottam a **Ahol a Duna kanyarog, ott a fejlődés is áramlik – fókuszban a Duna menti megyei jogú városok versenyképessége.**

Érden a 1930-as évektől folyamatosan és meredeken nőtt a lakosság száma, ezért sokáig a lakosság számához viszonyítva, a település infrastrukturális fejlettsége elmaradottnak volt tekinthető. Ekkor vált közismertté az a szállóige, miszerint „Érd Európa legnagyobb nagyközsége”. A település közigazgatási hovatartozása az idők során többször is változott: 1945-ig Fejér vármegye részeként, az Adonyi járás közigazgatási egységéhez tartozott. Az első nagyobb megyerendezés során Érdet átsorolták a Pest–Solt–Pilis–Kiskun vármegye kötelékébe. Az 1950-es évek közigazgatási reformjai újabb változást hoztak: a település Pest megyéhez került. Végül, a 2023-ban elfogadott törvény értelmében hivatalosan is a Pest vármegye elnevezést kapta a közigazgatási egység, amelyhez Érd jelenleg is tartozik. Érdet 1979-ben nyilvánították várossá és 2006-ban Megyei jogú várossá (Dr. Kubassek J. , 2007). Így Pest vármegyében az egyetlen megyei jogú város és egyben az **Érdi** járás központja is lett. (Dr. Kubassek J. , 2004) . Azóta eltelt idő alatt a kérdése, hogyan lehet Érdet alvóváros mivoltából **„Virágzó kert elővárossá”** fejleszteni, illetve építeni. Az objektív összehasonlítás érdekében olyan megyei jogú, illetve járás központú városokat kerestem Érd mellé, melyek szintén nem régóta viselik a megyei jogú város címet. Így esett a választásom **Baja és Esztergom** településre.

Esztergom **„Magyarország egyik legnagyobb történelmi múlttal rendelkező városa”**. Fényes királyi személyek, jeles események, gazdag paloták, templomok képe mellett a kegyetlen csaták öldöklése, tatár és török hordák garázdálkodása, pusztítása, majd az újjáépítés képei követik egymást. A város múltjában az egész ország történelme sűrűsödik. A több mint ezeréves magyar történelemnek nincsen olyan évtizede, melynek során fel ne merülne Esztergom városának neve. Többek között: I (Szent) Istvánt itt koronázták királlyá, Esztergom városban keresték fel az országba érkező, vagy átutazó külföldi uralkodók a magyar királyokat: pl. II. Gézá VII. Lajos francia király 1147-ben, és III. Bélát Barbarossa Frigyes német-római császár 1189-ben. A tatár dúlás után IV. Béla a királyi palotát és a várat az érsekeknek

adományozta, és székhelyét az ország végleges fővárosába, Budára helyezte át. Az Árpád-ház kihalása utáni időszakot követően, Érsekei révén Esztergom a XIV–XV. században gyakran országos események színtere, s a magyar kultúrának – Buda mellett – egyik legfontosabb fellegvára volt. A török hódítás a virágzó középkori Esztergom pusztulásának is kezdetét jelentette. (Horváth I., 2020). A többszöri ostromok okozták a város lakosságának csökkenését, illetve épületeinek pusztulását. A török kiűzése során, az újjáépülő város nagy anyagi áldozatvállalás árán 1708. február 18-án végül visszakapta szabad királyi városi rangját, de mérete, jelentősége, árnyéka volt csak a réginek. A XX. század elejére Esztergom már csak közigazgatási székhely mivolta, illetve kulturális és oktatási intézményei, jelentős épületei miatt számított fontosabb településnek. Tovább rontotta a város helyzetét, hogy 1920-tól a trianoni békeszerződés értelmében határvárossá vált, és elvesztette természetes vonzáskörzetének jelentősebb részét. Orvosolni a kialakult helyzetet csak a 2001-ben újjáépült a Mária Valéria híd tudta, mely azóta ismét összekötni a várost a történelmileg kialakult vonzáskörzetével. Regionális vezető szerepét tovább erősíti a 2003-ban megalakult Ister–Granum Eurorégió, amely nagyjából a régi Esztergom vármegyét és Hont vármegye egyes területeit öleli fel. 2022. május 1-jétől Esztergom megyei jogú város.

Baja első írásos említése 1323-ból származik. A mohácsi veszedelem után alig néhány napra, 1526 szeptemberében, a győztes törökök bevonultak Bajára is, elfoglalva az egész vidéket. Közigazgatási kisebb székhellyé, nahijévé tették, a szegedi szandzsákságba és a budai beglerbégységbe osztották. A török uralom alól 1687-ben szabadult fel Baja, majd ezután I. Lipót királytól szabadságlevelet kapott. Kamarai mezővárossá 1714-ben vált. Baja városának mind személy-, mind az áruforgalom lebonyolításának főeszköze a hajó, később pedig a gőzhajó volt. Így tehát a várost, a hajózás tette a vidék kereskedelmének gócpontjává. A mezőgazdasági kivitel útja leginkább Bajáról indultak ki, vagy Baján mentek át. A város igen nagy területen épült ki, hiszen még a belvárosban is alig van ház, melynek ne volna tágas udvara és kertje (Ferencz, 2004). „**Baja a szép udvarok városa.**” (Bajai, OKK. Kft, 2007). 2022. május 1-jétől Baja megyei jogú város. A Bajai Országos Közforgalmú Kikötő Magyarország második legjelentősebb kikötője a Duna-Majna-Rajna víziút-rendszeren.

Kutatásom szempontjainak vizsgálatát Szekszárd megyei jogú város és járásközpontokra is kiterjesztettem, mely ugyanakkor nem közvetlenül a Duna partján fekszik, azonban járásterülete igen. A város nevét először 1015-ben említik írásos források, I. Béla király 1061-ben bencés apátságot alapított itt, amely vallási és kulturális központtá tette a vidéket. Szekszárd már mezőváros volt 1485-ben, évente öt vásárt tartott. Szekszárd megyeszékhellyé 1779-ben vált. Rendezett tanácsú városi rangot kapott 1905-ben. (Szekszárd, 2000) Szekszárd

hagyományosan mezőváros. Ipara, gazdasága alig volt, egyedül nagyhírű szőlőkultúrája tette híressé. A környező mezőgazdasági kultúra, főként a szőlőművelés a vidék természetes növénytakaróját kiszorította, ma Szekszárd és környéke történelmi borvidékként ismert és elismert. 1994. október 30-án vált megyei jogú várossá. **„Szekszárd a nemes borok és a művészetek városa”**

Ebbe a körbe sorolható még Dunaújváros, régi nevén Pentele, Dunapentele (1951 előtt). Dunaújváros elődjének tekinthetjük, már az Árpád-korban is létező, máig fennálló Pentelét, amely egy középkori görög szentről, Szt. Pantaleonról kapta a nevét. A falu 1541-től 1688-ig volt török uralom alatt, a 15 éves háború alatt pedig a lakosság teljesen kipusztult (Dunaújváros, MJ. honlapja, 2025) . V. Ferdinánd 1833-ban mezővárosi rangot ad Pentelének. Dunapentelét a nagyközségek közé sorolták 1870-ben. 1951 és 1961 között Sztálinváros nevet viselte. A város számára, a 1949-es években felépített új vaskohászati kombinát és az ehhez kapcsolódó lakótelep adta meg a folyamatos fejlődést. Jelenleg Fejér vármegye második legnépesebb városa. Dunaújváros 1990-ben lett megyei jogú város. **„Dunaújváros - Ellentétek harmóniája”**

A Duna – mint Közép-Európa egyik legnagyobb és legjelentősebb folyama – földrajzi értelemben természetes közlekedési útvonalként szolgál már évszázadok óta. Vizei nem csupán országokat kötnek össze, hanem civilizációkat, kultúrákat, kereskedelmi kapcsolatrendszereket és történelmi eseményeket is. A folyam mentén létrejött települések, városok és közlekedési csomópontok mindig is fontos szerepet játszottak az európai térség gazdasági és társadalmi fejlődésében. A Duna ma is hatalmas potenciált rejt magában: nemcsak a kereskedelem és az áruszállítás terén, hanem a turizmus, a rekreáció, a kulturális kapcsolatok erősítése szempontjából is. Az ehhez kapcsolódó fejlesztési lehetőségeket – legyen szó hajózási infrastruktúráról, vízi turizmusról, vagy ökoturisztikai útvonalakról – a jövőben célszerű lenne még tudatosabban és fenntartható módon kiaknázni. Ezek a városok mind a Duna mentén helyezkednek el. Pályázati kutatásom tehát az előbb említett öt város és járásainak vizsgálatára terjed ki, tehát **Esztergom, Érd, Dunaújváros, Szekszárd, Baja** városára és az érintett vármegyéket, régiókat vizsgálom. Duna menti elhelyezkedés alapján Győrt is érdemes lenne kutatni, de népessége, gazdasági, és egyéb szempontok alapján az említett városokhoz képest nagyobb súllyal rendelkezik, mindemellett nemcsak megyei jogú város, hanem egyben Nyugat-Dunántúl régió központja is. Vizsgálataimat minden esetben az éppen aktuális területi lehatárolások figyelembevételével végeztem, igazodva a közigazgatási egységek hivatalos besorolásához. Ennek megfelelően a **Pest régió/ vármegye** az **Érdi járás** és annak központja, **Érd** megyei jogú városa került elemzésre. Hasonló módon a **Közép-Dunántúli régióból** a

Komárom-Esztergom vármegyében található **Esztergomi járást**, valamint **Esztergom** megyei jogú városát választottam ki mintavételi területként. Ugyanezen régióból **Fejér vármegye**, **Dunaújvárosi járása** és Dunaújváros megyei jogú városa is vizsgálati egységként szerepelt. A **Dél-Dunántúli régió** vonatkozásában **Tolna vármegyét** és annak **Szekszárdi járását**, illetve megyeszékhelyét, **Szekszárdot** vettem alapul. Végül, a **Dél-Alföldi régióból** **Bács-Kiskun vármegye**, **Bajai járása** és a hozzá tartozó **Baja** megyei jogú városa került be a kutatási térségbe. E területek összehasonlító elemzése lehetőséget nyújtott a régiók közötti különbségek, hasonlóságok, valamint fejlettségi szintek feltárására a közigazgatási és területfejlesztési szempontok mentén.

2.1 A régió

A régió, mint a „vidék, táj, tájegység” a regionális „terület, körzeti, egy tájegységre vonatkozik” (Magyar; etimológiai szótár, 2025). Természetesen, mind térben és helyben kapcsolódik az Európai Unió és az adott ország közigazgatási rendszeréhez. Így jött létre a NUTS -rendszer (Nomenclature des Unités Territoriales Statistiques) - Statisztikai területi egységek nomenklatúrája (Európai; Unió, 2025). Ezeket a statisztikai célú területi egységeket annak érdekében hozták létre, hogy lehetővé tegye az összehangolt regionális statisztikák gyűjtését, összeállítását és terjesztését az EU-ban. Ezt a hierarchikus rendszert a régiókra vonatkozó társadalmi-gazdasági elemzésekhez is használják és keretként szolgál az uniós kohéziós politikával kapcsolatos fellépésekhez. Az Európai Parlament és a Tanács **1059/2003/EK rendelete** (2003. május 26.), amelyet – főleg az új tagállamok csatlakozását követően – több alkalommal is módosítottak (2005-ben, 2008-ban, 2013-ban és 2017-ben) (Európai; Unió, 2025). Így létre jött regionális statisztika, az európai statisztika alapkövei, melyek alapján határozzák meg a regionális mutatókat. Ezt a regionális statisztikát a 70-es évek elején dolgozták ki a tagállamok nemzeti statisztikai intézetei és az Eurostat, az Európai Unió Statisztikai Hivatala között folytatott tárgyalások alapján. A statisztika felhasználói kifejezték az uniós szintű összehangolásra vonatkozó növekvő igényüket, annak érdekében, hogy az EU egész területén összehasonlítható adatok álljanak rendelkezésre. Az összehangolt, egységesített regionális statisztikák gyűjtésének, összeállításának és terjesztésének lehetővé tétele érdekében az EU bevezette a NUTS-osztályozást. Az 1059/2003/EK rendelettel így módon létrehozott egységes jogi keretnek köszönhetően, hosszú távon biztosított a regionális statisztikák megbízhatósága. A regionális statisztikák összehasonlíthatósága megköveteli, hogy a földrajzi régiók a népesség tekintetében összehasonlítható méretűek legyenek. Magyarország régiókból, a régiók vármegyékből, a vármegyék járásokból, a járások településekből állnak össze. A

NUTS-osztályozás hierarchikus, mivel az egyes tagállamokat 6 szintre osztja: NUTS 0, NUTS 1, NUTS 2, NUTS 3, LAU 1 és LAU 2 (1. ábra).

Szint	Minimum	Maximum	NUTS elemi Magyarországon 2024-ig
NUTS			Országok
NUTS 1	3 millió fő	7 millió fő	Nagy régió (3 db)
NUTS 2	800 000 fő	3 millió fő	Régió (8 db)
NUTS 3	150 000 fő	800 000 fő	Vármegyék +Budapest (19+1 Főváros)
LAU1			Járások (175 + Bp. 23= 195 db)
LAU2			Települések (3155 db)

2-1. Táblázat NUTS elemi Magyarországon

Az EU-ban elterjedt alapállás szerint a NUTS 2 szint a (Basic regions) az a legkisebb területi egység, amelyre a közösségi regionális politikában alkalmazott statisztikai adatok széles köre alkalmazható. A 2018. január 1-jétől a **2013/2015. (XII. 29.) Korm.** határozatnak megfelelően, Közép-Magyarország régió kettévált Pestre és Budapestre, így a hatályos jogszabályok alapján Magyarország területe 8 NUTS 2 tervezési-statisztikai régióra tagolódik (Hatályos jogszabályok, 2016).

Magyarországon ez a rendszer, a tervezési-statisztikai régiók rendszere, amelyet a területfejlesztésről és területrendezésről szóló 1996. évi XXI. törvény későbbi módosításai erősítettek meg.

Magyarország régiói, 2019. január 1.

1. Ábra Magyarország régiói 2019.01.01 (KSH, 2019).

A magyar közigazgatásban a nagy, tartományi szintű régiók szerveződésének

nincs történelmi hagyománya. A területi szerveződés alapegysége nem az arisztokrácia birtokai által meghatározott tartomány, hanem a középnemesség által vezetett vármegye lett.

Magyarországon a hat régió három-három vármegyéből áll. **Nyugat-Dunántúl** (Győr-Moson-Sopron, Vas, Zala), **Közép-Dunántúl** (Fejér, Komárom-Esztergom, Veszprém), **Észak-Magyarország** (Borsod-Abaúj-Zemplén, Heves, Nógrád), **Észak-Alföld** (Hajdú-Bihar, Jász-Nagykun-Szolnok, Szabolcs-Szatmár-Bereg), **Dél-Alföld** (Bács-Kiskun, Békés, Csongrád-

Magyarország vármegyéi, 2023. január 1.

Csanád), **Dél-Dunántúl** (Baranya, Somogy, Tolna). **Pest** vármegye, illetve **Budapest** önálló régióként funkcionál. (2 ábra). 1949 után Magyarországon közigazgatási rendezést kellett végezni így alakult ki a mai 19 vármegyei rendszer és a főváros. (A

2. Ábra NUTS 3, Magyarországi vármegyék. (KSH, 2019)

Magyar Népköztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. Törvény) (Nemzeti jogszabálytár., 2011). A vármegyei rendszer a NUTS 3 besorolásnak felel meg (3 ábra).

A magyar területi igazgatás legnagyobb történelmi hagyományú egysége a vármegye. Ennek első formája az I. István által létrehozott királyi vármegye volt. Kialakítása az ország törzsektől és nemzetségektől független területi beosztását és a királyi birtokok kormányzását szolgálta. A 13. században a királyi vármegye szerepét a nemesi vármegye vette át, amely a kis- és középbirtokos nemesség önkormányzati intézménye volt, aminek révén a megyei nemesség közvetlen beleszólást nyert az országos politikába. Az 1848-ig fennálló nemesi vármegyét az 1867. évi kiegyezés után a modernizálódó magyar állam nem állította vissza, így 1867 és 1950 között a törvényhatósági vármegye állt fenn. Ezután alakították ki az új vármegyéket.

A regionális szintek alatt kettő ún. lokális szintet (Local Administrative Units, LAU) határoztak meg. A felsőbb szint a LAU 1 (a volt NUTS 4 szint), mely nem minden országban található meg. A második szint a LAU 2 (a volt NUTS 5 szint), mely minden országban fellelhető, településeket, vagy településcsoportokat tartalmaz (3. ábra).

A 2013-ban kialakított jelenlegi járási rendszert a korábbiaktól eltérő, új szervezeti rendben és új céllal alakították ki. A kormányrendelet célként jelölte meg a hatékonyabb,

3. Ábra Magyarország járásai. (KSH, 2019)

lélekszámú aprófalvak. A középső országrész és az Alföld járásait kevesebb település alkotja, de közülük több rendelkezik nagyobb lélekszámmal és városi ranggal.

költségtakarékosabb és ügyfélközpontú területi közigazgatás megteremtését, az egyablakos ügyintézés biztosítását. Az ország nyugati, délnyugati, illetve északi, északkeleti részén elhelyezkedő járások sok településből állnak, ezek többnyire alacsony

2.2 Tér

A régió, egyfajta tér, melybe beletartoznak a vármegyék, járások, települések és a települések részei. Jól lehatárolhatóak, ugyanakkor hasznos annak helyével és helyzetével, szerkezetével, elemeivel, külső-belső viszonyával is tisztába lenni. A teret különböző térformáló hatások érik: természeti, gazdasági, társadalmi, műszaki, strukturális, irányítási hatótényezők. A felsoroltak a térben, mint értékhordozóban, illetve a tér különböző pontjain más-más értéket mutatnak, melyekben változásokat hoznak létre. A tér értéke időben is változik. Így a térben területi egyenlőtlenségek jönnek létre. Tér, mint megfogalmazás önmagában több részre bontható, így beszélhetünk földrajzi, társadalmi, absztrakt, ctér, kibertér, észlelési, aktivitási, publikus, etnikus, privát terekről. A „tér” azonban – ahogyan a különböző tudományi megközelítések is bizonyíthatják - sokféleképpen értelmezhető. Pl. a földrajzi térnek a földrajzi koordinátákkal meghatározható teret tekintjük. A valós földrajzi térrel összefüggésben megkülönböztetjük az ún. társadalmi teret, mely a térnek azon része, ahol a konkrétan vizsgált társadalom gazdasági, szociális, kulturális, környezeti stb. tevékenységeit folytatja. (Dr. Nagyné, 2011). A földrajzi és a társadalmi tér mellett a pl. az ún. absztrakt tér is lehetőség a területi vizsgálatokhoz. Az absztrakt tér egy modell-tér, mely arra szolgálhat, hogy benne ideális körülmények között vizsgáljunk egy adott társadalmi, gazdasági problémát. Ez a valós földrajzi térhez annyiban kapcsolódik, hogy az absztrakt tér másik értelmezésében egy, a vizsgált problematika természetének jobb megértése érdekében kialakított, a valós tér valamilyen szempontból való

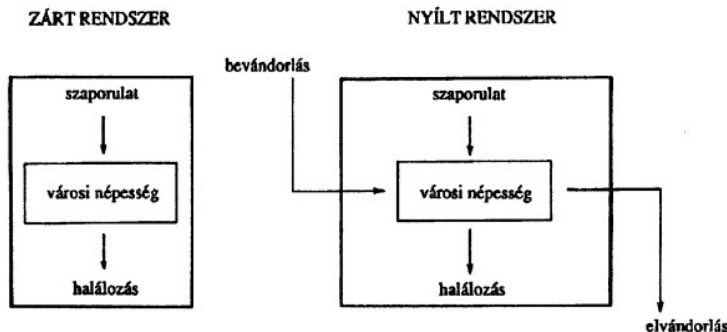
leegyszerűsítésének és megértésének a modellje lehet. Az absztrakt és a földrajzi tér a társadalomtudományok történetének kezdete óta meglevő és használt dimenziói a különböző kutatásoknak. A társadalmi, gazdasági műszaki fejlődések során a számítástechnika és a hálózatán a ctér, ami c(omputer) teret jelenti. Így jön létre a kibertér, ami a ctérből számítógépes kommunikáció útján keletkező új terek fogalma. A kibertér elnevezés William Gibson nevéhez köthető, aki 1984-es disztópikus sci-fi regénye, a Neurománcban tette közzé a kifejezést (William, 1984). A virtuális geológia atyának Michae Batty szerint a kibertér önmagában megváltoztatja a valós (földrajzi) helyek szerepét, módosítja a hely és tér fogalmát, kapcsolatát, megváltoztatja a távolságdefiníciókat, leszűkíti a hely- és térfelfogás hagyományos értelmezését (Batty, 1997). Emellett azonban számos tekintetben kiszélesíti azt, hiszen a kibertér nem egy homogén térből áll, abban ugyanis számtalan, gyorsan növekvő kibertérterület található, amelyek mindegyike másfajta interakcióra képes, miközben a technológiák gyors konvergenciája miatt új hibrid terek jönnek létre. Ez is további oka, magyarázata a területi egyenlőtlenségek viszonylag sokféle értelmezésének. A szakdolgozatomban első sorban a földrajzi és a társadalmi térből indulok ki, amiben ezek közös sajátossága, hogy a vizsgált tér benne különböző alakzatot ölt. Az alakzat további jellegzetessége, hogy körülhatárolható. A határ mindennapi jelentése: elválasztó vonal, végpont, vagy valaminek a széle. A határ ugyanakkor más jelentéstartalmat is hordozhat: létezik intézményi, társadalmi- területi, geopolitikai stb. értelme is. A határ a valóságban legalább négy alapvető funkciót hordoz: elválaszt, összekapcsol, ugyanakkor ütköző és szűrőzóna is lehet (Nemes Nagy, 2005).

Ha az adott teret valamilyen szempont szerint tovább tagoljuk térrészeket kapunk, amelyeknek szintén megvan a maga alakzata. A térrészből kaphatjuk meg a helyet. A hely lokalizált; különböző minőségi, mennyiségi, szellemi, kulturális stb. tartalmakkal felruházott térrész. Általánosabban a tér egy pontja, amit valaki, vagy valami elfoglal; ami földrajzi koordinátákkal leírható, meghatározható. A legtöbb társadalomtudomány megegyezik abban, hogy a hely egyedi, sajátos tulajdonságokkal rendelkező térkategória. A helynek emocionális, kulturális, történelmi, gazdasági jelentéstartalma is lehet és a mérete tág skálán mozoghat. A hagyományos felfogás szerint fizikailag könnyen elhatárolható, modern értelmezésben viszont kevésbé tartozik a lényegéhez a körülhatárolhatóság (Nemes Nagy, 2005). A tér legkisebb megfigyelési és elemzési alapegységét térelemnek nevezzük. A geometriában a térelem a tér építőelemei: a pont, az egyenes és a sík. A területi vizsgálatokban a geometriai térelemek és azok hasonlóságai (csomópont, hálózat, térrész) mellett a hely is egy sajátos térelemként fogható fel. Az egyes térelemek vonatkoztatási ponttól függő egymáshoz való viszonya a helyzet. A helyzet leírására a távolság és az irány paraméterek szolgálnak. A térbeli pontok (objektumok) között levő

kapcsolatok, viszonyok együttes térbeli ábrázolásával egy összetett térkategória születik: a térszerkezet. A térszerkezetben belül két kitüntetett helyzet létezik: a centrális és a perifériális tér (Nemes Nagy, 2005). Ezeket, ha földrajzi és társadalmi kontextusban vizsgáljuk akkor centrális. A *centrum*: földrajzi értelemben egy kitüntetett pont, vagy térség és gazdasági, vagy társadalmi értelemben a fejlett, hatalmi pozícióban lévő területeket jelöli. A perifériális tér a *periféria*: földrajzi értelemben a központhoz képest távoli, elmaradottabb területek és gazdasági, vagy társadalmi értelemben a központtal szemben függő, kiszolgáltatott helyzetben lévő területeket jelenti. A tértípusok, a térelemek jellege, a tér észlelése és a terek mérete alapján megkülönböztethetünk csoportokat. A területi kutatások leggyakrabban használt két fő tértípusa: a külső tér és a belső tér (Nemes Nagy, 2005). A belső tér a különböző társadalmi, gazdasági, földrajzi szereplők (intézmények, gazdasági egységek) egymáshoz viszonyított kapcsolat rendszereként épül fel. A belső térben a központ a minőségi és/vagy mennyiségi jellemzők alapján kiemelkedő, egyed uraló, többlettartalommal rendelkező térrész. A perifériális helyzet értelmezése a belső térben szélre szorultságot, esetenként elszigeteltséget jelent. A külső tér egy háromdimenziós tér, mely földrajzi tér, környezeti és minden anyagi létezőt magában foglal. A külső térbeli helyzet a fekvés, amely szorosan kapcsolódik a helyzeti energiához, ami nem más, mint az adott hely fekvéséből eredő energia, fejlődési tartaléktöbblet. A perifériális helyzet a külső térben a határ menti helyzetet jelenti (Nemes Nagy, 2005). Ahhoz, hogy a területi jelenségeket értelmezhessek, az adott terület kutatási céllal, jellemzően a térelemek valamilyen mennyiségi, vagy minőségi jegyei (nagyság, fejlettség, népesség, kultúra, etnikum stb.) alapján fel kell osztanunk. A térfelosztásnak két jellemző iránya van: a *horizontális* térfelosztás és a *vertikális* térfelosztás. Horizontális térfelosztásnak nevezzük a földrajzi tér határvonalakkal való tagolását, ilyenek például a politikai, közigazgatási térfelosztások. A vertikális térfelosztás lényege, hogy a területet függőleges irányban osztjuk fel, amely szintek kijelölésével jár együtt. A külső térben történő vertikális térfelosztás a magassági tagozódás, a belső térben történő vertikális térfelosztás eredménye a vertikumok és hierarchiák rendszere. A hierarchia egy olyan rangsor, amelyben az emberek, vagy dolgok, például a belső térfelosztás. Alá- és fölérendeltségi viszonyban vannak meghatározott szempont, például fontosság, pozíció vagy hatáskör alapján, melyek legfőbb sajátossága a függés. Ezen hierarchizáltság eredendően nem teszi lehetővé a rendszer hatékony működését, legfeljebb akadályozza, hátráltatja, vagy lassítja. A tér, szerkezetének felosztása szempontjából két kategóriára bontható: homogén és *heterogén*. Homogénnek tekinthető a tér, ha egységes, egyterű, nem tagolt. Heterogénnek tekinthető a nem egységes, szerkezetileg tagolt területek, jelenségek összessége. Heterogén egy terület, ha benne a jelenségek nem egyenletesen oszlanak el, ill. más- más tulajdonságokkal rendelkeznek.

2.2.1 Mi szükséges ahhoz, hogy a teret vizsgálhassuk?

Tisztában kell lenni a tér következő tulajdonságaival: határaival, helyével és helyzetével, a térelemekkel, a tér szerkezetével, a külső-belső tér viszonyával. Földrajzi értelemben ritkán beszélünk a térről, mint zárt rendszerről, mert ez egy folyamatosan változásokat előidéző rendszer, belső és külső hatásokkal. Az ember gazdasági, társadalmi létezése a földrajzi térben

nyílt rendszer-elv szerint működik (4 ábra).

Tér és idő összekapcsolódása a területi vizsgálatokban egyterű egyidejű, külön terű egyidejű, egyterű külön idejű és külön terű külön idejű események kapcsolatai. A területi egyenlőtlenség gazdasági, fejlettségbeli különbség, amely végső soron versenyképességi problematika, esélyegyenlőtlenségi probléma és jóléti

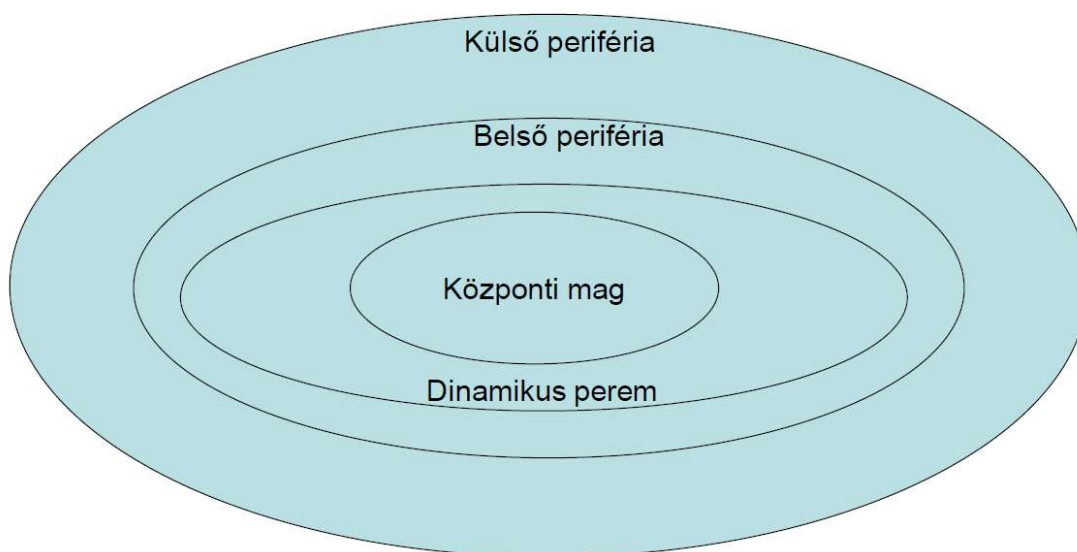
4. Ábra A városi (járás, vármegyei, régiói,) népesség változása zárt és nyílt rendszerben (Dr. Káposzta, 2011) (Haggett, 1983,1994)

problematika. Ezeket vizsgálva lehet felzárkóztatásra és kiegyenlítésre törekedni. A területi egyenlőtlenségek eltérő megítélésének

okainak vizsgálata során megállapítható, hogy mindezek több tényezőre vezethetők vissza. Egyes dimenziókon belül a mérés, számszerűsítés sokféle lehet. A többféle mérőszám használható egy jelenség vizsgálatára. Az eredmények értelmezése, értékelése szubjektív. A területi különbségek behatárolják a fejlődés lehetőségeit és a problémák, fel nem tárt ok-okozati összefüggések feltárása az akadályok eltávolítását segítik. A területi folyamatokban a „jó megoldás” receptje, és így a bevált, jó gyakorlatok megismerése segítik a továbbfejlődést. A területi egyenlőtlenség szükségszerűség, hiszen nincs két olyan terület, melynek minden adottsága, jellegzetessége azonos lenne, ezért a területi egyenlőtlenségek jellemzésére az ún. egyenlőtlenségi mutatókat használják, melyek a következő csoportokba sorolhatók.: elhelyezkedés, mennyiség, minőség, szerkezet, szerepkör, kapcsolatok, viszonyok. A térségen belüli egyenlőtlenség megfogalmazásához készíteni kell egy, az elhelyezkedést értelmező földrajzi leírást, lehatárolást, a lehatárolt térség számszerű adatokkal való jellemzését. A vizsgálatba vett mennyiségek valamilyen abszolút számmal, mértékegységben kifejezett értékek és ezek képzett mutatói (% , fő/km² stb.). A minőség vizsgálatban rangsort, vagy csoportot állítunk fel, hogy megtudjuk a vizsgált tér a viszonyítási ponthoz képest mért tulajdonságait. A szerkezet mutató az egyenlőtlenség vizsgálatában a tér heterogenitását, homogenitását fejezi ki. Az alkotóelemek összessége (térelem), azok elrendeződését és

egymáshoz viszonyított helyzetét is kifejezi. A vizsgált tér szerepe leggyakrabban az alábbi szempontokból vizsgálható: közigazgatási (adó, földhivatal, okmányiroda), lakossági ellátásbeli (egészségügy, oktatás, kultúra stb.), gazdasági (foglalkoztatási, értékteremtési). A vizsgált tér kapcsolatai leggyakrabban az alábbi szempontokból vizsgálható: közigazgatási kapcsolatok, partnerségi kapcsolatok, gazdasági kapcsolatok, pályázati kapcsolatok, ellátó, szolgáltató kapcsolatok. A viszony mutatók az egyenlőtlenségi vizsgálatában, kapcsolatokban való irányító, vagy függő pozíció felmérése (2-1 táblázat).

A tér és érték változásai a differenciálódás és nivellálódás, gazdasági fejlettségként szokták összehasonlítani a vizsgált tereket. A térben az egyenlőtlenségeket centrum, félperiféria, periféria területekre lehet bontani (5 ábra).

5. Ábra A centrum és periféria (Dr.Nagyné, 2024)

A centrum-periféria egyenlőtlenségeket többféle modellvizsgálatokkal is jellemezték, írták le,

Egyenlőtlenségi mutató	Nagyváros	Aprófalu
Elhelyezkedés	Centrális	Peremhelyzetű
Mennyiség	Népes	Kicsiny
Minőség	Fejlett	Elmaradott
Szerkezet	Tagolt	Homogén
Szerepkör	Sokfunkciós	Funkcióhiányos
Kapcsolatok	Kapcsolatgazdag	Elszigetelt
Viszonyok	Irányító	Függő

melyet táblázatban foglaltam össze (5. ábra).

2-2. táblázat A településrendszer két pólusa a területi egyenlőtlenségi dimenziórendszerben (Dr. Káposzta, 2011) (Nemes, 2009)

Centrum-periféria/ modellvizsgálatok	
	A centrumtér előnyös helyzetű (fekvés, gazdaság, hatalmi pozíció)
1. Centrum tulajdonságok leíró modellek	A centrumtér felfogható növekedési pótlusként. A centrumtér, mint motorikus egység (F. Perroux) Csatlakozási mechanizmus.(Scitovsky) Az ágazati fejlődés területi fejlődéssel jár (Boudeville)
2. A periféria tulajdonságával foglalkozó modell.	A periféria függőhelyzetű (Gilbert) (kereskedelmi, kulturális, technikai, tőke)
3. A centrum periféria kapcsolatát leíró modell	Myrdal (1957) "Spread", "fejlődést terjesztő, pozitív" "Backwas" "elszívó, hátrányos hatás"
4. A centrumtér születésének modellje	Wallerstein (1983): Minirendszerek, Világrendszerek(Világbirodalom, világgazdaság (integráció)) Rostow (1960) Növekedési szakasz elmélete
5. A centrum-periféria függőséggel kapcsolatos modellek	Függőségi elmélet (centrum periféria) közötti (P. Barant 1957), Metropolisz szatellit elmélet (A.G. Frank 1969) Stagnálás, Bilineáris, Externalista, Diskontinuista
6. A centrum-periféria viszony fejlődésének modellje	Friedmann „A területi növekedés szakaszai” elmélet Növekedés, Fejlődés (endogén fejlődés, exogén fejlődés, fenntartható fejlődés) Fejlesztés

2-3. táblázat Centrum-periféria (saját, de, Dr. Nagyné Dr. Molnár Melinda jegyzete alapján 54-82o.)

2.2.2 Királyi vármegyék és járások

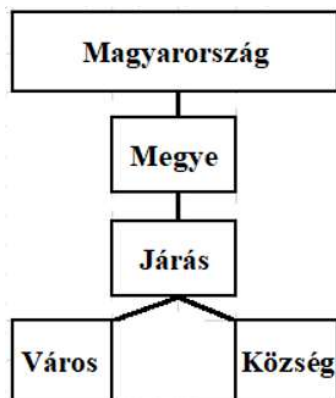
Magyarországon a 10. századtól egészen a 13. századig a közigazgatás alapegységeit a királyi vármegyék alkották. Élükön az uralkodó által kinevezett ispánok (comes) álltak, akik közigazgatási, igazságszolgáltatási és adóbeszedési funkciókat töltöttek be. A 13. században, a II. András nevéhez köthető birtokadományozásoknak köszönhetően ezeket az egységeket váltották fel az 1848-ig fennálló nemesi vármegyék (parochia), melyek élén ugyancsak a király által kinevezett ispán állt. A járások 13. században jöttek létre, a nemesi vármegye által létrehozott nem önkormányzati, hanem adminisztratív, igazgatási képződményként (TÉRPORT, 2022). A forrásokban először 1232-ben említett szolgabírói intézmény a nemesi vármegyék kialakulásával egyidejűleg jött létre a 13. században és működött 1950-ig. A szolgabíró (iudex servientum – vagyis a „szolgák bírójá”, később iudex nobilium – vagyis a „nemesek bírójá”) a nemesi vármegye önkormányzatának vezetője volt, akit a királyi szerviensek és a nemesek választottak. Az 1290: XVI. törvénycikk (1290. évi 16. törvénycikk) „A vármegyék szolgabíróiról”, mely előírta, hogy minden vármegyében négy szolgabírót kell választani, akik a megye nemesi közösségének képviselőitében ellátják a helyi igazgatási és igazságszolgáltatási feladatokat. Ezzel a törvény intézményesítette a szolgabírói hivatalt, amely később a járási közigazgatás alapja lett. A szolgabírókat a megye nemesi választották, tehát nem királyi kinevezésről, hanem önkormányzati jellegű tisztségről volt szó. A szolgabírók feladata a következőkből állt:

1, Bíraskodjanak kisebb ügyekben. **2,** Felügyeljük a községeket és járásokat. **3,** Ellenőrizték a megyei határozatok végrehajtását. **4,** Képviseljük a királyi hatalmat helyi szinten (TÉRPORT, 2022). 1290. évi XVI. törvénycikk – „*De quatuor iudicibus in singulis comitatibus eligendis*”
„A négy szolgabíró megválasztásáról minden vármegyében” - „*Item statuimus, quod in qualibet comitatu per nobiles ejusdem comitatus quatuor iudices eligantur, qui una cum vicecomite causas nobilium, et aliorum subditorum in eodem comitatu residentium audiant et decidant, et negotia comitatus fideliter pertractent*” A hiteles magyar fordítás. „Továbbá elrendeltük, hogy minden vármegyében a megye nemesi négy szolgabírót válasszanak, akik a

főszolgabíróval (alispánnal) együtt meghallgatják és eldöntik a nemesek és más alattvalók ügyeit, valamint a megyei ügyeket hűségesen intézik” (Corpus Juris Hungarici, 1983).

A szolgabírói tisztség megjelenését követően alakultak ki az illetékességi területet jelentő szolgabírói járások. Mivel a megye területe túl nagy volt ahhoz, hogy napi kapcsolatot tarthasson a községekkel, létre kellett hozni egy olyan területi egységet, amelynek minden települése naponta oda-vissza lóval, vagy kocsival megjárható – innen ered az elnevezés is- a **járas**. A korábbi középkori járáskutatások eredményei arra utalnak, hogy a járások kialakulása összekapcsolódik Károly Róbert új egyenes adójának 1336-os bevezetésével. A járások feltehetően ezt követően jöhettek létre és köze lehetett ahhoz, hogy I. Lajos király a királyi adószedők mellé – feltehetően járásonként – egy-egy szolgabírót rendelt. Ezek a később középkori járások, tehát a „pénzügyigazgatás legalsó, adminisztrációs fokát jelentették. Akkoriban a határaikat többnyire a domborzati és a vízrajzi tényezők, illetve a nemesség létszáma alapján határozták meg. A későbbi középkori járási szerkezet a 16-17. században folyamatosan fennmaradt, nevüket a szolgabírókról kapták, akiket egy évre választottak meg. (KSH, 2019)A 18. században processus-ként említett szolgabírói járások további egységekre, járásonként 2-3 kerületre (districtus, circulus) tagolódtak. Innentől kezdve a járás élén a főszolgabíró állt, a kerületek élére pedig egy-egy alszolgabírót neveztek ki. Ekkor vált általános követelménnyé, hogy a szolgabírók a saját járásukban lakjanak és a járások székhelye a szolgabíró változásával együtt módosult, a központok gyakran a nemesi kúriák voltak. A járások székhelye később az 1886-os törvénnyel állandósult. A szolgabírók az ispán és alispán mellett működő bírótársak voltak, akiknek részt kellett venniük a megyei törvényszéken. Kezdetben főként a központi pénzügyigazgatás (adóösszeírás és -beszedés), a nemesek összeírása, a határjárás, a rendészet és az igazságszolgáltatás feladatait látták el. Mária Terézia uralkodásának időszakát általánosan jellemezte, hogy a szolgabírói kar – az esküdtekkel együtt – a középszintű egységet képező megyénél alacsonyabb közigazgatási területi szinten oldotta meg az állam által előírt adó- és közigazgatási feladatokat (pl. adókvetést, adóbeszedést, adózó lakosság regisztrációját, út- és vízrendészeti munkákat stb.). Az 1729 évi 35. tc. 6. §-a minden szolgabíró számára lehetővé tette, hogy ne csak a hozzá rendelt vármegyében, hanem bármelyikben eljárhasson. A járások élén működő szolgabírók hatáskörét az 1886: 21. tc. terjesztette ki, ekkor már hat évre választották őket (TÉRPORT, 2022). A rendi vármegye a Magyar Királyság rendi önkormányzati intézménye volt, melynek legkisebb közigazgatási területi egységét a szolgabírói járas adta. Rajtuk keresztül tudta az állam az egyes települések (mezővárosok, falvak, puszták) szintjére eljuttatni saját érdekeit. A történeti kutatások szerint Magyarországon mindig is a megye volt az egyetlen, a község és az állam közé eső középhatóság, míg a járas megmaradt a megye jogalanyisággal nem bíró hivatali területének

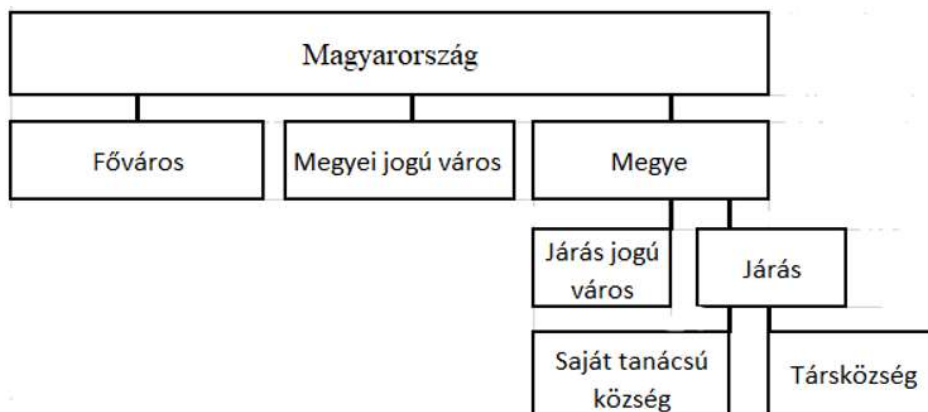
(TÉRPORT, 2022). Az 1848-as szabadságharc leverését követő Bach-korszak közigazgatási reformja a megyei hatóságok alá rendelte a járásokat, élükön a császári és királyi szolgabírókkal. A 43 megye – 244 járásra oszlott, melyben ugyanennyi járási hivatal működött. A szolgabírók mellett kellő számú közigazgatási személyzet is tevékenykedett. A szolgabíró feladatai közé tartozott – a bíraskodáson túl – a járás területén ellátandó belügyi és igazgatási ügyek intézése, a községi önkormányzatok munkájának felügyelete, valamint a járási adóhivatalok működésének ellenőrzése. A történelmi Magyarországon összesen 509 járás volt, megyénként átlagosan 5-6 járás (TÉRPORT, 2022).

Az I. világháború után következett Trianon békeegyezmény és a II. világháború befejeződése után Magyarországon 19 megye és 140 járás maradt. A járásokat 1950-es évben úgy alakították ki, hogy közlekedésileg, földrajzilag, gazdaságilag egységes területet fogjanak át, valódi, természetes központtal (4. ábra). A járások szerepe megnövekedett 1950-1954 között. A járási tanácsok

6. Ábra Az I. Tanács törvény közigazgatási ellenőrző-irányító szerepre tettek szert a községek és a városok többsége felett.

A 1954. évi reform mindezt még jobban átírta, a II. tanács törvényben következő módon szabályozták a közigazgatás (5. ábra). A 1960-as években sorozatossá vált a községi közös

tanácsok alakítása, a járások összevonása, átszervezése ennek eredménye lett, így a 1983-ra a járások száma gyakorlatilag

5. Ábra A II. Tanács törvény közigazgatási struktúrája megfelelő volt.

A járást, mint a területszervezés egységeit 1984-től megszüntették, a községeket városkörnyékekbe sorolták, és a centrumtelepülések tanácsainak felügyelete alá helyezték, majd az 1980-as évek végére ez a területi felosztás is megszűnt.

Ezután kistérségeket alakítottak ki, ami földrajzilag összefüggő, elsősorban területfejlesztési és statisztikai célokat szolgáló területi egység volt 1994 és 2012 között. Bár területének nagyságát tekintve a kistérség közel állt az egykori járáshoz, mégsem tekinthető az utódjának, mivel nem a felsőbb közigazgatási szintek kihelyezett szerveinek illetékességi területét határozta meg (KSH, 2019). A 2013-ban alakították ki a mostani jelenlegi járási rendszert a korábbiaktól eltérő, új szervezeti rendben és új céllal. A kormányrendelet célként jelölte meg a hatékonyabb, költségtakarékosabb, ügyfélközpontú területi közigazgatás megteremtését és az egyablakos ügyintézés biztosítását. Most már 197 járás létezik Magyarországon, ebből 23 Budapesten, a kerületeknek megfelelő területi beosztásban.

2.2.3 Megyei jogú város

Magyarországon a városias létforma Nyugat -Európa-hoz képest később alakult ki, mely 50-100 évben mérhető. Megjelenésével azonban robbanásszerű fejlődésnek indult.

A Kárpát-medence elfoglalása után, Géza Nagyfejedelem 972-ben Esztergomot választotta új székhelynek, ahol a római alapokon kővárat épített. Fia, Vajk ezen a településen született, itt keresztelték meg és koronázták Szent Istvánt királlyá. Magyarországon a középkorban

VÁROSOK		
SZABAD KIRÁLYI VÁROS	MEZŐVÁROS	BÁNYAVÁROS
<ul style="list-style-type: none"> • a király tulajdona • az adót a királynak fizeti • fallal bekeríthető • polgárjogot adhat • vásártartási jog 	<ul style="list-style-type: none"> • a földesúr tulajdona • az adót a földesúrnak fizeti 	<ul style="list-style-type: none"> • a király tulajdona • az adót a királynak fizeti • betelepült lakosság (főleg németek) • hasonló jogok, mint a szabad királyi városnál

Esztergom királyi székhely és egyházi vallási központ volt (Horváth I. , 2020). Itt hozták létre az Esztergomi érsekséget.

Magyarországon az Esztergomi érsek a magyar katolikus egyház első

2-4. táblázat Középkori városok

számú vezetője, Magyarország primása. Esztergom mellett Székesfehérvár városát is Géza Nagyfejedelem alapította 972-ben, ez a város István Király alatt a Magyar Királyság egyik világi központja és egyben a koronázóváros, amiben található a

2-1. Kép A középkori magyar szabad királyi város (civitas)

koronázótemplom is, mert itt koronázták meg I. Szent Istvántól kezdve I. Ferdinándig a magyar királyokat (Városi, Levéltár és Kutatóintézet, 2015). István király uralkodásától a magyarországi városok folyamatos fejlődésen mentek

keresztül. Magyarországon három típusú város alakult ki: szabad Királyi város, mezőváros és bányaváros.

A szabad királyi városok csak a királynak voltak alávetve, a király tulajdonát képezték. Lakói kiváltságához tartozott, hogy joguk volt fallal bekeríteni a települést. A beköltözőknek polgárjogot adhattak. Plébánosukat maguk választhatták. Fontos volt a vásártartás joga. Adóikat a királynak évente egy alkalommal, egy összegben fizették (Bánhegyi, 2007).

Mezőváros (oppidum)

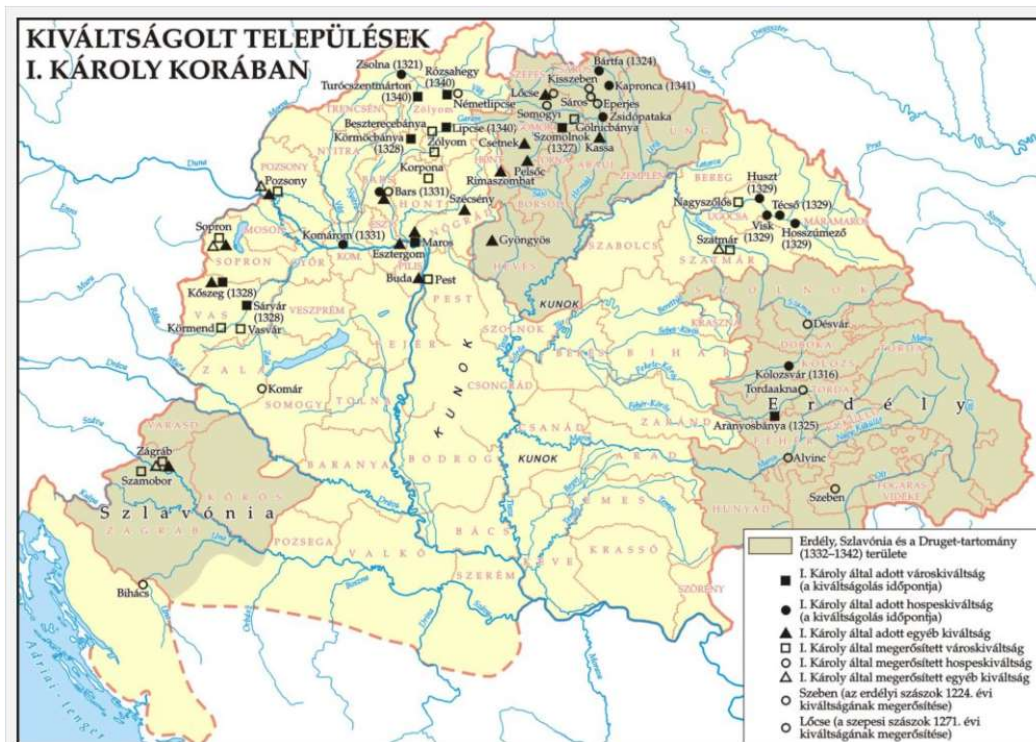
2007).

A mezővárosok a földesurak területén jöttek létre, és a földesuraknak voltak alávetve. A mezőváros elnevezés arra utal, hogy ezeknek a településeknek nem volt joguk városfalat építeni, így általában a nyílt mezőn álltak, a falvakhoz hasonlóan, esetleg palánkkal vagy földsánccal kerítették be őket (Bánhegyi,

2-2. Kép A középkori mezőváros (oppidum) (Bánhegyi, 2007)

Bányavárosok

A bányavárosok a király fennhatósága alá tartoztak és a királyi kincstár bevételei szempontjából különös jelentősége volt a bányászat támogatásának. A középkori Magyarország gazdaságában kitüntetett helyet foglalt el a nemesércbányászat. Európa aranyigényének körülbelül 2/3-át, ezüstszükségletének 1/4-ét a magyar bányák elégítették ki.

2-3. Kép Magyarországi középkori városok (Benkő, 2017)

A középkori Magyarországon a következő tíz kategóriát figyelhetjük meg, mely folyamat hatására egy település hogyan várossá válhatott. 1. Uradalmi központ, nagyúri rezidencia. 2. Bíraskodási központ, hiteleshely. 3. Pénzügy és igazgatási központ. 4. Egyházi igazgatás. 5. Egyházi intézmények. (Káptalanok, kolostorok, ispotályok.) 6. A településről a középkor végén külföldi egyetemre beiratkozott személyek száma. 7. Kézműves, vagy kereskedő céhek. 8. Úthálózati csomópont. 9. Vásártartás. 10. A település jogi helyzete (Kubinyi, 2000).

Sajnos a magyarországi városok az 1526-os mohácsi csatavesztés és az utána jövő Török hódoltság miatt a városi és településfejlődés stagnált, vagy visszafejlődött, különösen az elfoglalt területeken. A határterületeken inkább a védekezés és a harcok folytatása emésztette fel a magyarországi építkezéseket. A Királyi Magyarországon a szabad királyi városok száma növekedésnek indult, ezért lehet az, hogy a 17. század végén 32, 1720-ban 36, 1787-ben 61, 1828-ban pedig összesen 51 szabad királyi város volt a Magyar Királyság területén.

A 1608 országgyűlésen a magyar rendi rendszer szokásjogát az 1608-as országgyűlésen rögzítették. Ekkor a rendek (nemesség, papság és más kiváltságos csoportok) elfogadták, hogy a szabad királyi városok is képviseltethetik magukat az országgyűlésen – ez ugyanis már korábban is bevett gyakorlat volt. Azok a városok tehát, amelyek korábban is részt vehettek az országgyűléseken, továbbra is megőrizhették ezt a jogukat, és a rendek közé hivatalosan is befogadták őket. Az 1608. évi országgyűlés után azonban az uralkodó által újonnan szabad királyi városi ranggal felruházott településeket csak akkor tekintették a „városi rend” tagjának,

ha azt az országgyűlésen a rendek is elfogadták. Ez legtöbbször meg is történt, ám voltak kivételek: például Pécs és Arad esetében a rendek elutasították (H. Németh, 2018).

Szabad királyi városi rang országgyűlési elismerésének éve	Magyar név	Latin név	Német név	Mai név	Ország
	Pozsony	Posonium	Pressburg	Bratislava	Szlovákia
	Sopron	Sempronium	Ödenburg	Sopron	Magyarország
	Nagyszombat	Tyrnavia	Tyrnau	Trnava	Szlovákia
	Kassa	Cassovia	Kaschau	Košice	Szlovákia
	Bártfa	Bartpha	Bartfeld	Bardejov	Szlovákia
	Eperjes	Eperies	Preschau	Prešov	Szlovákia
	Lőcse	Leutsovia	Leutschau	Levoča	Szlovákia
	Kisszeben	Cibinium	Zeben	Sabinov	Szlovákia
	Szokolca	Sakolcium	Skaliz	Skalica	Szlovákia
1608 előtt	Trencsén	Trentsinium	Trentschin	Trenčín	Szlovákia
	Zágráb	Zagrabia	Agram	Zagreb	Horvátország
	Várasd	Varasdinum	Warasdin	Varaždin	Horvátország
	Kőrös	Crisium	Kreuz	Križevci	Horvátország
	Kapronca	Caprontza	Kopreinitz	Koprivnica	Horvátország
	Selmecbánya	Schemnicium	Schemnitz	Banská Štiavnica	Szlovákia
	Besztercebánya	Neosolium	Neusohl	Banská Bystrica	Szlovákia
	Libetbánya		Libethen	Lubietová	Szlovákia
	Bakabánya		Pukantz	Pukanec	Szlovákia
	Bélabánya		Düllen	Banská Belá	Szlovákia
	Körmöcbánya	Cremnicium	Kremnitz	Kremnica	Szlovákia
	Újbánya	Regiomontanum	Königsberg	Nová Baňa	Szlovákia

2-4. Kép Szabad királyi városok 1608. előtt (H. Németh, 2018).

Szabad királyi városi rang országgyűlési elismerésének éve	Magyar név	Latin név	Német név	Mai név	Ország
1609	Modor	Modorinum	Modern	Modra	Szlovákia
1638	Szentgyörgy	Sanct Georgius	Sankt Georgen	Svätý Jur	Szlovákia
1638	Bazin	Bazinium	Bösing, Pösing	Pezinok	Szlovákia
1649	Kőszeg	Ginsium	Güns	Kőszeg	Magyarország
1649	Kismarton	Kismartonium	Eisenstadt	Eisenstadt	Ausztria
1655	Késmárk	Kesmarkium	Kásmark, Käsemarkt	Kežmarok	Szlovákia
1655	Breznöbánya		Bries, Briesen	Brezno	Szlovákia
1681	Ruszt	Rusthum	Rust	Rust	Ausztria
1715	Debrecen	Debretinum	Debrezin	Debrecen	Magyarország
1715	Buda	Buda	Ofen	Budapest	Magyarország
1715	Pest	Pestinum	Pest	Budapest	Magyarország
1715	Székesfehérvár	Albaregalis	Stuhlweissenburg	Székesfehérvár	Magyarország
1715	Esztergom	Strigonium	Gran	Esztergom	Magyarország
1715	Szatmárnémeti		Sathmar	Satu Mare	Románia
1715	Seged	Segedinum	Segedin	Szeged	Magyarország
1715	Zengg	Segnia	Zeng	Senj	Horvátország
1751	Győr	Iaurinum	Raab	Győr	Magyarország
1751	Komárom	Comaromium	Komorn	Komarno	Szlovákia
1751	Újvidék	Neoplanta	Neusatz	Novisad	Szerbia
1751	Zombor	Zomborinum	Sombor	Sombor	Szerbia
1790/91	Temesvár	Temesvarinum	Temeschwar	Timișoara	Románia
1790/91	Szabadka	Maria Theresianopolis	Maria Theresianopol	Subotica	Szerbia
1790/91	Pozsega	Posega	Poschega	Požega	Horvátország
1790/91	Károlyváros	Carlostadium	Karlstadt	Karlovac	Horvátország
—	Pécs	Quinqueecclesiae	Fünfkirchen	Pécs	Magyarország
—	Arad	Aradinum	Arad	Arad	Románia

2-5. Kép Szabad Királyi városok 1608 után (H. Németh, 2018).

Az áprilisi törvények az utolsó magyar rendi országgyűlésen (1847–1848) elfogadott és V. Ferdinánd király által április 11-én szentesített törvénycsomag, amely 31 cikkből állt. Ebből a vármegyék helyzete a XVI. cikkely ideiglenes jelleggel szabályozta a vármegyék jogi helyzetét.

A vármegyék határát változatlanul hagyta, így Magyarországon továbbra is 52 megye működött. A hivatalban lévő adminisztrátorokat és főispánokat leváltották és 1848 májusára összehívták a megyei közgyűléseket, ahol már a jobbágyközösségek képviselői is jelen lehettek (Bukovszky, 2007). A szabad királyi városok közigazgatása és országgyűlési képviselete, a városiasodás előrehaladás ellenére gyakorlatilag a középkor óta változatlan maradt, ezért ez a téma már többször felmerült a reformországgyűléseken is. Ezt a reformot valósította meg a XXIII. cikkely, mely népképviseleti alapokra helyezte a városi igazgatást. A városi polgárság választotta a tisztviselőket (Bukovszky, 2007) . A városokat lakosságszám alapján kategóriákba sorolta a törvény (4. §), így jött létre három kategória.

- kisváros (12 ezernél kevesebb lakos)
- középváros (12-30 ezer lakos)
- nagyváros (30 ezernél több lakos)

A 1848-1849-es szabadságharc leverése és a kiegyezés után a szabad királyi városok jogi különállása hivatalosan az 1876. évi XX. törvénycikkkel szűnt meg, amikor ezen városok nagy részétől megvonták a törvényhatósági jogot, ettől kezdve a korábbi rang pusztán csak címet jelentett (1876. évi XX. törvénycikk, 2007). A 1876-tól viszont a törvényhatóságoknak csupán négy típusa volt: a vármegyék, a törvényhatósági jogú városok, Budapest főváros és (1918-ig) a speciális jogállású Fiume város és kerülete. A trianoni határmegvonások után a 20 milliós országra tervezett „világváros” főváros egy alig több, mint 7 milliós ország fővárosává vált. A területi elcsatolások révén az Osztrák-Magyar Monarchia felszámolásával a korábbi regionális centrumok 70% a határon kívülre került. Így Budapest természetes ellenpólusai a (Zágráb, Pozsony, Kassa, Kolozsvár, Nagyvárad, Arad és városokhoz tartozó régióit), csak (Debrecen, Szeged, Pécs és a városokhoz tartozó régió) maradtak Magyarország területén. A határon belül maradó regionális centrumok stagnáló pályára kerültek Trianon után, hiányos homogén vidéki térré változtak. (Csak a hatvanas évektől beszélhetünk regionális centrumokról.) A négy legnagyobb vidéki város (Debrecen, Miskolc, Pécs és Szeged) 1954-ben lett megyei jogú város. Ezek a városok 1950 előtt a törvényhatósági jogú városok voltak. Győr pedig 1971-ben nyerte el, vele együtt tehát az öt legnagyobb vidéki város megyei város címet viselt, melyet 1989-ben Kecskemét, Nyíregyháza és Székesfehérvár is megkapott. A rendszerváltozáskor az 1990-es önkormányzati választások napján a nyolc város megyei város jogállása megszűnt, ám az új rendszerben mindegyik (további tizenkét várossal együtt) megyei jogú város címet kapott (1990. évi LXV. törvény, 1990). A helyi önkormányzatokról szóló 1990. évi LXV. törvény alapján megyei jogú várossá nyilvánítását kérhette minden olyan város, amelynek lakossága meghaladta az ötvenezer főt. Valamennyi érintett város (szám szerint húsz) élt is ezzel a

lehetőséggel és meg is kapták a címet. 1994-ben a törvény módosítása folytán lélekszámától függetlenül automatikusan megyei jogú város lett minden megyeszékhely, ezzel a címet Salgótarján és Szekszárd is megszerezte, végül 2006-ban kérte és kapta meg azt a budapesti agglomerációban található Érd. A Magyarország helyi önkormányzatairól szóló 2011. évi CLXXXIX. törvény módosításával 2022. februárjában Országgyűlés Baját és Esztergomot megyei jogú városnak szavazta meg (Törvényjavaslat benyújtása, 2022). A megyei jogú város azokat a közszolgáltatásokat is biztosítja, melyek saját területén túl a megye egészére, vagy nagy részére kiterjednek. Képviselő-testülete a közgyűlés (Ernöfy, 2022).

2.2.4 Mit is jelent megyei jogú városnak lenni?

A megyei jogú városoknak a következő feladatok teljesítésével kell számolniuk:
Középfokú oktatás (helyenként több országos beiskolázású oktatási intézmény fenntartása is) működtetése és fejlesztése,
Nemzetiségi nyelvű középiskolai oktatás,
Diákotthoni ellátás,
Felnőttek alap- és középfokú oktatása,
Művészeti oktatás,
Könyvtári és a levéltári szolgáltatás,
Esetenként a színház, a szabadtéri játékok, szimfonikus zenekar fenntartása,
Közművelődési intézmény, ifjúsági- és gyermekház működtetése,
Sportlétesítmények fenntartása, a testeredési igények kielégítése, a testnevelés, a diáksport, a szabadidő-, a verseny-, és az élsport, a természetjárás, a turizmus feltételeinek biztosítása,
Távhitelzés, a kéményseprői szolgáltatások, a közfürdők működtetése,
kórház-rendelőintézet működtetése, drogcentrum szervezése,
Nevelőotthonok, csecsemőotthonok, speciális szociális otthonok szervezése.
A megyei jogú városi és a megyei közgyűlés egyeztető bizottságot hoz létre a közös feladatokban való együttműködés előkészítésére és összehangolására.

A megyei jogú státusz előnyei a város presztízsét növeli, ami további befektetőket is vonzhat. Az önkormányzati választásokon saját megyei listát állíthat. Az uniós pályázatoknál nem kell a megye

2-5. táblázat Megyei jogú város feladatai (Ernöfy, 2022).

többi városaival versenyeznie, ha a térség fejlesztéséről van szó. Bekerülhetnek a Modern Városok Programba, ami évente tízmilliárdos támogatást jelenthet a megyei jogú szintre emelt városoknak. Az Modern Városok Program a magyar várospolitikai újabb fejezete, amelyek a magyar településhálózat speciális részét jelentő megyei jogú városokat érintik. Ezek a városok a legfontosabb vidéki központok – a legtöbbjük megyei központ is egyben –, és a megyéhez hasonló jogokkal bírnak. Az ötvenezer fő feletti népességű vidéki városaink mindegyike megyei jogú város, valamint a huszonegy

Név	Mióta	Vármegye	Vármegye székhely	Népesség
Békéscsaba	1990	Békés vármegye	igen	53 944
Debrecen	1990	Hajdú-Bihar vármegye	igen	202 130
Dunajváros	1990	Fejér vármegye	nem	41 193
Eger	1990	Heves vármegye	igen	48 686
Győr	1990	Győr-Moson-Sopron vármegye	igen	129 373
Hódmezővásárhely	1990	Csongrád-Csanád vármegye	nem	41 669
Kaposvár	1990	Somogy vármegye	igen	58 459
Kecskemét	1990	Bács-Kiskun vármegye	igen	108 651
Miskolc	1990	Borsod-Abaúj-Zemplén vármegye	igen	141 440
Nagykanizsa	1990	Zala vármegye	nem	42 042
Nyíregyháza	1990	Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegye	igen	114 873
Pécs	1990	Baranya vármegye	igen	139 412
Sopron	1990	Győr-Moson-Sopron vármegye	nem	60 820
Szeged	1990	Csongrád-Csanád vármegye	igen	157 282
Székesfehérvár	1990	Fejér vármegye	igen	95 241
Szolnok	1990	Jász-Nagykun-Szolnok vármegye	igen	65 564
Szombathely	1990	Vas vármegye	igen	76 918
Tatabánya	1990	Komárom-Esztergom vármegye	igen	64 785
Veszprém	1990	Veszprém vármegye	igen	55 118
Zalaegerszeg	1990	Zala vármegye	igen	53 960
Salgótarján	1994	Nógrád vármegye	igen	30 416
Szekszárd	1994	Tolna vármegye	igen	29 337
Érd	2006	Pest vármegye	nem	71 495
Baja	2022	Bács-Kiskun vármegye	nem	32 401
Esztergom	2022	Komárom-Esztergom vármegye	nem	27 897

2-6. Táblázat Megyei jogú városok Magyarországon.

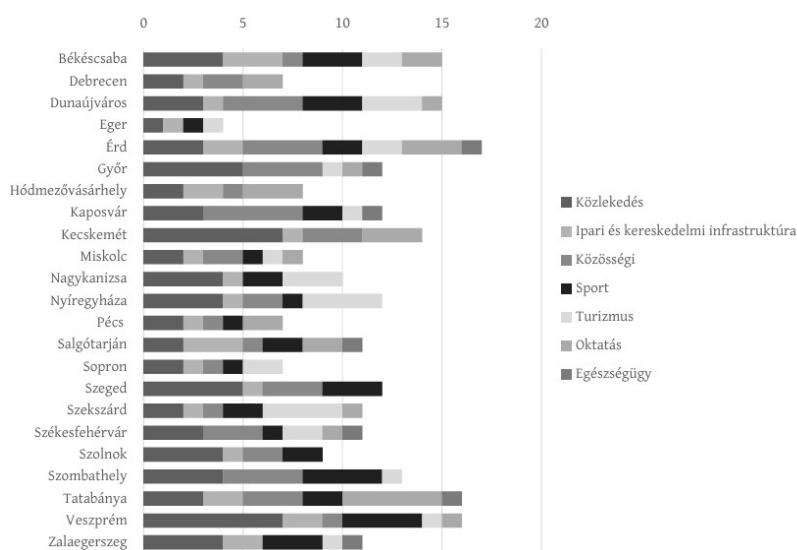
legnagyobb vidéki város megyei jogú is egyben. Magát a programot 2015. március 15-én, Sopronban indította útnak Orbán Viktor Miniszterelnök Úr. A program lényege az, hogy az elkövetkezendő négy-tíz évre meghatározza a megyei jogú városok kiemelt fejlesztéseit,

amelyeket a város és a kormány közötti együttműködési megállapodás szentesít (Magyarország, kormánya, 2020) (2-5 táblázat).

2.2.5 Milyen is legyen egy megyei jogú modern város?

- Része a gyorsforgalmi úthálózatnak;
- Minden térszervező funkció tekintetében magas minőséget képvisel, e funkciói nem hiányosak (közlekedés, ipari-kereskedelmi infrastruktúra, közművek és közfunkciók, oktatás, egészségügy, rekreáció, turizmus);
- Fejlett tömegközlekedéssel rendelkezik (pl. elektromos buszok, intermodális

tömegközlekedési központ, ahol a vasútállomás és a buszvégállomás egyhelyen van (2-6 táblázat).

- Megfelelő helyet tud biztosítani a beruházók számára; Jellemzően rendelkezik egyedi, helyi tényezővel (pl. kulturális, természeti adottságok) (GAJZÁGÓ, 2019).

2-7. táblázat MVP-projektek ágazatonként (db) (GAJZÁGÓ, 2019)

Esztergom és Baja ekkor még nem megyei jogú városok. Modern Városok Program lezárásáról a kormány a 2023.11.02. kormányrendeletében döntött (Moder Városok Program, 2023).

Korábbi fejezetekben a földrajzi, mint besorolások (NUTS) és a tér, mint területi határokat érintettem. Nem került sorra még, hogy az adatokat honnan, és milyen forrásokból lehet megszerezni. Ami a legfontosabb, hogy ezen adatok megbízható, ellenőrzött forrásból származzanak, „akkreditált” adatszolgáltatóktól és tudományosan korrekt adatfelvételi módszerekkel jöjjenek létre. Területi adatforrások lehetnek kemény és puha adatok, önálló, célzott adatgyűjtés (terepi munka, kérdőívek), „készen kapott” adatbázisok, népszámlálási eredmények, statisztikai évkönyvek: KSH, EuroStat stb. T-STAR (Település Statisztikai Adatbázis Rendszer) 1970-től üzemserű, 1990-től nagyobb részletesség (700 változó), TeIR. Tudományos becslések (pl. történeti adatforrások), internet. Nemzetközi adatbázisok (EU–EuroStat, ESPON, ENSZ, OECD, Világbank, IMF stb.) forrásai is gyakran az országos hivatalos statisztikák.

2.2.6 A népszámlálás.

A népszámlálás olyan, rendszeresen ismétlődő társadalomstatistikai állapotfelvétel, amelynek célja egy adott terület (ország) adott időpontban fennálló legfontosabb társadalmi viszonyainak – demográfiai helyzet, lakó- és munkahely, iskolázottság, háztartási és családi összetétel, foglalkoztatási viszonyok, élet- és lakáskörülmények – teljes körű (minden egyes állampolgárra kiterjedő) pontos, számszerű felmérése, és országosan, illetve területileg összesített adatok közzététele. A népszámlálás jelentősége, hogy a legalapvetőbb általános információforrást jelentik az államigazgatás részére csakúgy, mint a társadalomtudományi kutatások, ezen belül a területi tudományok számára is. Ezért is van szükség a népességnek, illetve egyes csoportjainak 5-10 évenkénti, teljeskörű felmérésére, amelynek adatai „hivatalosnak” számítanak.

2.2.7 A Települési és regionális adatokat

- A népességi dinamika mutatói a népszámlálások közötti időszakban: természetes és tényleges szaporodás, vándorlási különbözet.
- A korszerkezet adatai: átlagos életkor, öregedési index, korcsoportok szerinti megoszlás.
- Az iskolázottsági mutatók: a legmagasabb iskolai végzettség, az elvégzett osztályok átlagos száma, a legfeljebb 8 osztályt végzett, illetőleg az érettségizett és a diplomás népesség.
- A gazdasági aktivitás mutatói: a foglalkoztatottak, munkanélküliek száma (2001-ben a munkát keresők adatai is), az aktivitási és a munkanélküliségi ráta, a foglalkoztatotti arány változása, az eltartottak és az inaktív keresők, illetve egyes főbb csoportjaik adatai.
- A foglalkoztatottak ágazati, és foglalkozási jelleg szerinti megoszlása (pl. mezőgazdasági keresők, fizikai foglalkozásúak, vezetők, alkalmazottak stb. aránya).
- Az ingázás mértéke, irányai, a települések ingázási egyenlege, a helyi munkahelyek (foglalkoztatottak) száma, 2001-tőlben a nappali és éjszakai népesség aránya.
- A lakásállomány száma, dinamikája, a laksűrűség és változása az előző népszámlálás óta.
- A lakások minőségi és felszereltségi állapotjelzői: átlagos szobaszám és alapterület, a falazat anyaga szerinti megoszlás, az n szobás lakások aránya, a lakásállomány kor, komfortfokozat, vízellátás, fűtési mód szerinti megoszlása, a WC-vel, fürdőszobával, csatornával, gázzal ellátott lakások aránya.

2.2.8 A TeIR

- Az Országos Területfejlesztési és Területrendezési Információs Rendszer (TeIR) célja, hogy a központi, területi és helyi államigazgatási szervek, más jogi személyek, jogi személyiség nélküli gazdasági társaságok, valamint természetes személyek számára.
- Lehetőséget biztosítson az ország népességének, gazdaságának, épített, táji és természeti környezete állapotának, területi jellemzőinek megismerésére, változásainak figyelemmel kísérésére, európai uniós összehasonlítására,
- Információt szolgáltatson az adatok és ezek feldolgozása során nyert mutatók, elemzések megjelenítésével, a területfejlesztési koncepciók és programok, területrendezési tervek, településfejlesztési koncepciók, integrált településfejlesztési stratégiák és településrendezési eszközök szöveges és térképi dokumentumok bemutatásával,
- Segítséget nyújtson a kormányzati, regionális, térségi, megyei, járási, települési fejlesztési és rendezési, egyéb térségi, valamint ágazati tervezési, fejlesztési tevékenységet végző és azt ellenőrző szervezetek számára a területfejlesztési és területrendezési döntések előkészítéséhez és meghozatalához, a társadalom, a gazdaság és a környezet területi jellemzői változásának folyamatos figyelemmel kísérésével a döntések hatásainak elemzéséhez, valamint a területfejlesztési koncepciók és programok, a településfejlesztési koncepciók, az integrált településfejlesztési stratégiák, valamint a területrendezési tervek és a településrendezési eszközök készítéséhez,
- Információkat biztosítson a települési és területi önkormányzatok, valamint a térségi fejlesztési tanácsok számára a tervezés, a programmenedzselés, a pályázatértékelés és a monitoring tevékenység ellátásához.

A többit most nem részletezem. Az EU csatlakozás impulzusainak hatására alapkövetelmény az, hogy az Európai Unió számára elfogadható NUTS2 szintű régióbeosztás kielégítse a stabilitásra, ebből adódóan a rendszeres információszolgáltatásra, valamint az ország területének teljes és ismétlésmentes lefedésére vonatkozó követelményeket (fejlesztéspolitika).

2.2.9 A regionális klaszterek

Az értékláncrendszereket (termelési lánc) meghaladva, továbbfejlesztve, a regionális klaszterek jelentőségét emelte ki **Porter**. Az Ő meghatározásában a *„regionális klaszter fogalma. Az egyazon iparágban tartozó, egyazon térségben működő versenyző és kooperáló vállalatok, kapcsolódó és támogató iparágak, pénzügyi intézmények, szolgáltató és együttműködő infrastrukturális intézmények (oktatás, szakképzés, kutatás) és vállalkozói szövetségek*

(kamarák, klubok) szervezeteinek innovatív kapcsolatrendszerén alapuló földrajzi koncentráció (Porter. 2000a.16p.)” (Lengyel; Imre, Rechnitzer; János , 2004).

Egy klaszter kialakulásánál és sikeres működésénél három szoros kapcsolatban álló tényező játszik szerepet.:

- A földrajzi koncentráció, amely az agglomerációs előnyöket nyújtja
- Az erős belföldi verseny, amely állandó innovációra készítet.
- Az innováción alapuló versenyelőnyök, azaz a dinamikus agglomerációs előnyök.

A klasztereknek alapvetően három általános előnyét lehet kiemelni:

- A vállalatok versenyképességei megerősödik, tartóssá válik.
- A termelő tevékenységükben javul a munkamegosztás és ez által a specializáció.
- A helyi identitásuk révén kötődnek a helyi partnerekhez (gazdasághoz, társadalomhoz, intézményekhez, beszállítókhöz). Így részt vesznek a helyi és regionális fejlesztésekben is.

Vállalatok közötti együttműködés (hálózat, ellátási lánc)	Klaszter	Versenyképesség
Különböző erőforrások/ kompetenciák kombinációja		Specializáció
Intézményi kapcsolatok		Identitás
Térbeli közelség		

2-8. táblázat Saját szerk. Lengyel Imre, Rechnitzer János Regionális gazdaságtan 179o)

Klaszterezés: „hasonló dolgok csoportosítása, az osztályozás szinonimája”. Feltáró technika: alapsokaság – minta kérdése. Nincs egyetlen legjobb megoldás: a klaszterbe tartozás a választott eljárás függvénye. A klaszterelemzés minden esetben létrehoz klasztereket, függetlenül attól, hogy azok ténylegesen jelen vannak-e az adatokban. Feladat: azon változók megtalálása, amelyek a csoportok közötti különbségeket okozzák... (sok esetben megelőzi a faktorelemzés). A klaszteranalízis alapvető célja, hogy a megfigyelési egységeket viszonylag homogén csoportokba rendezze, az elemzésbe bevont változók alapján. A folyamat akkor sikeres, ha az egységek hasonlítanak csoporttársaikhoz, azonban eltérnek a más csoportba tartozó elemektől. Egyik példája a fejlett/elmaradott csoportok lehatárolása: támogatandó területek meghatározása. Hierarchikus klaszterelemzés lefuttatása és kiértékelése 5-6 klaszterrel.

A szakdolgozatom témának azért választottam a Régió, Járások versenyképességének a vizsgálatát, hiszen lakóhelyem Érd, régebben a budapesti agglomeráció egyik legfejletlenebb települése volt. Érden a 1930-as évektől folyamatosan és meredeken nőtt a lakosság száma, ezért sokáig a lakosság számához viszonyítva, a település infrastrukturális fejlettsége

elmaradottnak volt tekinthető. A folyamatos lakossági beköltözések miatt Érd Pest Régióban/Vármegyében legnépesebb városa lett, ezért az egyetlen megyei jogú város és egyben az Érdi járás központja is lett. Az objektív összehasonlítás érdekében olyan megyei jogú, illetve járás központú városokat kerestem Érd mellé, melyek szintén nem régóta viselik a megyei jogú város címet. Így esett a választásom Baja és Esztergom településre. Ezek a városok mind a Duna mentén helyezkednek el. A Duna – mint Közép-Európa egyik legnagyobb és legjelentősebb folyama – földrajzi értelemben természetes közlekedési útvonalként szolgál már évszázadok óta. Kutatásom szempontjainak vizsgálatát Szekszárd megyei jogú és járásközpontra is kiterjesztettem, mely ugyanakkor nem közvetlenül a Duna partján fekszik, de járásterülete igen. Ebbe a körbe sorba sorolható még Dunaújváros. Pályázati kutatásom tehát az előbb említett öt város és járásainak vizsgálatára terjed ki, tehát Esztergom, Érd, Dunaújváros, Szekszárd, Baja városára és az érintett vármegyéket, régiókat vizsgálom. Duna menti elhelyezkedés alapján Gyórt is érdemes lenne megvizsgálni, de népessége, gazdasági, és egyéb szempontok alapján az említett városokhoz képest nagyobb súllyal rendelkezik, mindemellett nemcsak megyei jogú város, hanem egyben Nyugat-Dunántúl régió központja is.

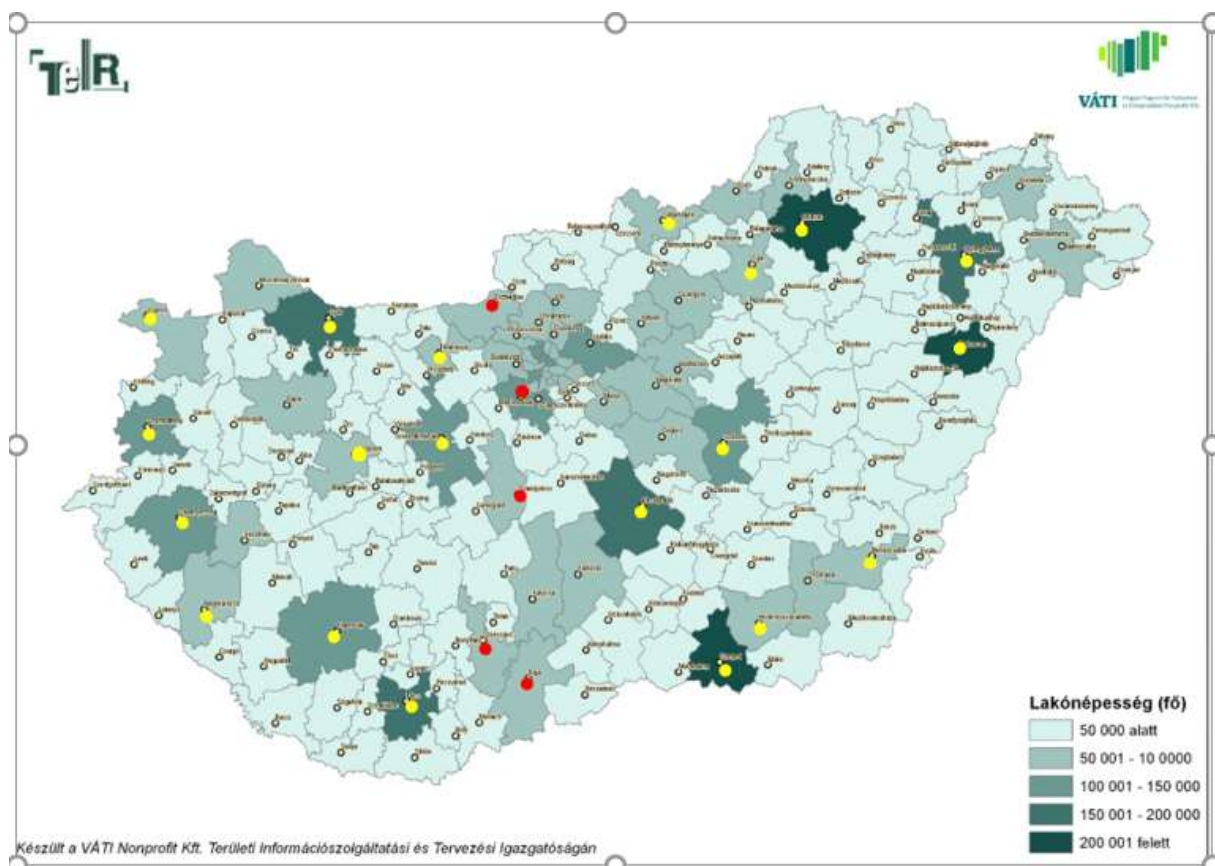
3 Alkalmazott módszerek.

Szakedolgozatomban a TeIR adatbázis rendszerben lévő szekunder adatokat dolgoztam fel, 2025 április és májusban, a megyei jogú városok és járásaival kapcsolatban. E mellett az adott vármegyei és régiós adatokat a táblázatokban is feltüntettem. A megyei jogú városok és járásait, elsősorban a térség számszerűsíthető adataival kívántam jellemezni és táblázatban egy-egy szemszögből bemutatni. Ezek a kvantitatív adatok valamilyen abszolút számmal, mértékegységgel kifejezett értékek és az azokból képzett mutatók alapján tüntettem fel (% , fő/km² stb.). A mennyiségi egyenlőtlenség mutatókból rangsort, illetve csoportot alkottam. Az így kapott rangsorokkal és csoportokkal minőségi mutatók jöttek létre egy-egy járást érintve. Az elkészített táblázatokból, illetve a forrásanyagokból nyert adatokat összegezve, SWOT elemzést hajtottam végre, melyben belső (erőségek–gyengeségek) és külső (lehetőségek–veszélyek) tényezőket mutattam be. A kvantitatív kutatásokban az adatok nem mindig tükrözik a teljes képet, az eredmények kontextusa nélkül nehéz értelmezni őket. A minőségi mutatókon keresztül a helységek funkcionális minőségét is bemutatom, nem csupán számosságát, hanem a jelenségek tartalmi, szerkezeti jellemzőit. A szerkezeti mutatókkal az egyenlőtlenség okainak, összetételének feltárására is fókuszot helyeztem. A SWOT-elemzéssel komplex kvalitatív-szerkezeti elemzést eszközöltem, mely adatforrásként használja fel a mennyiségi és tartalmi-minőségi mutatókat, illetve ezek értelmezésére épít. Ezek elemzése után a megyei jogú városok önkormányzatainak illetékes munkatársait – főépítész, gondnokság, városfejlesztési és

üzemeltetési osztály - kerestem fel először emailben. Ezt követően telefonon félig strukturált szakértői interjút készítettem a szakemberekkel. Sajnos, válaszkészséget csupán két megyei jogú város szakembereinél találtam (Érd, Dunaújváros). A többi megyei jogú város munkatársai az adott város fejlesztési tervére hívták fel a figyelmet, vagy pedig időhiányra hivatkozva elzárkóztak a további egyeztetés elől. Sajnálatomra, több települést érintő összehasonlítást a válaszok hiányában ezen témában nem tudtam végezni.

3.1.1 Az öt megyei jogú város elhelyezkedése

A térképen is látható (piros pöttyök), hogy a vizsgált öt város (Esztergom, Érd, Dunaújváros, Szekszárd és Baja) a Duna vonalát hogyan követi, illetve feltüntettem a többi megyei jogú város elhelyezkedését is (sárga pöttyök) (2.2-6 kép), (TÉRPORT, 2012).

3-1. Kép Magyarország járás központja (TÉRPORT, 2012)i

4 Az öt megyei jogú város Esztergom, Érd, Dunaújváros, Szekszárd, Baja vizsgálata

A szociológiai és demográfiai szakirodalomban a generációváltás időtartama jellemzően 25–30 év között van, de a korszerkezet, a születési és halálozási arányok, valamint a társadalmi változások függvényében ez változhat. Az első körben az öt megyei jogú város (Esztergom, Érd, Dunaújváros, Szekszárd, Baja) lakónépességét vizsgáltam. Itt a változásokat 34 évet felölelően követtem, ami egy teljes generáció változásnak nevezhető, illetve ezen időintervallum alatt már az új generáció is elkezdhetette tevékenységét. A táblázatban jól követhető a kialakult tendencia. (4-1.táblázat) (TEIR, 2025).

	1990	1995	2000	2005	2010	2015	2020	2024
	Lakónépesség	Lakónépesség	Lakónépesség	Lakónépesség	Lakónépesség	Lakónépesség	Lakónépesség	Lakónépesség
Baja	38686	38391	36523	37690	37638	35786	34329	32759
Dunaújváros	59028	57854	55043	51378	48187	46720	44689	41394
Esztergom	29841	28556	28224	29769	30914	28566	29080	28642
Érd	43327	46225	51400	60546	64394	63061	67578	71338
Szekszárd	36857	35897	35087	34656	33805	33134	31759	29707

4-1. táblázat Baja, Dunaújváros, Esztergom, Érd, Szekszárd lakónépesség (TEIR, 2025))

Város	1990	2023	Változás (%)	Trend
Baja	39 301	34 051	-13,3%	Csökkenő
Dunaújváros	59 309	41 100	-30,7%	Erősen csökkenő
Esztergom	29 558	28 678	-3,0%	Enyhén csökkenő
Érd	46 416	72 962	57,20%	Erősen növekvő
Szekszárd	37 173	30 106	-18,9%	Csökkenő

4-2. táblázat Összegzés az 5 városra (TEIR, 2025

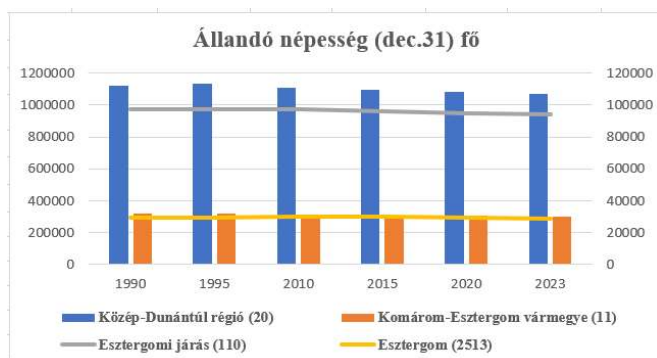
népességfogyást mutatnak.

A legnagyobb lakónépesség csökkenés Dunaújvárosban látható, mely a helyi nehéz ipar összeomlásának egyik következménye. Sajnos a lakónépesség harmadával csökkent. Baja és Szekszárd fokozatos, de tartós

Esztergom esetében enyhe fluktuáció tapasztalható, ugyanakkor viszonylag stabil képet mutat. Érd viszont az egyetlen város, ahol tartós és dinamikus népességnövekedés figyelhető meg. Ha ezeket az adatokat tovább figyeljük járás, vármegyei és régiós szinteken, az alábbiakat olvashatjuk ki.

	Állandó népesség (dec. 31.) (fő)					
	1990	1995	2010	2015	2020	2023
Közép-Dunántúl régió (20)	1122068	1131957	1111142	1094087	1082567	1070873
Komárom-Esztergom vármegye (11)	318847	322024	315203	310159	307323	303657
Esztergomi járás (110)	97074	97112	97629	95881	94996	94051
Esztergom (2513)	29558	29306	30351	29819	29284	28678

4-3. táblázat Közép-Dunántúli régió-Esztergomi járás (TEIR, 2025)

Az ábrákon látható a népesség csökkenés, a Közép-Dunántúli régió a 34 év alatt 51 195 fővel csökkent. Komárom-Esztergom vármegye összesen 15 190 fővel és az Esztergomi járás összesen 3 023 fővel

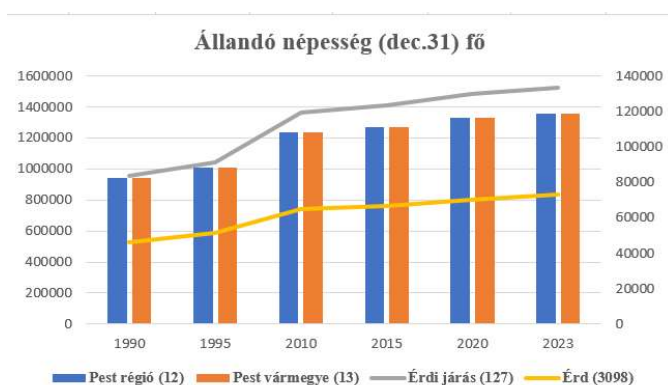
4-4. táblázat Összegzés állandó népesség K.-D. régió és Esztergomi járás (TEIR, 2025).

csökkent ebben az időben (4-3,4 táblázat). Ezek

az adatok is mutatják, hogy Esztergom és az Esztergomi járás viszonylag stabilnak mutatkozik az enyhe népesség fogyásban.

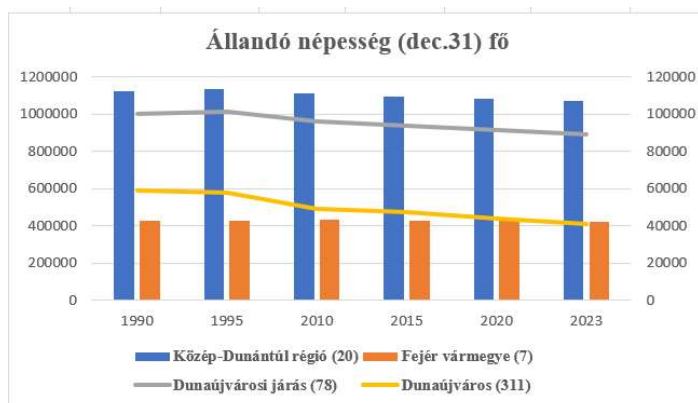
	Állandó népesség (dec. 31.) (fő)					
	1990	1995	2010	2015	2020	2023
Pest régió (12)	942739	1009517	1237141	1267847	1330821	1357023
Pest vármegye (13)	942739	1009517	1237141	1267847	1330821	1357023
Érdi járás (127)	83701	91474	119541	123625	129958	133302
Érd (3098)	46416	51204	65034	66556	70421	72962

4-5. táblázat Pest régió/ vármegye-Érdi járás (TEIR, 2025)

4-6. táblázat Pest régió/ vármegye-Érdi Járás (TEIR, 2025)

A Pest régió/ vármegye állandó népesség szempontjából egy 414 284 fővel gyarapodott az elmúlt 34 év alatt. Az Érdi járás a vizsgált időszakban összesen 49 601 fővel gyarapodott. Ez a két statisztikai adat is mutatja a budapesti szuburbanizációs folyamatot (4-5,6 táblázat).

A következő terület a már említett Közép-Dunántúli régió, Fejér vármegye és a Dunaújvárosi járás vizsgálata, az állandó népesség szerint.

4-7. táblázat Közép-Dunántúli régió- Dunaújvárosi járás (TEIR, 2025)

	Állandó népesség (dec. 31.) (fő)					
	1990	1995	2010	2015	2020	2023
Közép-Dunántúl régió (20)	1122068	1131957	1111142	1094087	1082567	1070873
Fejér vármegye (7)	425659	430564	432677	427940	426944	424474
Dunaújvárosi járás (78)	100295	101016	95899	93560	91392	89208
Dunaújváros (311)	59309	57970	49239	47520	43692	41100

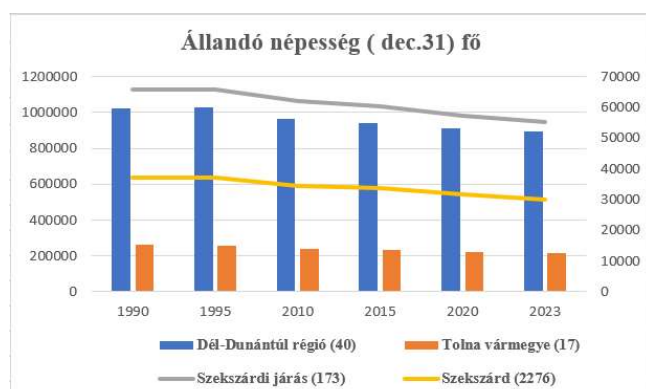
4-8. táblázat Közép-Dunántúli régió-Dunaújvárosi járás. (TEIR, 2025)

A Közép-Dunántúli régió az elmúlt harmincnégy év alatt összesen 51 195

fővel csökkent. Fejér vármegye csak 1 185 fővel csökkent, ami viszonylag stabil népességszámnak mondható. Sajnos a Dunaújvárosi járás lélekszáma jelentősen csökkent, összesen 11 087 fővel. Duna mentén egy kicsit lejjebb csordogálva, a Dél-Dunántúli régiót, Tolna vármegyét és a Szekszárdi járást vizsgáltam az állandó népesség tekintetében.

	Állandó népesség (dec. 31.) (fő)					
	1990	1995	2010	2015	2020	2023
Dél-Dunántúl régió (40)	1021784	1028988	967090	941590	913784	895053
Tolna vármegye (17)	261862	259556	238817	231138	221596	215543
Szekszárdi járás (173)	65768	65805	61952	60308	57397	55297
Szekszárd (2276)	37173	37070	34576	33710	31595	30106

4-9. táblázat Dél-Dunántúli régió-Szekszárdi járás (TEIR, 2025)

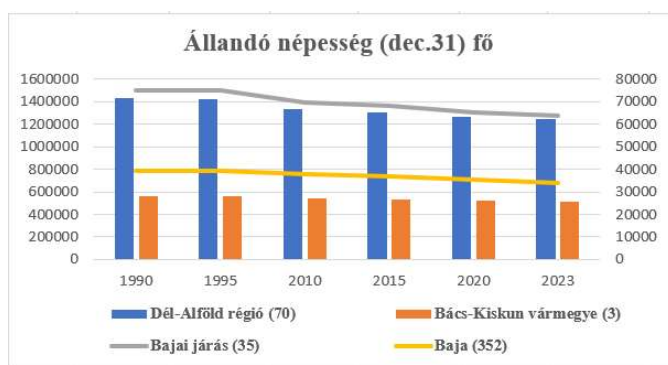
Ebben a régióban a vizsgált időszakban 126 731 fővel csökkent a népesség, ami nagyon jelentősnek mondható az eddig vizsgált régiókhoz képest. Tolna vármegye népessége 46 318 fővel

csökkent és a Szekszárdi járás 10 471 fővel csökkent a népessége.

	Állandó népesség (dec. 31.) (fő)					
	1990	1995	2010	2015	2020	2023
Dél-Alföld régió (70)	1430223	1422235	1335650	1306387	1267776	1241017
Bács-Kiskun vármegye (3)	565073	564137	538456	528544	517868	509919
Bajai járás (35)	74922	74838	69459	67943	65418	63737
Baja (352)	39301	39529	37595	36851	35459	34051

4-10. táblázat Dél-Alföld régió-Bajai Járás. (TEIR, 2025)

A következő terület a Dél-Alföldi régió, a vizsgált időszakban 189 206 fővel csökkent az állandó népesség, ami az eddigi adatokhoz képest a legnagyobb különbség. Bács-Kiskun

vármegye népessége a vizsgált időszakban 55 154 fővel csökkent. A Bajai járás 11 185 fővel csökkent, ami az eddig említett területekhez képest a legnagyobb csökkenés.

4-11. Dél-Alföldi-Bajai járás (TEIR, 2025)

4.1 Az összehasonlítás régió, vármegye, járási szintekre.

Ha ezen adatokat összevetjük a régiós, vármegyei és járási szinten, akkor egyedüli kivétel Pest régió/vármegye és Érdi járás, ahol erőteljes növekedés látható a lakosság számát tekintve. A növekedés a szuburbanizációval, Budapest közelségével és gazdasági lehetőségekkel függ össze.

	Állandó népesség (dec. 31.) (fő)					
	1990	1995	2010	2015	2020	2023
Dél-Alföld régió (70)	1430223	1422235	1335650	1306387	1267776	1241017
Közép-Dunántúl régió (20)	1122068	1131957	1111142	1094087	1082567	1070873
Pest régió (12)	942739	1009517	1237141	1267847	1330821	1357023
Dél-Dunántúl régió (40)	1021784	1028988	967090	941590	913784	895053

4-12. táblázat Régiók összehasonlítása (TERI, 2025)

Dél-Alföldi régió 189 206 fővel **kevesebb**, Közép-Dunántúl régió 51 195 fővel **kevesebb**. Pest régió 414 284 fővel **több**, Dél-Dunántúli régió 126 731 fővel **kevesebb** (3-12 táblázat). A régiói különbségek: Pest régió (Pest vármegye, Érdi járás) továbbra is a legvonzóbb az országon belül. Ide irányul a belföldi migráció és a beruházások többsége. A Dél-Dunántúl és Dél-Alföld régiói

vesztes térségek: az elvándorlás, az alacsony születésszám, az előregedés sújtja őket. Ha ezt tovább bontjuk az adott vármegyékre, akkor a következő adatok láthatók.

	Állandó népesség (dec. 31.) (fő)					
	1990	1995	2010	2015	2020	2023
Bács-Kiskun vármegye (3)	565073	564137	538456	528544	517868	509919
Fejér vármegye (7)	425659	430564	432677	427940	426944	424474
Komárom-Esztergom vármegye (11)	318847	322024	315203	310159	307323	303657
Pest vármegye (13)	942739	1009517	1237141	1267847	1330821	1357023
Tolna vármegye (17)	261862	259556	238817	231138	221596	215543

4-13. táblázat Vármegyék összehasonlítása. (TEIR, 2025) (TEIR, 2025)

A Bács-Kiskun vármegyénél 55 154 fővel **kevesebb** a vizsgált időszakban. Fejér vármegyénél csak 1 185 fővel **kevesebb**, Komárom-Esztergom vármegyénél 15 190 fővel **kevesebb**. A Pest vármegyénél 414 284 fővel **több** a vizsgált időszakban. Tolna vármegyénél 46 319 fővel **kevesebb** az állandó népesség (4-13 táblázat). Amennyiben a járási adatokat is megnézzük, akkor hasonló tendenciát találhatunk (4-14 táblázat).

	Állandó népesség (dec. 31.) (fő)					
	1990	1995	2010	2015	2020	2023
Bajai járás (35)	74922	74838	69459	67943	65418	63737
Dunaújvárosi járás (78)	100295	101016	95899	93560	91392	89208
Esztergomi járás (110)	97074	97112	97629	95881	94996	94051
Érdi járás (127)	83701	91474	119541	123625	129958	133302
Szekszárdi járás (173)	65768	65805	61952	60308	57397	55297

4-14. táblázat Az öt járás (TEIR, 2025)

A Bajai járásban 11 185 fővel **kevesebb** az állandó népség, a Dunaújvárosi járásnál is 11 087 fővel **kevesebb**, az Esztergomi járásban 3 023 fővel **kevesebb**, mely viszonylag stabilnak mondható népességszám szempontjából. Az Érdi járásban 49 601 fővel **több** a vizsgált időszakban és a Szekszárdi járásban 10 471 fővel **kevesebb**. Érd és Esztergomi megyei jogú városok népesség megtartó és növelő szerepük megkülönböztetik a többi megye jogú varostól. Dunaújváros veszített népességéből, az ipari struktúra átalakulása és a munkahelyek megszűnése miatt. Szekszárd és Baja megye jogú városok sem tudtak jelentős népességmegtartó erőt felmutatni.

Hogyan lehetne megfordítani a negatív demográfiai tendenciákat?

- Célzott gazdaságfejlesztés:

Innovációs és zöldipari klaszterek létrehozása (pl. biogazdaság, zöld technológia, elektromos mezőgazdaság fejlesztés támogatása.) Munkahelyteremtés – fiatalok helyben tartása érdekében.

- **Fiatal családok támogatása:**

Lakásépítési programok vidéken. Minőségben jobb bölcsődei, óvodai férőhelyek biztosítása. Visszatelepülési ösztönzők (pl. helyi támogatások, adókedvezmények).

- **Oktatási és kulturális központok megerősítése:**

Felsőoktatás, szakképzés fejlesztése és átképzések vidéken, pl. duális képzés helyi ipari cégekkel együttműködve. Kulturális programok, közösségi terek fejlesztése a városi identitás erősítéséhez, a közösségteremtés elősegítése.

- **Infrastruktúra és közlekedés:**

Jobb közúti és vasúti kapcsolatok a nagyobb régiós központokkal. Digitális infrastruktúra (5G, optikai hálózat), hogy a távmunka is vonzóbbá váljon.

- **Vélemény és jövőkép**

A városi népességmozgások alapján kijelenthető, hogy a gazdasági központoktól távolabb eső települések vesztesei lehetnek a következő generációs ciklusnak is, ha nem történik célzott beavatkozás. A sikeres példák, mint Érd, azt mutatják, hogy jó közlekedési kapcsolat, stabil gazdaság és élhető környezet kombinációja vonzó lehet még a kisebb városokban is.

A jövő kulcsa a regionális és járási egyensúly helyreállítása és a települési életminőség javítása. Ez nemcsak gazdaságilag, hanem társadalmilag is alapvető cél, különösen az előregedő és csökkenő népességű városokban.

4.2 A területi polarizáció számok az öt megyei jogú városnál

Az öt vizsgált megyei jogú város – Érd, Esztergom, Dunaújváros, Szekszárd és Baja –

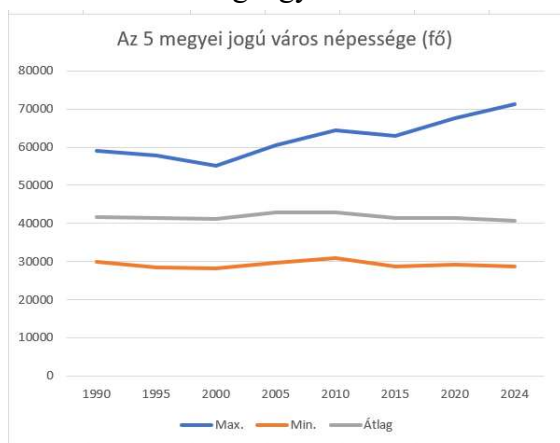
	1990	1995	2000	2005	2010	2015	2020	2024
	Lakónépes ség	Lakónépes ség	Lakónépes ség	Lakónépes ség	Lakónépes ség	Lakónépes ség	Lakónépes ség	Lakónépes ség
Baja	38686	38391	36523	37690	37638	35786	34329	32759
Dunaújváros	59028	57854	55043	51378	48187	46720	44689	41394
Esztergom	29841	28556	28224	29769	30914	28566	29080	28642
Érd	43327	46225	51400	60546	64394	63061	67578	71338
Szekszárd	36857	35897	35087	34656	33805	33134	31759	29707
Terület polarizációs számok.: Alapmutatók								
	1990	1995	2000	2005	2010	2015	2020	2024
Max.	59028	57854	55043	60546	64394	63061	67578	71338
Min.	29841	28556	28224	29769	30914	28566	29080	28642
Átlag	41547,8	41384,6	41255,4	42807,8	42987,6	41453,4	41487	40768
Ranger arány.	1,978	2,026	1,950	2,034	2,083	2,208	2,324	2,491
Ranger	29187	29298	26819	30777	33480	34495	38498	42696
Átlag fellettiak átlaga	51177,5	52039,5	53221,5	55962	56290,5	54890,5	56133,5	56366
Átlag alattiak átlaga	35128	34281,3	33278	34038,3	34119	32495,3	31722,7	30369,3
Duál mutató	1,457	1,518	1,599	1,644	1,650	1,689	1,770	1,856

4-15. táblázat Öt város polarizációs számai (TEIR, 2025)

lakónépességének alakulása alapján jól kirajzolódnak azok a demográfiai és társadalmi folyamatok, amelyek egy generáció érintő időtávon belül (25–30 év alatt) végbementek, és előrevetítik a következő évtizedek várható tendenciáit.

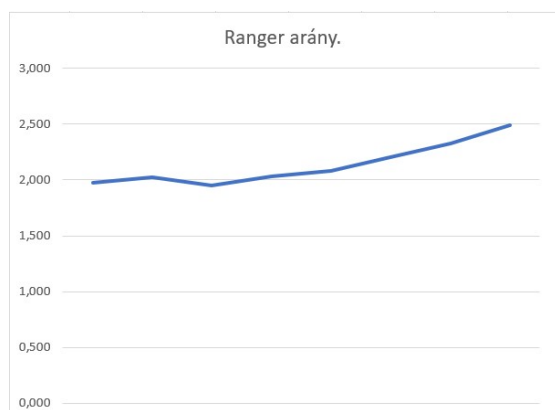
Ezek a változások nem csupán a népességszámok csökkenésében vagy stagnálásában érhetők tetten, hanem a társadalmi és gazdasági polarizáció növekedésében is megmutatkoznak. A társadalmi polarizáció – például az iskolázottság, foglalkoztatottság, jövedelmi szint vagy lakhatási körülmények mentén – erősödik, és különösen a fiatalabb, valamint az idősebb generációk között nő a szakadék. A gazdasági polarizáció jelei különösen szembetűnőek a nagyobb ipari múlttal rendelkező városok pl. Dunaújváros esetében, ahol a gazdasági szerkezetváltás következtében növekvő munkanélküliség, elvándorlás és szociális problémák jelentek meg. Más városok – például Érd – inkább agglomerációs növekedést mutatnak, de ott is tapasztalható a szolgáltatások, közlekedés és közösségi infrastruktúra egyenlőtlen eloszlása, ami tovább növeli a belső társadalmi feszültségeket. A statisztikai mutatók összevetésével feltérképezhetővé válnak azok a területek, ahol a társadalmi kohézió meggyengült, és ahol a jövőbeni beavatkozások, fejlesztéspolitikák kiemelt figyelmet igényelnek. Az alábbi táblázatok ezen városok népességszámának alakulását mutatják be 1990 és 2024 között, lehetőséget adva a hosszabb távú demográfiai trendek, valamint a társadalmi és gazdasági polarizáció indirekt következményeinek vizsgálatára is (4-15 táblázat).

A max. érték legnagyobb érték a mért adathalmazban. Min. érték a legkisebb érték az

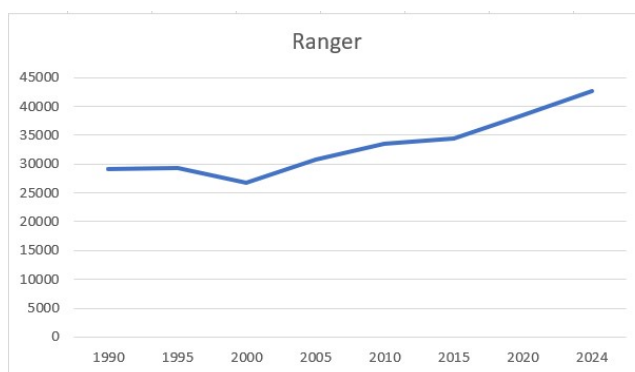

adathalmazban. Átlag az összes érték összege osztva az értékek számával. Látható, hogy a 1990-es években Dunaújváros (max) és Esztergom (min.) között volt a tartomány, de ez 2024-re már Érd (max.) és Esztergom (min.) közötti értéké vált. A min. érték viszonylag egyenletes és az átlag érték addig a max. érték kisebb megtorpanásokkal, de folyamatosan növekszik (4-16 táblázat).

4-16. táblázat Max.-Min. érték (TEIR, 2025)

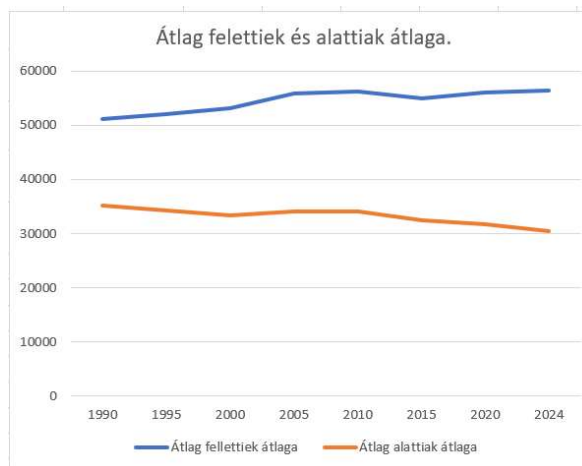

4-17. táblázat Ranger arány (Saját, Ranger arány)

4-18. táblázat Ranger mutató (Saját, Ranger)

A range-arány a vizsgált adatsorban előforduló legnagyobb és legkisebb ismérvének hányadosa. Azt mutatja meg, hogy hány-szoros különbség van az adatsorunkban két szélső érték között (4-17 táblázat). A relatív range az adatsorban előforduló legnagyobb és legkisebb érték különbségét az adatsor átlagához viszonyítja, ezáltal különböző átlagú adatsorok terjedelmének összehasonlítására is alkalmas. A relatív range nem érzékeny az adatsor minimumára, ezért az nullával is egyenlő lehet. Egy regionális elemzés során az átlag feletti és alatti kategóriák közötti különbségek és tendenciák feltárása fontos lehet a terület gazdasági, oktatási, egészségügyi vagy más szempontból történő értékeléséhez, például a lakónépességhez

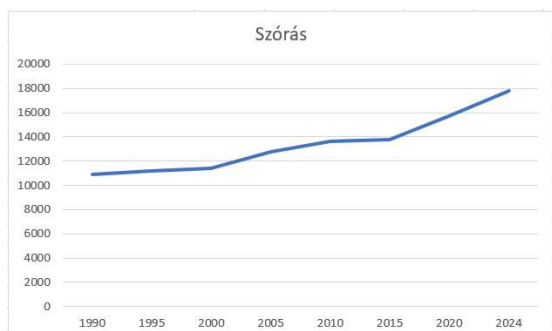
4-19. táblázat. *Átlag feletti és alattiak átlaga*
(Saját, 2025)

(4-18.táblázat). A legnagyobb és legkisebb népességű város közti különbség (range) nőtt: 29 187 főről → 42 696 főre. Ranger arány 1,978 → 2,491-ig nőtt. Ez az arány a területi különbségek súlyosbodását jelzi.

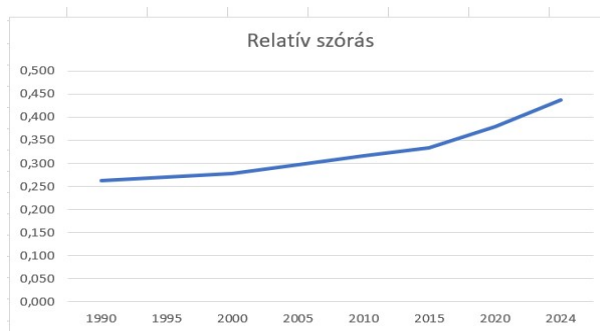
Az átlag feletti átlaga azoknak az értékeknek az átlaga, amelyek meghaladják az adathalmaz átlagát és az átlag alatti átlaga azoknak az értékeknek az átlaga, amelyek kisebbek, mint az

adathalmaz átlaga (4-19 táblázat).

A Duál- mutató a teljes megoszlás átlaga fölötti értékek átlagának és a teljes megoszlás átlaga alatti értékek átlagának a hányadosa. Egyszerűsége és világos tartalma miatt igen elterjedt. Az „átlag feletti” és „átlag alattiak” aránya egyre nagyobb:1990: 1,457;2024: 1,856. Ez a területi egyenlőtlenségek fokozódását jelzi: az erősebbek még erősebbek, a gyengébbek tovább gyengülnek. Az egyes értékek számtani átlagtól való eltéréseinek négyzetes átlagát hívjuk szórásnak. Sok esetben szükség lehet arra, hogy elvonatkoztassunk a mértékegységektől (és/vagy nagyságrendektől) és ezáltal összehasonlíthatóvá tegyük a különböző jelenségek különböző mértékegységben kifejezett szórását. A megoldást az adja, ha a szóródási mérőszámot egy középértékhez viszonyítjuk. A leggyakrabban használt ilyen típusú mérőszám a relatív szórás, más néven variációs koefficiens (4-20,21 táblázat).

4-20. táblázat Szórás

4-21. táblázat relatív szórás.

Szórás és relatív szórás: A szórás 10 908-ról → 17 807-re nőtt. A relatív szórás (CV) 0,26 → 0,44 között mozgott. Az ingadozás tehát nem csupán abszolút, hanem relatíve is nőtt, ami az egyenlőtlenségek strukturális mélyülését jelzi.

4.2.1 A lakások számának változása (1990–2023) és az építőipar hatása.

	1990	1995	2000	2005	2010	2015	2020	2024
	Lakások száma	Lakások száma	Lakások száma	Lakások száma	Lakások száma	Lakások száma	Lakások száma	Lakások száma
Baja	14941	15461	15745	15707	16049	16977	17192	17296
Dunaújváros	21808	22109	22249	22557	22841	23020	23058	23054
Esztergom	10597	10805	11029	11498	12019	12422	12518	12428
Érd	15169	16264	17732	21177	22226	24185	25035	26449
Szekszárd	13323	13821	14141	14487	14951	15194	15342	15978

4-22. táblázat Öt MJ. város lakások számai. (TEIR, 2025)

A tanulmány korábbi részeiben már említésre került, hogy a fiatalok helyben tartásának és visszacsábításának egyik kulcsfontosságú eszköze a célzott lakásépítési és otthonteremtési program. Az öt megyei jogú város – Érd, Esztergom, Dunaújváros, Szekszárd és Baja – valamint járásaik népességi adatai alapján jól látható, hogy a fiatal korosztály elvándorlása összefüggésbe hozható a megfizethető és korszerű lakhatási lehetőségek hiányával. A központi vagy önkormányzati támogatással megvalósuló bérlakásprogramok és más új építési lakásprogramok, illetve kedvezményes telekkiutalások olyan eszközök lehetnek, amelyek vonzóbbá tehetik ezeket a térségeket a fiatal családok számára. Különösen fontos ez azokban a városokban, ahol a lakásállomány elöregedett, vagy ahol a panelállomány megújítása és korszerűsítése elengedhetetlen pl. Dunaújváros. Érden és Esztergomban az agglomerációs nyomás és az ingatlanárak növekedése miatt lenne szükség kifejezetten a fiatalok számára elérhető új építésű lakásokra. A járási központok esetében pedig – mint például Baja vagy Szekszárd – az üresen álló belvárosi épületek felújítása, vagy új, közösségi alapú lakóparkok létesítése nyújthat hosszú távú megoldást.

Lakásállomány változása városonként (összehasonlító)					
Város	1990	2023	Változás (db)	Változás (%)	Trend
Baja	14 571	17 170	2 599	17,80%	Mérsékelt növekedés
Dunaújváros	23 410	24 541	1 131	4,80%	Alacsony növekedés
Esztergom	10 444	14 001	3 557	34,00%	Kiemelkedő növekedés
Érd	14 612	31 600	16 988	116,30%	Nagyon erős növekedés
Szekszárd	14 145	15 326	1 181	8,30%	Korlátozott növekedés

Érd kiugró értéket mutat, a lakásállomány több mint duplájára nőtt, ami a régiós központtá válással és a szuburbanizációval magyarázható. Esztergom esetébe is jelentős növekedés

4-23. táblázat. Lakásállomány változása az öt MJ. városban. (Saját, Lakásállomány., 2025) tapasztalható,

amely részben a Suzuki-gyár köré szerveződő gazdasági fejlődésnek köszönhető. Dunaújváros, Baja, Szekszárd esetében visszafogott a bővülés, nem követte a lakossági elvándorlás mértékét.

4.2.2 Az építőipar szerepe a lakásállomány alakulásában.

Az építőipar közvetlenül befolyásolja a lakások számát és minőségét és ez szoros kapcsolatban áll a következő tényezőkkel: helyi gazdaság és a foglalkoztatás. Ahol dinamikus gazdaság működik pl. Érd, Esztergom, ott megnő az építkezési kedv és stabil lakáspiaci kereslet jön létre. Ezzel szemben az ipari visszaesés pl. Dunaújvárosban, az acélipar leépülését és az építkezések visszafogását eredményezte.

A lehetőségek és a lakásépítési támogatások szélesedése a 2000-es évek elején a szocpol és a lakáscélú hitelezés fellendülése jelentős építőipari aktivitást generált főként az agglomerációban. 2016 után a CSOK és az 5%-os ÁFA-kulcs a városok közül leginkább Érdet érintette, ahol a családiházak és sorházak építése ugrásszerűen megnőtt. Az építőipari kapacitások és szakemberhiány miatt a vidéki városokban korlátozott számú kivitelező, elvándorló szakmunkások, anyagár-robbanás volt jellemző. Ez lassította a lakásállomány bővítését. Kivétel lehetett Esztergom, ahol külföldi beruházások (ipari parkok, kereskedelmi központok) miatt nőtt a helyi építőipari jelenlét. Az önkormányzati fejlesztések és városi beépítettség átgondolása pl. Dunaújvárosban és Szekszárdon korábban nagy arányú panellakás-építés történt, ezek ma elavultak, és az új lakásépítések száma alacsony. Érdén viszont sok a beépítetlen terület, így a kertvárosi, családi házas fejlesztések dominálnak.

4.2.3 A lakásépítések és demográfiai trendek összefüggése.

Az adatok alapján megfigyelhető, hogy a lakásépítési volumen és a népességváltozás között szoros kapcsolat van. Ahol nőtt a lakások száma és minősége pl. Érd, Esztergom, ott jellemzően nőtt vagy stagnált a lakónépesség is. Ahol viszont csak minimális lakásállomány-bővülés történt pl. Dunaújváros, Szekszárd, ott tartós népességsökkenés figyelhető meg. A

lakásállomány bővülése önmagában nem elegendő: csak akkor ösztönzi a letelepedést, ha gazdasági és életminőségi feltételek is adottak.

Hogyan élénkíthető a lakásépítés a válság sújtotta térségekben?

Önkormányzati és állami partnerségek. Bérlakásprogramok elindítása vidéki városokban fiatalok számára (pl. szolgálati lakás, kezdő családoknak szóló ingatlanok és más alternatív megoldások. Magán-beruházók támogatása telek-előkészítéssel, infrastruktúrával.

- Építőipari ösztönzők: Helyi szakemberképzés, szakképző centrumok támogatása. Önkormányzati együttműködés a kivitelezőkkel, pl. ipari csarnokok, lakónegyedek fejlesztésére.

- Zöld lakásépítés – hosszú távú versenyképesség: Energiahatékony, megújuló energiára épülő lakásépítési mintaprojektek támogatása. Közintézmények felújítása helyi vállalkozók bevonásával.

Összegzés: A lakásállomány alakulása világosan tükrözi a városok gazdasági és társadalmi helyzetét. Ahol élénk az építőipar, ahol van kereslet, ott a lakásállomány növekedése népességvonzó erőt jelenthet. Másutt viszont a lakáspiac stagnálása a fiatalok elvándorlásához, a települések elöregedéséhez vezet. A megoldás kulcsa az, hogy a lakásépítést komplex városfejlesztési stratégiába kell ágyazni: csak akkor lehet fenntartható, ha munkahelyekkel, közszolgáltatásokkal és élhető környezettel párosul.

4.3 Érdi járás települései

Az Érdi járás Pest vármegye nyugati részén, a Duna jobb partján helyezkedik el, Budapest agglomerációjának egyik legdinamikusabban fejlődő térségeként. Földrajzi elhelyezkedése, a főváros közelsége és az M7-es autópálya mentén való fekvése kiváló közlekedési adottságokat biztosít. A járás központja Érd, amely 2006 óta megyei jogú város, emellett további hat település Százhalombatta, Törökbálint, Diósd, Tárnok, Sós-kút, Pusztazámor alkotja a járást. Történelmileg a térség már az ókor óta lakott terület, gazdasági fejlődése azonban elsősorban

az 1970-es évektől gyorsult fel az ipartelepítések és az urbanizáció következtében. Napjainkban az Érdi járás települései jelentős lakosságszám-növekedést mutatnak, amit a fővárosból kitelepülők magas aránya és a családi házas övezetek elterjedése is elősegített. A gazdasági szerkezet vegyes: ipari parkok, szolgáltató szektor és a mezőgazdasági területek egyaránt megtalálhatók. A járás népességi, lakásépítési és gazdasági folyamatait az alábbi táblázatok részletesen

7. Ábra Érdi járás. (TÉRPORT, 2020) is bemutatják (7 ábra).

A következő táblázatban a járás huszonhárom év változását figyelembe vevő, százalékban kifejezett értékét tüntettem fel. Továbbá, hogy mennyi fővel gyarapodott településeként, az Érdi járás és viszonyításul Pest régió/vármegye. Lakónépesség növekedése a vizsgált időszakban a járás egésze: +30.144 fő, +29,93%, ami meghaladja Pest vármegye átlagát. Kiemelkedő

Érdi járás települései.	Település típusa	Lakónépesség (dec. 31.) 2000 év (fő)	Lakónépesség (dec. 31.) 2023 év (fő)	Lakónépesség (dec. 31.) : 2000 és 2023 között (Fő)	Lakónépesség (dec. 31.) : 2000 és 2023 között (%-ban)
Érd	megyei jogú város, járásszékhely	56058	71338	15280	127,26
Százhalombatta	város	16826	17971	1145	106,80
Törökbálint	város	10922	14517	3595	132,92
Diósd	város	5647	11637	5990	206,07
Tárnok	nagyközség	7490	10488	2998	140,03
Sóskút	község	2810	3665	855	130,43
Pusztazámor	község	962	1243	281	129,21
Érdi járás		100715	130859	30144	129,93
Pest vármegye*, régió **		1071898	1333257	226486	124,38

növekedés: Diósd (206%), Tárnok (140%) – ezek jellemzően agglomerációs, beköltözési célpontok. Lassabb növekedés vagy

4-24. táblázat Érdi járás települései (TEIR, 2025)

stagnálás tapasztalható: Százhalombattán (6,8%) – az ipari jelleg és demográfiai öregedés miatt. A következő táblázatban az öregedési index adatait mutatom be.

Érdi járás települései.	Állandó népességből a 0-14 évesek aránya 2023 év (%)	Állandó népességből a 65-x évesek aránya 2023 év (%)	Öregedési index 2023 év (%)
Érd	16,53	18,02	109,01
Százhalombatta	13,71	19,96	145,59
Törökbálint	16,6	18,42	110,96
Diósd	19,08	15	78,62
Tárnok	17,69	14,77	83,49
Sóskút	16,17	16,39	101,36
Pusztazámor	15,58	15,09	96,85
Érdi járás	16,45	17,73	107,78
Pest vármegye*, régió **	16,78	17,43	103,87

Fiatalos, dinamikus települések: Diósd (78,62%), Tárnok (83,49%) – pozitív tendencia. Előregedő települések: Százhalombatta (145,59%), Törökbálint (110,96%) ami kihívás elé állítja az önkormányzatokat, hogyan tudnak ebből kitörni.

4-25. táblázat. Érdi járás Öregedési index (TEIR, 2025)

Érdi járás települései.	Természetes szaporodás, fogyás 2000 (%)	Természetes szaporodás, fogyás 2023 (%)	Természetes szaporodás, fogyás (%) változás : 2000 és 2023 között
Érd	-1,5	-0,48	32,0
Százhalombatta	4,49	-2,96	-65,9
Törökbálint	-1,35	-3,01	223,0
Diósd	3,48	1,12	32,2
Tárnok	2,32	2,28	98,3
Sóskút	-1,88	-1,65	87,8
Pusztazámor	12,3	-4,78	-38,9
Érdi járás	0,28	-0,81	-289,29
Pest vármegye*, régió **	-1,87	-2	106,95

A természetes szaporodás /fogyást vizsgálva jelentős csökkenés jellemző a járás egészére (Érdi járás: +0,28% → -0,81%). Pusztazámor esetében a változás extrém: +12,3% → -4,78% (-38,9%). (4-26 táblázat)

4-26. táblázat Érdi járás természetes fogyás (TEIR, 2025)

Következő táblázatban a vizsgált időszak (2000-2023) a 100 lakásra jutó személyek számát vizsgálom. A számok tükrében csökkenés mutatkozik Érden és Százhalombattán. A

Érdei járás települései.	Lakónépesség, 100 lakásra (fő) 2005 év	Lakónépesség, 100 lakásra (fő) 2023 év	Lakónépesség, 100 lakásra (fő) (%) változás: 2005 és 2023
Érd	285,79	269,72	94,38
Százhalombatta	252,99	230,31	91,04
Törökbálint	285,39	269,58	94,46
Diósd	263,59	268,01	101,68
Tárnok	272,05	279,53	102,75
Sóskút	283,59	251,03	88,52
Pusztazámor	268,02	263,91	98,47
Érdei járás	277,22	263,5	95,05
Pest vármegye*, régió **	273,81	254,3	92,87

lakóövezetek növekedtek, de nem mindenhol laknak teljes kihasználtsággal. Tárnok, Diósd – enyhe növekedés, tehát sűrűsödés vagy családos betelepülők jellemzőek. Legjobban Sóskúton csökkent a kihasználtság (4-27

4-27. táblázat) Érdei járás 100 lakásra. (TEIR, 2025)

táblázat).

Az Érdei járás dinamikusan fejlődő, agglomerációs terület, ahol a vidékies és városias karakterek keveredése nagy fejlesztéspolitikai lehetőséget rejt. A kihívások (előregedés, közlekedési terheltség, szórt fejlettségi szintek) csak tudatos, vidékfejlesztési szemléletű tervezéssel kezelhetők. Az érdei járásban lévő települések összehasonlítása a következő adatok alapján. Az első két helyen Diósd és Tárnok áll (fiatal népesség, bővülés). Százhalombatta (előregedés, stagnáló népesség) miatt is az egyik legnagyobb kihívás a járásban. A kis községek Sóskút és Pusztazámor közösségeinek esetében eredményes lehetne a zöld alapú, önellátó megoldásokkal támogatni, tekintettel területi adottságaikra

Érdei járás települése.	Lakónépesség (dec. 31.) : 2000 és 2023 között (%-ban)	Pont	Öregedési index 2023 év (%)	Pont	Nyilvántartott állskeresőök százalékos változás (%): 2000 és 2023 között	Pont	Lakónépesség, 100 lakásra (fő) (%) változás: 2005 és 2023 között	Pont	Össz. pont	
Érdei járás	129,93		107,78		106,8		95,05			
Pest vármegye*, régió **	124,38		103,87		103,16		92,87			
Érd	127,26	2	109,01	3	72,05	4	94,38	3	12	6 Hely
Százhalombatta	106,80	1	145,59	1	61,66	6	91,04	2	10	7 Hely
Törökbálint	132,92	5	110,96	2	94,21	3	94,46	4	14	5 Hely
Diósd	206,07	7	78,62	7	122,54	1	101,68	6	21	1-2 Hely
Tárnok	140,03	6	83,49	6	100,00	2	102,75	7	21	1-2 Hely
Sóskút	130,43	4	101,36	4	58,33	7	88,52	1	16	4 Hely
Pusztazámor	129,21	3	96,85	5	70,83	5	98,47	5	18	3 Hely

4-28. táblázat) Érdei járás összehasonlítása.

Érdi járás SWOT elemzése során javasolható lehetne a vidékfejlesztés és az önfenntartó fejlődés érdekében a Térségi zöld gazdasági klaszter létrehozása: napelempark, biomassza, helyi piac, agrárlogisztika, városi kertészet, agrárturizmus Sós-kút–Tárnok–Pusztazámor

Erősségek	Gyengeségek
Budapest közelsége – agglomerációs előnyök (lakhatás, munkaerő-piaci kapcsolat)	Jelentős népességnövekedés → infrastruktúra lemaradása (pl. közlekedés, intézménykapacitás)
Magas vándorlási többlet évtizedeken át (különösen Diósd, Tárnok)	Egyes kistelepülések elöregedése, gyenge természetes szaporodás
Növekvő óvodai férőhelyek, fejlesztési kapacitások (pl. Érd, Diósd, Törökbalint)	Foglalkoztatási lehetőségek korlátozottak a kisebb településeken
Jó lakossági iskolázottság és kereslet az új lakások iránt	Infrastruktúra elaprózottsága, területileg széttagolt fejlődés
Járasközpont (Érd) fejlődő szolgáltatási centrummá válik	Gazdasági szerkezet túlságosan lakófunkció-centrikus, kevés termelő beruházás
Lehetőségek	Veszélyek
Megújuló energiák, önfenntartó modellek (napenergia, helyi vízforrások, komposztálás, termelői piacok)	A Budapest-közeli ingatlanpiac felfűtöttsége kiszoríthatja a helyi lakosságot
Vidékiesebb településeken (Sós-kút, Pusztazámor, Tárnok) agrár-innovációk bevezetése	• A járás nyugati/kisebb településeinek leszakadása, ha nem kapnak célzott fejlesztést
Okosfalú, digitális közszolgáltatások fejlesztése	Társadalmi széttagolódás: Érd–Diósd fejlődése elhúz a kisebb települések mellett
Helyi turizmus fejlesztése (tájhasználat, borturizmus, ipartörténeti emlékhelyek pl. Batta)	A közlekedési torlódások és környezeti terhelés tovább nőhet a népesség gyarapodása miatt

4-29. táblázat Érdi járás SWOT elemzése. (Saját, Érdi járás SWOT elemzés, 2025)

háromszögben, amit Fejér vármegyei települései felé is lehetne bővíteni pl. Martonvásár, Gyúró, Tordas felé. Digitális szolgáltatások kiterjesztésével a kis települések információs elérései nagyobb komfortot biztosíthatnának az ott lakóknak, pl. e-ügyintézés, közösségi internet, távmunkahelyek (home office). Közlekedési integráció fejlesztésének lehetőségei: agglomerációs vasúti kapcsolatok erősítése, települések közötti buszközlekedés összehangolása, járatsűrűség javítása. Kerékpár utak fejlesztése a települések között. (3-30 táblázat)

4.4 Esztergomi járás települései

Az Esztergomi járás Komárom-Esztergom vármegye északi részén, a Duna mentén helyezkedik el, közvetlenül a szlovák határ mellett, kiemelkedő történelmi és kulturális örökséggel.

Központja Esztergom városa, amely nemcsak egyházi központként, hanem a magyar államiség bölcsőjeként is jelentős szerepet játszott. A járás 24 települést foglal magában, változatos településszerkezettel: az iparosodott városok és az agrárjellegű falvak egyaránt jelen vannak.

8. Ábra Esztergomi járás (TÉRPORT, 2018).

A Duna közelsége és a határon átnyúló kapcsolatok gazdasági potenciált jelentenek, különösen

Esztergomi járás települései.	Település típusa	Lakónépesség (dec. 31.) 2000 év (fő)	Lakónépesség (dec. 31.) 2023 év (fő)	Lakónépesség (dec. 31.): 2000 és 2023 között (Fő)	Lakónépesség (dec. 31.): 2000 és 2023 között (%-ban)
Esztergom	megyei jogú város, járásszékhely,	29025	28642	-383	98,68
Dorog	város	12932	11423	-1509	88,33
Nyergesújfalu	város	7806	7227	-579	92,58
Tát	város	5551	5143	-408	92,65
Lábatlan	város	5377	4888	-489	90,91
Tokod	nagyközség	4348	4269	-79	98,18
Csolnok	község	3441	3088	-353	89,74
Tokodaltáró	község	3071	3026	-45	98,53
Sárisáp	község	2926	2783	-143	95,11
Kesztlőc	község	2563	2647	84	103,28
Piliscsév	község	2339	2508	169	107,23
Süttő	község	2032	1986	-46	97,74
Pilismarót	község	1975	2166	191	109,67
Bajna	község	2049	1833	-216	89,46
Leányvár	község	1675	1778	103	106,15
Bajót	község	1489	1617	128	108,60
Nagysáp	község	1539	1414	-125	91,88
Dömös	község	1126	1160	34	103,02
Dág	község	994	913	-81	91,85
Annavölgy	község	1021	863	-158	84,52
Mogyorósbánya	község	886	856	-30	96,61
Úny	község	625	728	103	116,48
Épöl	község	645	612	-33	94,88
Máriaalom	község	673	645	-28	95,93
Esztergomi járás		96108	92198	-3910	95,93
Komárom-Esztergom vármegye		316998	301834	-15164	95,22
Közép-Dunántúl régió		1115509	1057303	-58206	94,78

4-30. táblázat Esztergomi járás népessége. (TEIR, 2025))

melyeket az alábbi táblázatok részletesen is szemléltetnek. Elsősorban az Esztergomi járás népességének változását szeretném) bemutatni. A vizsgált időszakban összesen 3 910fővel csökkent a népesség, ami nagyon enyhének mondható (4-30 táblázat).

Esztergomi járás települései.	Állandó népességből a 0-14 évesek aránya 2023 év (%)	Állandó népességből a 65+ évesek aránya 2023 év (%)	Öregedési index 2023 év (%)
Esztergom	14,08	21,19	150,50
Dorog	12,83	20,5	159,78
Nyergesújfalu	14,28	21,52	150,70
Tát	14,64	19,29	131,76
Lábatlan	15,84	19,39	122,41
Tokod	16,45	18,01	109,48
Csolnok	15,67	19,79	126,29
Tokodaltáró	16,45	16,45	100,00
Sárisáp	16,01	16,33	102,00
Kesztlőc	16,54	15,7	94,92
Piliscsév	15,25	16,82	110,30
Süttő	14,65	21,9	149,49
Pilismarót	14,38	19,05	132,48
Bajna	14,26	20,3	142,36
Leányvár	16,64	17,96	107,93
Bajót	18,9	16,99	89,89
Nagysáp	13,7	20,21	147,52
Dömös	14,66	20,57	140,31
Dág	15,31	19,69	128,61
Annavölgy	16,97	14,82	87,33
Mogyorósbánya	17,02	19,02	111,75
Úny	15,11	19,46	128,79
Épöl	15,54	21,51	138,42
Máriaalom	17,61	15,14	85,97
Esztergomi járás	14,75	19,77	134,03
Komárom-Esztergom vármegye	14,6	19,69	134,86
Közép-Dunántúl régió	14,4	20,46	142,08

4-31. táblázat) Esztergom járás öregedési index . (TEIR, 2025)

a turizmus, a logisztika és a könnyűipar területén. Az iparban a gépgyártás és az autóiipari beszállítók szerepe meghatározó, ugyanakkor az Esztergom környéki kistelepülések mezőgazdasági adottságai is kedvezőek. A térség fejlődési irányait jól mutatják a népességi, gazdasági és lakásépítési trendek,

A járáskörzet öregedési indexe magas (134,03%), ez azt jelzi, hogy több időskorú él a területen (65+), mint fiatal (0–14 év). Van négy kis község, ahol fiatalok többségbe kerültek Kesztlőc, Bajót, Annavölgy, Máriaalom. Városi, községi, nagyközségi szinteken is nagyon magas ez a mutató, ami komoly fiatalveszteségi trendre utal (4-31. táblázat).

Esztergomi járás települései.	Nyilvántartott álláskeresők összesen 2000 év (fő)	Nyilvántartott álláskeresők összesen 2023 év (fő)	Nyilvántartott álláskeresők százalékos változás (%): 2000 és 2023 között
Esztergom	827	397	48,00
Dorog	419	186	44,39
Nyergesújfalú	171	94	54,97
Tát	128	82	64,06
Lábatlan	195	70	35,90
Tokod	104	75	72,12
Csolnok	69	39	56,52
Tokodaltáró	111	54	48,65
Sárisáp	83	47	56,63
Kesztlőc	65	56	86,15
Piliscsév	54	41	75,93
Süttö	63	26	41,27
Pilismarót	81	37	45,68
Bajna	64	33	51,56
Leányvár	34	22	64,71
Bajót	54	30	55,56
Nagysáp	56	34	60,71
Dömös	33	21	63,64
Dág	37	17	45,95
Annavölgy	20	20	100,00
Mogyorósbánya	16	6	37,50
Úny	28	12	42,86
Epöl	21	8	38,10
Máriahalom	25	10	40,00
Esztergomi járás	2758	1417	51,38
Komárom-Esztergom vármegye	9714	4446	45,77
Közép-Dunántúl régió	33354	17540	52,59

4-32. táblázat Esztergomi járás álláskeresői
(TEIR, 2025)

Esztergomi járás települései.	Természetes szaporodás, fogyás 2000 (%)	Természetes szaporodás, fogyás 2023 (%)	Természetes szaporodás, fogyás (%) változás : 2000 és 2023 között
Esztergom	-1,13	-6	530,97
Dorog	-1,69	-7,79	460,95
Nyergesújfalú	-1,95	-3,18	163,08
Tát	-2,43	-5,39	221,81
Lábatlan	-1,33	-8,15	612,78
Tokod	-3,98	-3,07	77,14
Csolnok	-4,69	-4,23	90,19
Tokodaltáró	-1,35	-5,65	418,52
Sárisáp	-3,12	-1,81	58,01
Kesztlőc	-3,24	0,76	-23,46
Piliscsév	-7,95	-3,17	39,87
Süttö	-7,37	-10,17	137,99
Pilismarót	-8,88	-14,35	161,60
Bajna	-2,52	-5,41	214,68
Leányvár	2,51	1,67	66,53
Bajót	-5,41	-8,04	148,61
Nagysáp	-9,58	-29,13	304,07
Dömös	-5,27	-7,8	148,01
Dág	-8,54	-7,59	88,88
Annavölgy	-10,92	-2,32	21,25
Mogyorósbánya	-2,31	-2,33	100,87
Úny	-4,69	-10,84	231,13
Epöl	0,1	-4,86	-4860,00
Máriahalom	1,42	-9,17	-645,77
Esztergomi járás	-2,61	-6,01	230,27
Komárom-Esztergom vármegye	-3,29	-5,41	164,44
Közép-Dunántúl régió	-2,9	-5,2	179,31

4-34. táblázat Esztergom természetes fogyás.
(TEIR, 2025)

járás adatokat a pontszámok alapján Úny, Bajót, Tokodaltáró települések lettek az 1-3 helyeztetek a járásnak. Az Esztergomi járás: az ipari központ (Esztergom) gazdasági motor szerepet tölt be, de a vidék előregedő, széttörődemográfiai térképpel. A határ közelsége lehetőség, de a népességfogyás veszélyes. Vidékfejlesztési javaslatok.: A térségi együttműködés erősítése (pl. Esztergom–Dorog–Tát tengely mentén) a szolgáltatások, közlekedés és gazdaságfejlesztés integrálására. Agrárinnováció: biogazdálkodás, helyi piacok, rövid ellátási láncok (pl. helyi termelőtől a városi fogyasztóig). Falusi turizmus fejlesztése (pl. Pilisszentlélek, Dömös, Pilismarót), különösen a természeti és kulturális értékekre építve (Duna, Pilis, bazilika, zarándokútvonalak). Képzési és átképzési programok, főként az alacsony

Az álláskereső létszáma a huszonhárom év alatt átlagban 51,38%-ra csökkent, de vannak olyan települések összesen 11, ami a járási átlag alá tudtak menni (4-32 táblázat).

Esztergomi járás települései.	Belföldi vándorlási egyenleg, ezer lakosra 2000 (%)	Belföldi vándorlási egyenleg, ezer lakosra 2023 (%)	Belföldi vándorlási egyenleg, ezer lakosra (%) változás : 2000 és 2023 között
Esztergom	1,74	1,74	100
Dorog	-2,14	6,13	8,27
Nyergesújfalú	-0,39	3,32	3,71
Tát	20,34	-12,33	-32,67
Lábatlan	3,42	-2,65	-6,07
Tokod	12,87	7,32	-5,55
Csolnok	17,29	-3,58	-20,87
Tokodaltáró	-0,34	6,31	6,65
Sárisáp	8,66	15,92	7,26
Kesztlőc	6,9	4,92	-1,98
Piliscsév	-6,63	-2,78	3,85
Süttö	2,95	30,5	27,55
Pilismarót	-9,92	16,66	26,58
Bajna	-6,06	-9,19	-3,13
Leányvár	3,14	-23,95	-27,09
Bajót	5,41	7,42	2,01
Nagysáp	30,64	39,08	8,44
Dömös	28,96	19,07	-9,89
Dág	23,48	-11,93	-35,41
Annavölgy	27,79	8,13	-19,66
Mogyorósbánya	12,71	-9,31	-22,02
Úny	-26,56	-12,2	14,36
Epöl	16,26	-11,34	-27,60
Máriahalom	8,54	-19,88	-28,42
Esztergomi járás	4,39	2,6	-1,79
Komárom-Esztergom vármegye	3,26	-0,42	-3,68
Közép-Dunántúl régió	3,17	0,3	-2,87

4-33. táblázat Esztergomi járás belföldi vándorlás.
(TEIR, 2025)

A természetes szaporodás/fogyás a járási átlagot nézve fogyás figyelhető meg, ami jobban meghaladja a vármegyei és a régiós átlagot. Az Esztergomi járást vizsgálva belföldi vándorlás változásai tekintetében, egyes települései a járási átlag fölött teljesítenek, összesen 10

település. A többi viszont a járási átlag alatt teljesít összesen 13 település (4-34. táblázat). Összegezve a

iskolai végzettségűek számára. Helyi gazdaságfejlesztés pl. kézművesipar, helyi termékek márkázása és piacra juttatása.

Esztergomi járás települései.	Lakónépesség (dec. 31.) : 2000 és 2023 között (%)		Öregedési index 2023 év (%)		Nyilvántartott álláskereső százalékos változás (%): 2000 és 2023 között		Lakónépesség, 100 lakásra (fő) (%) változás: 2005 és 2023 között		Össz. pont	Hely
	Pont	Pont	Pont	Pont	Pont	Pont				
Esztergomi járás	95,93		134,03		51,38		89,32			
Komárom-Esztergom vármegye	95,22		134,86		45,77		88,72			
Közép-Dunántúl régió	94,78		142,08		52,59		86,76			
Esztergom	98,68	17	150,50	3	48,00	15	88,37	7	42	16
Dorog	88,33	2	159,78	1	44,39	18	87,23	6	27	22
Nyergesújfalú	92,58	8	150,70	2	54,97	12	81,22	2	24	24
Tát	92,65	9	131,76	10	64,06	6	89,21	8	33	20
Lábatlan	90,91	5	122,41	14	35,90	24	89,72	10	53	13
Tokod	98,18	15	109,48	17	72,12	4	95,32	19	55	12
Csolnok	89,74	4	126,29	13	56,52	10	86,61	4	31	21
Tokodaltató	98,53	16	100,00	20	48,65	14	95,48	20	70	3
Sárisáp	95,11	11	102,00	19	56,63	9	94,63	16	55	11
Keszthely	103,28	19	94,92	21	86,15	2	90,53	13	55	10
Piliscsév	107,23	21	110,30	16	75,93	3	95,10	17	57	9
Süttő	97,74	14	149,49	4	41,27	20	97,21	21	59	7
Pilismarót	109,67	23	132,48	9	45,68	17	90,21	11	60	6
Bajna	89,46	3	142,36	6	51,56	13	85,79	3	25	23
Leányvár	106,15	20	107,93	18	64,71	5	101,63	24	67	4
Bajót	108,60	22	89,89	22	55,56	11	99,00	22	77	2
Nagysáp	91,88	7	147,52	5	60,71	8	92,81	15	35	18
Dömös	103,02	18	140,31	7	63,64	7	95,18	18	50	15
Dág	91,85	6	128,61	12	45,95	16	87,00	5	39	17
Annavölgy	84,52	1	87,33	23	100,00	1	89,32	9	34	19
Mogyorósbánya	96,61	13	111,75	15	37,50	23	92,45	14	65	5
Úny	116,48	24	128,79	11	42,86	19	99,67	23	77	1
Épöl	94,88	10	138,42	8	38,10	22	90,29	12	52	14
Máriaalom	95,84	12	85,97	24	40,00	21	76,91	1	58	8

4-35. táblázat Esztergomi járás összegeve. (TEIR, 2025))

Az Esztergomi járás komplex és sokszínű térség, ahol erős ipari centrumok (Esztergom, Dorog)

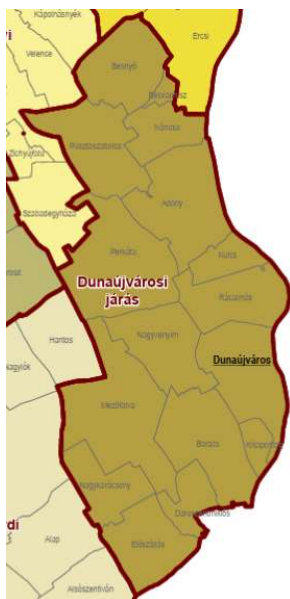
Erősségek	Gyengeségek
Stabil népességszám néhány településen pl. Pilismarót, Leányvár, Bajót, Dömös, Úny	Jelentős népességszökkenés Dorog, Tokodaltáron, Esztergomban, Nyergesújfalú, Tát, Lábatlan.
Erős ipari jelenlét: Esztergom (Suzuki, beszállítók)	Előregedés több településen pl. Esztergom, Dorog, Nyergesújfalú, Süttő, Nagysáp
Határmenti elhelyezkedés – szlovák kapcsolatok	Alacsony óvodai kihasználtság, férőhelyarány
Jó közlekedési kapcsolatok (vasút, 10-es út)	Gyermekvállalási kedv csökken.
Lehetőségek	Veszélyek
Határon átnyúló gazdasági együttműködések (pl. Párkány)	A fiatal népesség elvándorlása, agglomeráció elszívó hatása (pl. Dorog, Esztergom)
Turizmus fejlesztése (Duna, kistérségi örökségek)	Környezeti terhelés, infrastruktúra hiányosságai.
Esztergomi városi innováció és ipari bővítés	Foglalkoztatási lehetőségek szűkülése
Fiatalkorú családok letelepedésének ösztönzése	Oktatási kapacitások pazarlása

és hátrányos helyzetű falvak is megtalálhatók. A járás lehetőségei kiemelkedők az innovatív térségi fejlesztések, fenntartható gazdaság és helyi közösségi alapú fejlődés terén. A cél a kiegyenlített fejlődés, amely minden település számára elérhetővé teszi az erőforrásokat és a lehetőségeket.

4-36. táblázat SWOT elemzés Esztergomi járásban

4.5 Dunaújvárosi járás települései

A Dunaújvárosi járás Fejér vármegye délkeleti részén, közvetlenül a Duna partján helyezkedik el, központja a modern ipari fejlődés szimbólumának tekintett Dunaújváros. A térség földrajzi

elhelyezkedése – Budapest és Paks között, a Duna mellett – stratégiai jelentőségű mind közlekedési, mind gazdasági szempontból. A járás 16 települést foglal magába, ezek között városias és rurális karakterű falvak egyaránt megtalálhatók. A régió gazdasági életét hagyományosan a nehézipar – elsősorban a vasmű – határozta meg, de az elmúlt évtizedekben a gazdasági szerkezet fokozatosan diverzifikálódott, egyre nagyobb szerepet kapott a szolgáltató szektor és a logisztika. A város ipari múltja és közlekedési kapcsolatai lehetőséget teremtenek a térség komplex fejlesztésére, különösen a fiatalok helyben tartását, lakhatását és a gazdasági aktivitás növelését célzó programok révén. Az alábbi táblázatok

9. Ábra Dunaújvárosi járás. (TÉRPORT, 2018)

részletesen bemutatják a járás társadalmi és gazdasági jellemzőit, valamint a demográfiai

változásokat (9. ábra).

A Dunaújvárosi járás lakónépessége 2000 és 2023 között jelentős mértékben csökkent. Az

Dunaújvárosi járás települései.	Település típusa	Lakónépesség (dec. 31.) 2000 év (fő)	Lakónépesség (dec. 31.) 2023 év (fő)	Lakónépesség (dec. 31.): 2000 és 2023 között (Fő)	Lakónépesség (dec. 31.): 2000 és 2023 között (%-ban)
Dunaújváros	megyei jogú város, járásszékhely	54060	41394	-12666	76,57
Pusztaszabolcs	város	6345	5746	-599	90,56
Mezőfalva	nagyközség	4834	4474	-360	92,55
Rácalmás	város	3920	4958	1038	126,48
Nagyvenyim	község	4004	4285	281	107,02
Perkáta	nagyközség	4193	3882	-311	92,58
Adony	város	3791	4031	240	106,33
Baracs	község	3223	3458	235	107,29
Ivánca	község	2754	2794	40	101,45
Kulcs	község	1767	3591	1824	203,23
Előszállás*	nagyközség	2602	2394	-208	92,01
Besnyő	község	1838	1745	-93	94,94
Daruszentmiklós *	község	1347	1080	-267	80,18
Kisapostag	község	1219	1426	207	116,98
Nagykarácsony	község	1522	1295	-227	85,09
Beloianisz	község	1232	979	-253	79,46
Dunaújvárosi járás		98595	87532	-11063	88,78
Fejér vármegye		428115	419490	-8625	97,99
Közép-Dunántúli régió		1115509	1057303	-58206	94,78

4-37. táblázat Dunaújvárosi járás lakónépessége. (TEIR, 2025)

mutatott érdemi növekedést, amely elsősorban a beköltözések és az alacsonyabb kiinduló népességszám eredménye lehet (4-37 táblázat). A Dunaújvárosi járás demográfiai alakulása jól tükrözi az ipari szerkezetváltás hatásait, különösen a rendszerváltást követő időszakban

egész járás lakossága mintegy 11,2%-kal esett vissza (lakónépesség: 88,78%). Különösen erős népességfogyás volt Dunaújvárosban (76,57%) és Beloianiszban (79,46%), míg egyedül Kulcs (203,23%) Rácalmás (126,48) és Kisapostag (116,98%)

A város népessége 1990 és 2023 között közel 12 665 fővel csökkent, amely folyamat szorosan összefügg a nehézipar, azon belül is a vaskohászat visszaszorulásával. A korábban országos

Dunaújvárosi járás települései.	Nyilvántartott álláskeresők összesen 2000 év (fő)	Nyilvántartott álláskeresők összesen 2023 év (fő)	Nyilvántartott álláskeresők százalékos változás (%): 2000 és 2023
Dunaújváros	1372	1045	76,17
Pusztaszabolcs	193	95	49,22
Mezőfalva	170	137	80,59
Rácalmás	91	86	94,51
Nagyvenyim	78	79	101,28
Perkáta	150	109	72,67
Adony	82	65	79,27
Baracs	56	78	139,29
Ivánca	65	40	61,54
Kulcs	44	79	179,55
Előszállás*	120	51	42,50
Besnyő	47	21	44,68
Daruszentmiklós *	77	48	62,34
Kisapostag	31	32	103,23
Nagykarácsony	38	38	100,00
Beloianisz	33	18	54,55
Dunaújvárosi járás	2570	2021	78,64
Fejér vármegye	12154	6861	56,45
Közép-Dunántúl régió	33354	17540	52,59

4-39. táblázat Dunaújvárosi járás álláskeresői (TEIR, 2025)

és a helyi életminőség javítása, hogy a kedvezőtlen demográfiai trendek megfordíthatók

Dunaújvárosi járás települései.	Állandó népességből a 0-14 évesek aránya 2023 év (%)	Állandó népességből a 65-x évesek aránya 2023 év (%)	Öregedési index 2023 év (%)
Dunaújváros	10,23	25,46	248,88
Pusztaszabolcs	15,84	17,12	108,08
Mezőfalva	16,03	17,67	110,23
Rácalmás	15,64	18,88	120,72
Nagyvenyim	15,45	20,28	131,26
Perkáta	18,55	15,74	84,85
Adony	16,61	18,12	109,09
Baracs	14,94	17,93	120,01
Ivánca	16,02	17,4	108,61
Kulcs	15,95	16,71	104,76
Előszállás*	16,98	18,94	111,54
Besnyő	15,65	18	115,02
Daruszentmiklós *	18,15	13,91	76,64
Kisapostag	13,71	20,73	151,20
Nagykarácsony	14,2	19,37	136,41
Beloianisz	11,97	21,18	176,94
Dunaújvárosi járás	13,32	21,41	160,74
Fejér vármegye	14,82	19,89	134,21
Közép-Dunántúl régió	14,4	20,46	142,08

4-38. táblázat Dunaújvárosi járás öregedési index. (TEIR, 2025)

jelentőségű ipari

központmunkaerővonzó képessége

gyengült, ezzel párhuzamosan a

fiatalabb, képzett generációk

elvándorlása is felgyorsult. A

lakosságszám-csökkenés nem csupán

gazdasági, hanem társadalmi és

infrastrukturális következményekkel is

járt, amelyek kihívásokat jelentenek a

helyi önkormányzat és a

fejlesztéspolitika számára. A város

jövője szempontjából elengedhetetlen a

gazdaság diverzifikálása, új, magas

hozzáadott értékű ágazatok meghonosítása

legyenek. A következő táblázattal is

alá lehet támasztani, hiszen

Dunaújvárosban van a legnagyobb

öregedési index mutató. A

nyilvántartott álláskeresők száma a

járas egészében csökkent (-21,36%),

de a csökkenés mértéke elmarad Fejér

vármegye (-56,45%) és a régió

(-52,59%) átlaga mögött. Ugyanakkor

vannak települések, ahol nőtt az

álláskeresők száma, pl. Kulcs (+35 fő,

179,55%) és Baracs (+22, 139,29%),

ami elsősorban szerkezetváltási

nehézségeket, vagy a helyi foglalkoztatás

szükségét mutatja (4-38 táblázat).

Dunaújvárosi járás települései.	Természetes szaporodás, fogyás 2000 (%)	Természetes szaporodás, fogyás 2023 (%)	Természetes szaporodás, fogyás (%) változás : 2000 és 2023 között
Dunaújváros	-1,88	-9,42	501,06
Pusztaszabolcs	1,63	-3,3	-202,45
Mezőfalva	-3,53	-1,56	44,19
Rácalmás	-2,39	-5,33	223,01
Nagyvenyim	-5,35	-5,34	99,81
Perkáta	-3,72	-4,33	116,40
Adony	-2,48	-3,25	131,05
Baracs	-6,74	-2,31	34,27
Iváncsa	0,77	-7,56	-981,82
Kulcs	-6,15	-3,34	54,31
Előszállás*	-5,63	-4,16	73,89
Besnyő	-1,08	0,57	-52,78
Daruszentmiklós *	-4,64	-1,86	40,09
Kisapostag	-6,48	-3,5	54,01
Nagykarácsony	-3,22	-2,31	71,74
Beloianisz	0,87	-9,11	-1047,13
Dunaújvárosi járás	-2,33	-6,45	276,82
Fejér vármegye	-2,01	-4,32	214,93
Közép-Dunántúl régió	-2,9	-5,2	179,31

4-40. táblázat Dunaújvárosi járás fogyás (TEIR, 2025)

Dunaújvárosi járás települései.	Belföldi vándorlási egyenleg, ezer lakosra 2000 (%)	Belföldi vándorlási egyenleg, ezer lakosra 2023 (%)	Belföldi vándorlási egyenleg, ezer lakosra (%) változás : 2000 és 2023 között
Dunaújváros	-12,42	-6,53	5,89
Pusztaszabolcs	16,99	-5,91	-22,90
Mezőfalva	11,23	-3,34	-14,57
Rácalmás	25,26	5,12	-20,14
Nagyvenyim	27,02	-4,41	-31,43
Perkáta	17,1	-17,83	-34,93
Adony	9,66	12,24	2,58
Baracs	10,27	2,31	-7,96
Iváncsa	3,1	-1,08	-4,18
Kulcs	59,3	-1,39	-60,69
Előszállás*	-2,41	-7,9	-5,49
Besnyő	11,32	0,57	-10,75
Daruszentmiklós *	27,17	11,15	-16,02
Kisapostag	29,15	7,7	-21,45
Nagykarácsony	21,91	-5,38	-27,29
Beloianisz	2,62	-10,12	-12,74
Dunaújvárosi járás	0,1	-3,96	-4,06
Fejér vármegye	6,01	0,98	-5,03
Közép-Dunántúl régió	3,17	0,3	-2,87

4-41. táblázat. Dunaújvárosi járás lakónépessége 100 lakásra. (TEIR, 2025)

Dunaújvárosi járás települései.	Lakónépesség (dec. 31.) : 2000 és 2023 között (%-ban)	Pont	Öregedési index 2023 év (%)	Pont	Nyilvántartott álláskeresőök százalékos változás (%): 2000 és 2023 között	Pont	Lakónépesség, 100 lakásra (fő) (%) változás: 2005 és 2023 között	Pont	Össz. pont	Hely
Dunaújvárosi járás	88,78		160,74		78,64		84,35			
Fejér vármegye	97,99		134,21		56,45		87,02			
Közép-Dunántúl régió	94,78		142,08		52,59		86,76			
Dunaújváros	76,57	1	150,50	3	48,00	12	88,37	4	20	16
Pusztaszabolcs	90,56	5	159,78	1	44,39	14	87,23	8	28	13
Mezőfalva	92,55	7	150,70	2	54,97	9	81,22	5	23	15
Rácalmás	126,48	15	131,76	7	64,06	5	89,21	10	37	7
Nagyvenyim	107,02	12	122,41	9	35,90	16	89,72	14	51	1
Perkáta	92,58	8	109,48	11	72,12	3	95,32	15	37	6
Adony	106,33	11	126,29	8	56,52	7	86,61	13	39	5
Baracs	107,29	13	100,00	14	48,65	11	95,48	7	45	2
Iváncsa	101,45	10	102,00	13	56,63	6	94,63	11	40	4
Kulcs	203,23	16	94,92	15	86,15	1	90,53	2	34	10
Előszállás*	92,01	6	110,30	10	75,93	2	95,10	16	34	9
Besnyő	94,94	9	149,49	4	41,27	15	97,21	12	40	3
Daruszentmiklós *	80,18	3	132,48	6	45,68	13	90,21	1	23	14
Kisapostag	116,98	14	142,36	5	51,56	10	85,79	6	35	8
Nagykarácsony	85,09	4	107,93	12	64,71	4	101,63	9	29	12
Beloianisz	79,46	2	89,89	16	55,56	8	99,00	3	29	11

4-42. táblázat Dunaújvárosi járás összegeve. (TEIR, 2025)

A természetes fogyás üteme az egész járásban drámaian romlott: 2000-ben még mérsékelt volt (-2,33%), 2023-ra viszont már -6,45% lett, ami 276,82%-os romlást jelent. A legdrámaibb romlás Iváncsán, Beloianiszban és Dunaújváros, Pusztaszabolcs történt, ahol korábban még pozitív természetes szaporulat volt, 2023-ra azonban súlyos természetes fogyás alakult ki (-3,3%, -7,56%, -9,11%, illetve -9,42%). Egyedül Besenyő településen történt természetes szaporodás (+0,57%).

A belföldi vándorlási egyenleg 2000-ben még enyhén pozitív volt (+0,1%), 2023-ra viszont -3,96%-ra romlott, ami a régióban is jelentős visszaesés. A legnagyobb zuhanás Kulcsnál figyelhető meg: +59,3% helyett -1,39%, ami a beköltözési hullám visszaesését

jelzi. Adony településnél viszont a bevándorlás pozitívan növekedett (+2,58%).

A lakónépesség 100 lakásra jutó értéke a Dunaújvárosi járásban egyértelműen a társadalmi és demográfiai átalakulás jele. A közel két évtizedes időszak alatt tapasztalt 15,6%-os csökkenés nem csupán az elvándorlás és a természetes fogyás következménye, hanem a családszerkezet átalakulását is tükrözi: egyre több az egyszemélyes háztartás, valamint csökken a gyermekes

Dunaújvárosi járás települései.	Lakónépesség, 100 lakásra (fő) 2005 év	Lakónépesség, 100 lakásra (fő) 2023 év	Lakónépesség, 100 lakásra (fő) (%) változás: 2005 és 2023 között
Dunaújváros	224,98	179,55	79,81
Pusztaszabolcs	288,76	250,37	86,71
Mezőfalva	293,41	242,76	82,74
Rácalmás	302,3	263,44	87,15
Nagyvenyim	289,34	269,16	93,03
Perkátá	266,77	253,23	94,92
Adony	264,25	239,8	90,75
Baracs	276,07	238,32	86,33
Ivácsa	297,48	264,33	88,86
Kulcs	293,46	221,95	75,63
Előszállás*	253,85	253,07	99,69
Besnyő	276,83	247,52	89,41
Daruszentmiklós *	266,32	196,36	73,73
Kisapostag	276,28	230,37	83,38
Nagykarácsony	251,87	218,75	86,85
Beloianisz	280,09	220,99	78,90
Dunaújvárosi járás	248,43	209,56	84,35
Fejér vármegye	259,06	225,43	87,02
Közép-Dunántúl régió	255,83	221,95	86,76

4-43. táblázat) Dunaújvárosi járás vándorlás. (TEIR, 2025)

demográfiai hanyatlásban. A járási átlag elmaradása a vármegyei és régiós átlagtól különösen figyelmeztető, hiszen azt jelzi, hogy a térségben fokozottabb mértékű a népességfogyás, illetve az alulhasznosított lakásállomány. Ez a tendencia hosszú távon gazdasági és településszerkezeti problémákhoz is vezethet, ezért indokolt a célzott népességmegtartó és lakásgazdálkodási programok bevezetése (4-43.táblázat).

A komplex pontozás alapján (lakónépesség, öregedés, álláskereső, lakáskihasználtság): Legjobb helyzetű települések: 1. Nagyvenyim, 2. Baracs, 3. Besnyő, 4. Ivácsa, 5. Adony. Ezek a települések jellemzően stabil vagy növekvő népességgel, alacsonyabb öregedéssel és elfogadható munkaerőpiaci mutatókkal bírnak. Legrosszabb helyzetű települések: 16. Dunaújváros, 15. Mezőfalva, 14. Daruszentmiklós, 13. Pusztaszabolcs. Az előbbi településeknél több mutató is kedvezőtlen: lakosságszám-csökkenés, öregedés, romló természetes fogyás, illetve foglalkoztatási problémák. A Dunaújvárosi járás komplex megújulása érdekében célzott, több szinten összehangolt beavatkozások szükségesek. Mindenekelőtt Dunaújváros városi szövetének revitalizálása, valamint az előregedés és elvándorlás mérséklése érdekében olyan városrehabilitációs programok kidolgozása indokolt, amelyek a fiatal családok és a középkorosztály számára is vonzó lakhatási és életminőségi feltételeket teremtenek. Ebbe beletartoznak a lakhatási támogatások, zöld közterületek bővítése és a szolgáltatások korszerűsítése. A járás gazdasági fellendítésének kulcseleme a munkahelyteremtés és a közlekedési kapcsolatok fejlesztése. Fejér megye keleti peremén elhelyezkedő települések – mint Kulcs vagy Ivácsa – bekapcsolása a térség ipari-logisztikai

hálózataiba új lehetőségeket teremthet a helyi foglalkoztatásban. E célból szükséges a térségi ipari parkokhoz kapcsolódó szakképzési központok létrehozása, amelyek a munkaerőpiac aktuális igényeihez igazodó, gyakorlatorientált oktatást biztosítanak. Az oktatási infrastruktúra optimalizálása szintén időszerű. A csökkenő gyermeklétszám és az óvodai férőhelyek kihasználatlansága több településen az intézmények összevonását vagy a működés rugalmasabbá tételét indokolja. A kisebb, elszigeteltebb falvak esetében mobil vagy részidős

Erősségek	Gyengeségek
Ipari hagyományok (Dunaújváros, Iváncsa)	Lakosságcsökkenése Dunaújvárosban és több környező településen
Kulcs, Rácalmás és Kisapostag népességnövekedése	Jelentős öregedési index (Pusztaszabolcs, Dunaújváros)
Fejlett óvodai infrastruktúra bizonyos falvakban	Lassabb álláskereső szám csökkenés
Duna menti elhelyezkedés (logisztika, turizmus)	Óvodai férőhelyek kihasználatlansága
Jó közlekedési kapcsolatok (vasút, M6 út)	Fenntarthatóbb munkahely teremtés.
Lehetőségek	Veszélyek
Iváncsa térségi ipari fejlesztése (BMW, BYD hatása)	Dunaújváros gazdasági súlyának csökkenése
Falusi CSOK, betelepülési trendek (pl. Kulcs)	Peremfalvak leszakadása
Közlekedési infrastruktúra (M6, Duna-híd) kihasználása	Idősödő népesség fenntarthatatlansága
Önkormányzati lakásprogramok indítása	Képzettségi struktúra nem illeszkedik a gazdasági változásokhoz

óvodai szolgáltatások bevezetése növelheti a rendszer hatékonyságát. Demográfiai szempontból elengedhetetlen **célzott** ösztönzők bevezetése. A fiatalok helyben tartását és a visszatelepülést család támogató programok, kedvezményes lakhatás, valamint jól megközelíthető, élhető környezet ösztönözheti. Ugyanakkor az

4-44. táblázat SWOT elemzés Dunaújvárosi járás (Saját, SWOT elemzés Dunaújvárosi járás, 2025)

idősödő népesség ellátása is új kihívásokat támaszt, így közösségi és egészségügyi szolgáltatások fejlesztése, illetve az öregségi index kedvezőbb irányba mozdítása hosszú távon is fenntarthatóbb térségfejlődést eredményezhet.

4.6 Szekszárdi járás települései.

A Szekszárdi járás Tolna vármegye délkeleti részén helyezkedik el, központja a történelmi múlttal rendelkező megyei jogú város, Szekszárd. A térséget változatos domborzat és kedvező

éghajlat jellemzi, amely kiváló feltételeket biztosít a mezőgazdasági tevékenység, különösen a szőlő- és bortermelés számára. A Szekszárdi borvidék évszázadok óta meghatározza a térség gazdasági és kulturális identitását, országos hírnévre emelve a helyi borászatokat. A járás települései – mint Bátaszék, Decs vagy Ócsény – jellemzően vidéki karakterűek, gazdaságukat mezőgazdasági alapokon nyugvó mikro- és kisvállalkozások, valamint helyi szolgáltatások határozzák meg. A

10. Ábra Szekszárdi járás (TÉRPORT, 2018)

közlekedési hálózat fejlettsége és a közelben elérhető gyorsforgalmi utak kedvező logisztikai

Szekszárdi járás települései.	Település típusa	Lakónépesség (dec. 31.) 2000 év (fő)	Lakónépesség (dec. 31.) 2023 év (fő)	Lakónépesség (dec. 31.) : 2000 és 2023 között (Fő)	Lakónépesség (dec. 31.) : 2000 és 2023 között (%-ban)
Szekszárd	megyeszékhely, megyei jogú város	36000	29707	-6293	82,52
Bátaszék	város	6977	5851	-1126	83,86
Decs	nagyközség	4288	3764	-524	87,78
Ócsény	község	2567	2163	-404	84,26
Szedres	község	2502	1948	-554	77,86
Báta	község	1941	1401	-540	72,18
Kölesd	község	1642	1306	-336	79,54
Siógárd	község	1425	1186	-239	83,23
Várdomb	község	1217	1078	-139	88,58
Harc	község	877	760	-117	86,66
Medina	község	895	672	-223	75,08
Alsónyék	község	804	652	-152	81,09
Alsónána	község	777	648	-129	83,40
Sárpilis	község	684	564	-120	82,46
Szálka	község	565	579	14	102,48
Pörbölly	község	620	493	-127	79,52
Kistormás	község	373	273	-100	73,19
Szekszárdi járás		64154	53045	-11109	82,68
Tolna vármegye		251594	206398	-45196	82,04
Dél-Dunántúl régió		998883	852420	-146463	85,34

adottságokat biztosítanak. A járás társadalmi és gazdasági jellemzői azonban jelentős különbségeket mutatnak a városias és falusias települések között, amelyre a következő táblázatok is rámutatnak.

4-45. táblázat Szekszárdi járás lakónépesség. (TEIR, 2025)

Szekszárdi járás települései.	Állandó népességből a 0-14 évesek aránya 2023 év (%)	Állandó népességből a 65-x évesek aránya 2023 év (%)	Öregedési index 2023 év (%)
Szekszárd	11,55	25,86	223,90
Bátaszék	13,82	22,11	159,99
Decs	15,67	20,72	132,23
Ócsény	14,13	19,51	138,08
Szedres	13,31	20,04	150,56
Báta	13,59	23,27	171,23
Kölesd	16,8	17,72	105,48
Siógárd	15,07	21,65	143,66
Várdomb	15,24	19,18	125,85
Harc	14,32	16,63	116,13
Medina	15,23	18,6	122,13
Alsónyék	14,35	18,22	126,97
Alsónána	16,34	19,03	116,46
Sárpilis	19,67	12,13	61,67
Szálka	14,49	21,5	148,38
Pörbölly	10,64	21,28	200,00
Kistormás	13,88	18,61	134,08
Szekszárdi járás	12,95	23,34	180,23
Tolna vármegye	13,84	22,24	160,69
Dél-Dunántúl régió	13,44	22,33	166,15

A járás népessége –11 109 fővel, –17,32%-kal csökkent, ami jobban elmarad a megyei (–17,96%) és regionális (–14,66%) átlagtól. Szinte minden településnél népességvesztés volt. Látható kivétel: Szálka (+2,48%).

A járási átlag szerint az álláskeresők aránya 47,2%-kal csökkent 2000–2023 között. Ez álláskeresők

4-46. táblázat Szekszárdi járás öregedési index (TEIR, 2025)

Szekszárdi járás települései.	Nyilvántartott álláskeresők összesen 2000 év (fő)	Nyilvántartott álláskeresők összesen 2023 év (fő)	Nyilvántartott álláskeresők százalékos változás (%): 2000 és 2023 között
Szekszárd	1226	626	51,06
Bátaszék	349	103	29,51
Decs	241	168	69,71
Ócsény	122	49	40,16
Szedres	137	42	30,66
Báta	137	38	27,74
Kölesd	86	51	59,30
Siógárd	47	18	38,30
Várdomb	58	19	32,76
Harc	31	18	58,06
Medina	55	32	58,18
Alsónyék	35	18	51,43
Alsónána	51	20	39,22
Sárpilis	41	30	73,17
Szálka	23	7	30,43
Pörbölly	25	8	32,00
Kistormás	14	17	121,43
Szekszárdi járás	2678	1264	47,20
Tolna vármegye	11316	5630	49,75
Dél-Dunántúl régió	44663	26769	59,94

vonatkozásában alacsonyabb ütem az régió/vármegyei trendekhez képest. A legnagyobb csökkenés Bátaszék (–70,49%), Báta (–72,26%) esetében, de Kistormás (+21,43%) esetében nőtt az

4-47. táblázat Szekszárdi járás álláskereső. (TEIR, 2025)

álláskereső aránya, ami strukturális gondokat jelez.

A járás egészében a természetes fogyás $-4,38\%$ \rightarrow $-7,28\%$, azaz a negatív trend erősödött

Szekszárdi járás települései.	Természetes szaporodás, fogyás 2000 (%)	Természetes szaporodás, fogyás 2023 (%)	Természetes szaporodás, fogyás (%) változás : 2000 és 2023 között
Szekszárd	-2,78	-7,19	258,63
Bátaszék	-6,55	-9,52	145,34
Decs	-10,69	-14,02	131,15
Ócsény	-8,71	-7,31	83,93
Szedres	0,41	-5,1	-1243,90
Báta	-10,2	-5,03	49,31
Kölesd	-3,86	-1,52	39,38
Sióagárd	-6,47	-4,22	65,22
Várdomb	-2,56	0,92	-35,94
Harc	-2,29	-2,62	114,41
Medina	-6,92	-10,29	148,70
Alsónyék	-2,59	-10,71	413,51
Alsónána	0,1	0,1	100,00
Sárpilis	-13,54	0,1	-0,74
Szálka	-9,06	-5,24	57,84
Pörboly	0,1	-8	-8000,00
Kistormás	-10,48	-7,34	70,04
Szekszárdi járás	-4,38	-7,28	166,21
Tolna vármegye	-4,66	-6,47	138,84
Dél-Dunántúl régió	-4,41	-6,92	156,92

($\sim+66\%$ -os romlás). A stagnáló/fokozódó negatív természetes fogyás a vármegyéhez és a régióhoz hasonló – ám a magasabb kiindulási szint miatt egy sajátos demográfiai problémát jelent (4-48 táblázat).

4-48. táblázat Szekszárdi járás fogyás (TEIR, 2025)

Szekszárdi járás települései.	Belföldi vándorlási egyenleg, ezer lakosra 2000 (%)	Belföldi vándorlási egyenleg, ezer lakosra 2023 (%)	Belföldi vándorlási egyenleg, ezer lakosra (%) változás : 2000 és 2023 között
Szekszárd	-7,53	-2,78	4,75
Bátaszék	7,57	-0,68	-8,25
Decs	14,33	7,41	-6,92
Ócsény	-6,73	-14,63	-7,90
Szedres	7,38	-8,67	-16,05
Báta	-2,04	17,25	19,29
Kölesd	4,51	-9,13	-13,64
Sióagárd	21,56	10,98	-10,58
Várdomb	19,66	-10,15	-29,81
Harc	33,16	-11,77	-44,93
Medina	17,31	-11,76	-29,07
Alsónyék	11,65	4,59	-7,06
Alsónána	10,67	0	-10,67
Sárpilis	9,03	-7,06	-16,09
Szálka	27,17	-6,99	-34,16
Pörboly	16,89	-20	-36,89
Kistormás	28,83	7,34	-21,49
Szekszárdi járás	0,13	-2,33	-2,46
Tolna vármegye	-0,15	-2,14	-1,99
Dél-Dunántúl régió	-0,31	-1,14	-0,83

A járás átlagában belföldi vándorlás – 2,33 % lett, korábban +0,13 % volt. Térségi elvándorlás, illetve ingázási háttérének hiánya okozhatja. Legjobb település Báta lett a (+19,29%) lett. Ami ebben a járásban olyan, mint a „fehér holló”.

4-49. táblázat Szekszárdi járás belföldi vándorlás. (TEIR, 2025)

Lakáskihasználtság az arány 2005-ös 247,9 fő/100 lakásról 2023-ra 203,35-re csökkent ($-17,97\%$), ez az elvándorlás,

valamint a kisebb családméret jele. A járási átlag elmarad a vármegyei és a régiós átlagokhoz

Szekszárdi járás települései.	Lakónépesség, 100 lakásra (fő) 2005 év	Lakónépesség, 100 lakásra (fő) 2023 év	Lakónépesség, 100 lakásra (fő) (%) változás: 2005 és 2023 között
Szekszárd	234,13	185,92	79,41
Bátaszék	264,43	232,37	87,88
Decs	274,84	247,14	89,92
Ócsény	266,35	235,88	88,56
Szedres	305,57	248,79	81,42
Báta	223,76	190,61	85,19
Kölesd	263,19	220,61	83,82
Sióagárd	265,64	220,45	82,99
Várdomb	281,8	244,44	86,74
Harc	287,78	232,42	80,76
Medina	250,86	205,5	81,92
Alsónyék	262,09	216,61	82,65
Alsónána	269,89	230,6	85,44
Sárpilis	337,61	269,86	79,93
Szálka	237,04	226,17	95,41
Pörboly	241,8	211,59	87,51
Kistormás	271,32	216,67	79,86
Szekszárdi járás	247,91	203,35	82,03
Tolna vármegye	248,7	208,06	83,66
Dél-Dunántúl régió	245,98	202,82	82,45

képezt A Szekszárdi járás településeinek társadalmi-gazdasági mutatói jelentős szórást mutatnak a 2000 és 2023 közötti időszakban. A lakónépesség csökkenése minden települést érintett, a legnagyobb visszaesés Kistormáson ($-26,81\%$) és Báta esetében ($-27,82\%$) figyelhető meg. Az öregedési index magas, átlagosan 180% körüli, ami a népesség elöregedését jelzi, különösen

4-50. táblázat Szekszárdi járás lakónépesség 100 lakásra. (TEIR, 2025))

Szekszárdon (223,9%) és Pörbölyön (204,3%). A nyilvántartott álláskereső aránya vegyes képet mutat: míg egyes településeken (pl. Várdomb, Kölesd) jelentősen javult a foglalkoztatottság, máshol (pl. Kistormás, Sárpilis) súlyos romlás történt. A lakónépességhez viszonyított lakásszám-emelkedés sok helyen meghaladta a 90%-ot, ami lakóingatlan-túlkapacitásra vagy előregedő, kisebb háztartások kialakulására utalhat. Összességében a járás több településén sürgető szükség lenne célzott társadalmpolitikai és gazdaságélénkítő beavatkozásokra, különösen a kis falvak esetében, ahol a népességfogyás és az előregedés párhuzamosan, egymást erősítve hat. A legtöbb pontszámot Szálka, Várdomb, Alsónána kapta a járásban.

Szekszárdi járás települései.	Lakónépesség (dec. 31.): 2000 és 2023 között (%) (%ban)	Pont	Öregedési index 2023 év (%)	Pont	Nyilvántartott álláskereső százalékos változás (%): 2000 és 2023 között	Pont	Lakónépesség, 100 lakásra (fő) (%) változás: 2005 és 2023 között	Pont	Össz. pont	Hely
Szekszárdi járás	82,68		180,23		47,20		82,03			
Tolna vármegye	82,04		160,69		49,75		83,66			
Dél-Dunántúl régió	85,34		166,15		59,94		82,45			
Szekszárd	82,52	9	223,90	1	51,06	8	79,41	1	19	16
Bátaszék	83,86	12	159,99	4	29,51	16	87,88	14	46	4
Decs	87,78	15	132,23	10	69,71	3	89,92	16	44	6
Őcsény	84,26	13	138,08	8	40,16	9	88,56	15	45	5
Szedres	77,86	4	150,56	5	30,66	14	81,42	5	28	14
Báta	72,18	1	171,23	3	27,74	17	85,19	10	31	12
Kölesd	79,54	6	105,48	16	59,30	4	83,82	9	35	9
Sióagárd	83,23	10	143,66	7	38,30	11	82,99	8	36	8
Várdomb	88,58	16	125,85	12	32,76	12	86,74	12	52	2
Harc	86,66	14	116,13	15	58,06	6	80,76	4	39	7
Medina	75,08	3	122,13	13	58,18	5	81,92	6	27	15
Alsónyék	81,09	7	126,97	11	51,43	7	82,65	7	32	11
Alsónána	83,40	11	116,46	14	39,22	10	85,44	11	46	3
Sárpilis	82,46	8	61,67	17	73,17	2	79,93	3	30	13
Szálka	102,48	17	148,38	6	30,43	15	95,41	17	55	1
Pörböly	79,52	5	200,00	2	32,00	13	87,51	13	33	10
Kistormás	73,19	2	134,08	9	121,43	1	79,86	2	14	17

4-51. táblázat Szekszárdi járás ösz. pont. (TEIR, 2025)

Fejlesztési javaslatok: önfenntartó és fenntartható stratégiák a Szekszárdi járás számára. A járás településeinek helyzete komplex társadalmi, gazdasági és infrastrukturális kihívásokat jelez. A térség hosszú távú életképességének megőrzése érdekében elengedhetetlen az önfenntartó és fenntartható fejlesztési irányok célzott alkalmazása. Az alábbi javaslatok több pilléren keresztül járulhatnak hozzá a járás revitalizációjához

Erőségek	Gyengeségek
Mezőgazdasági kulturális hagyományok	Jelentős népességfogyás
Szálka egyedülálló pozitív demográfiával	Erős elöregedés (pl. Szekszárd, Pörboly)
Stabil helyi munkahelyek (főleg Szekszárdon)	Magas természetes fogyás, alacsony gyermekarány
Erős agrárpotenciál	Rövidtávú elvándorlás. Alacsony új munkahely teremtés
Néhány intézmény fennmaradt (óvodák)	Álláskereső aránya lassan csökken
Lehetőségek	Veszélyek
Agroturizmus, faluturizmus lehetősége (bor- és tájegység)	Társadalmi elöregedés: munkaképes korú hiány
Megújuló energiák telepítése (napelemek, biomassa)	Gazdasági stagnálás és perifériás leszakadás
Produktions klaszterek kialakítása (termelő, kézműves)	Infrastruktúra elmaradottsága
Visszatelepítési programok Oktatási centrum-program	Oktatási/óvodai intézkedések esetleges feleslegessé válása

4-52. táblázat SWOT elemzés Szekszárdi járásban

•Demográfiai ösztönzők: A lakosság elöregedése és az elvándorlás ellensúlyozására családbarát lakhatási programok indítása javasolt, melyek ötvözik a CSOK-támogatás előnyeit önkormányzati bérlakásépítési lehetőségekkel. Ezzel párhuzamosan elindítható

lenne egy „Visszatérő fiatal diplomás” program is, amely kedvezményes lakhatást, helyi beilleszkedést segítő mentorprogramot és karrierindító ösztönzőket biztosítana a fiatal, képzett munkaerő számára.

- Gazdasági megerősítés: a gazdaság fenntartható újraindítása érdekében kulcsfontosságú az agroturisztikai lehetőségek kiaknázása, különös tekintettel a falusi vendéglátásra, a helyi gasztronómiára és a természetalapú ökoturizmusra. Emellett érdemes támogatni a helyi kézműves termékek minőségi márkázását, valamint a rövid ellátási láncokat kihasználó vásárlói közösségek létrehozását.
- Energetika és infrastruktúra: a települési szintű energetikai önellátás elérése érdekében napelemparkok telepítése ajánlott, amelyek egyszerre biztosítanak hő- és villamosenergia-ellátást. Az elöregedő közlekedési hálózat korszerűsítése keretében innovatív térségi elektromos buszrendszer kiépítése javasolt, amely kiszolgálja a kisebb településeket is, ezáltal javítva az elérhetőséget és csökkentve a mobilitási hátrányokat.
- Szociális ellátás és digitális átállás: a fiatalok helyben tartása és a közösségi aktivitás erősítése céljából települési digitális központokat érdemes létrehozni, amelyek coworking-tereket és távoktatási funkciókat is kínálnak. Az idősödő lakosság támogatására bevezethető a közösségi időstámogatási rendszer, valamint lakossági egészségklubok, amelyek elősegítik az aktív időskort és a generációk közötti kapcsolatokat.
- Oktatáspolitikai: a kis települések – különösen az 1000 fő alatti falvak – számára mobil óvodai szolgáltatások bevezetése lenne indokolt, amelyek biztosítják a korai nevelést ott is, ahol az állandó intézményi jelenlét már nem fenntartható. Emellett az önkormányzati

gyakornoki programok és a helyi oktatási szereplők összehangolt együttműködése segítheti a helyi fiatalok pályán tartását.

A Szekszárdi járás fejlesztése kiemelt figyelmet érdemel, hiszen a térség kedvező természeti adottságokkal, agrárkulturális örökséggel és működő intézményi háttérrel rendelkezik. Ugyanakkor az alábbi kritikus kihívások sürgős beavatkozást igényelnek: A lakónépesség jelentős csökkenése és a társadalom elöregedése drasztikusan csökkenti a potenciális munkaerőt. Az elavuló infrastruktúra és a megszűnő oktatási-szociális szolgáltatások komoly kockázatot jelentenek a települések jövőjére. A gazdasági megújulás lehetőségei – mint az agroturizmus, a fiatalok visszatelepítése vagy a megújuló energiaforrásokra való áttérés – eddig nem kerültek teljes mértékben kihasználásra.

4.7 Baja járás települései

A Bajai járás Bács-Kiskun vármegye déli részén helyezkedik el, központja Baja városa, amely fontos közlekedési, gazdasági és kulturális szerepet tölt be a Duna mentén. A térség földrajzilag

kedvező adottságokkal rendelkezik: sík vidéki fekvése, termékeny talajai és a Duna közelsége kiváló lehetőséget biztosítanak a mezőgazdasági termeléshez, különösen a szántóföldi növénytermesztéshez és az állattartáshoz. A járás gazdasága több lábon áll: a mezőgazdaság mellett az élelmiszeripar, a logisztika és a helyi turizmus is fontos szerepet játszik. Baja városa nemcsak közigazgatási központ, hanem jelentős történelmi múlttal is rendelkezik, különösen kiemelkedik gasztronómiai öröksége: a bajai halászlé, amely nemcsak helyi identitásképző erő, hanem országos hírnévnek

11. Ábra Bajai járás (TÉRPORT, 2020)

Bajai járás települései.	Település típusa	Lakónépesség (dec. 31.) 2000 év (fő)	Lakónépesség (dec. 31.) 2023 év (fő)	Lakónépesség (dec. 31.) : 2000 és 2023 között (Fő)	Lakónépesség (dec. 31.) : 2000 és 2023 között (%-ban)
Baja	megyei jogi város	38351	32759	-5592	85,42
Sükkösd	nagyközség	4040	3359	-681	83,14
Vaskút	nagyközség	3630	3102	-528	85,45
Érsekcsanád	község	2883	2772	-111	96,15
Gara	község	2784	2065	-719	74,17
Nagybaracska	község	2496	1981	-515	79,37
Hercegszántó	község	2360	1634	-726	69,24
Dávod	község	2284	1779	-505	77,89
Csávoly	község	2133	1567	-566	73,46
Nemesnádudvar	község	2060	1621	-439	78,69
Felsőszentiván	község	2031	1687	-344	83,06
Bátmonostor	község	1724	1395	-329	80,92
Csátalja	község	1740	1228	-512	70,57
Szeremle	község	1564	1261	-303	80,63
Dunafalva	község	1072	812	-260	75,75
Érsekhalma	község	703	536	-167	76,24
Bácsszentgyörgy	község	201	125	-76	62,19
Bajai járás		72056	59683	-12373	82,83
Bács-Kiskun vármegye		547954	491632	-56322	89,72
Dél-Alföld régió		1380387	1191955	-188432	86,35

örvendő különlegesség. A járás települései változatos képet mutatnak: a városiasodott központ mellett több kisebb, mezőgazdasági dominanciájú falu található. A következő táblázatok a Bajai járás demográfiai, gazdasági és társadalmi folyamatait mutatják be, különös tekintettel a népességváltozásra, a foglalkoztatási

4-53. táblázat Bajai járás lakónépessége (TEIR, 2025)

helyzetre és az infrastrukturális fejlettségre. A járás népessége 2000 és 2023 között mintegy 5–6%-kal csökkent. A természetes szaporodás

már a 2000-es évek elején negatív volt, és ez a tendencia csak fokozódott. A halálozási ráta tartósan meghaladta a születési arányt, és a pozitív vándorlási egyenleg sem tudta ezt

Bajai járás települései.	Állandó népességből a 0-14 évesek aránya 2023 év (%)	Állandó népességből a 65+ évesek aránya 2023 év (%)	Öregedési index 2023 év (%)
Baja	12,19	24,67	202,38
Sükkösd	14,18	22	155,15
Vaskút	14,26	20,6	144,46
Érsekcsanád	17,69	18,33	103,62
Gara	12,32	20,43	165,83
Nagybaracska	11,94	22,34	187,10
Hercegszántó	9,11	26,82	294,40
Dávod	11,43	26,22	229,40
Csávoly	14,63	20,78	142,04
Nemesnádudvar	13,49	21,84	161,90
Felsőszentiván	14,36	23,49	163,58
Bátmonostor	13,67	21,24	155,38
Csátalja	12,91	26,73	207,05
Szeremle	14,41	20,01	138,86
Dunafalva	11,8	26,84	227,46
Érsekhalma	14,29	20,75	145,21
Bácsszentgyörgy	10	24,29	242,90
Bajai járás	12,83	23,53	183,40
Bács-Kiskun vármegye	14,52	21,01	144,70
Dél-Alföld régió	13,81	21,67	156,92

4-54. táblázat) Bajai járás öregedési index (TEIR, 2025)

kompenzálni. A településszerkezetre jellemző a központi város dominanciája: Baja közel 33 ezer fős lakosságával megállítható, hogy a járás lakóinak majdnem fele itt él. A kisebb falvak (mint például Dávod, Szeremle, Érsekcsanád) népessége lassú, de folyamatos csökkenést mutat. Ez a trend az infrastruktúra fejlesztésének és a szolgáltatások hozzáférhetőségének szükségességével áll összefüggésben.

különösen a kisebb településeken jelent gondot. A demográfiai problémák megoldása komplex beavatkozásokat igényel, különös tekintettel a fiatal családok helyben tartására, illetve a visszatelepülés ösztönzésére

Az idősödő népesség arányának növekedése

Bajai járás települései.	Nyilvántartott álláskeresők összesen 2000 év (fő)	Nyilvántartott álláskeresők összesen 2023 év (fő)	Nyilvántartott álláskeresők százalékos változás (%): 2000 és 2023
Baja	1374	451	32,82
Sükkösd	186	64	34,41
Vaskút	178	53	29,78
Érsekcsanád	128	41	32,03
Gara	185	42	22,70
Nagybaracska	103	49	47,57
Hercegszántó	91	34	37,36
Dávod	92	39	42,39
Csávoly	101	16	15,84
Nemesnádudvar	89	23	25,84
Felsőszentiván	63	28	44,44
Bátmonostor	54	31	57,41
Csátalja	80	18	22,50
Szeremle	86	29	33,72
Dunafalva	46	9	19,57
Érsekhalma	39	14	35,90
Bácsszentgyörgy	12	8	66,67
Bajai járás	2907	949	32,65
Bács-Kiskun vármegye	21227	10095	47,56
Dél-Alföld régió	55304	25609	46,31

4-55. táblázat) Bajai járás álláskeresői. (TEIR, 2025)

A járási átlag szerint az álláskeresők aránya 32,65%-kal csökkent 2000–2023 között. Ez álláskeresők vonatkozásában alacsonyabb ütem az régió/vármegyei trendekhez képest. A legnagyobb csökkenés Csávoly (–84,16%), Dunafalva (–80,43%) esetében (4-55 táblázat).

A Bajai járás településein a természetes szaporodás/fogyás mutatói alapján súlyos demográfiai visszaesés tapasztalható. Míg 2000-ben az átlagos fogyás -5,19‰ volt, 2023-ra ez az érték -

8,05‰-re romlott, ami 155,3%-os negatív változást jelent. A járás szinte minden településén csökkenő tendencia figyelhető meg, különösen súlyos a helyzet például Bácsszentgyörgyön (-2,38‰ → -8,23‰) és Érsekhalmán, ahol az arány 233,13%-kal romlott. A régiós és megyei

összehasonlítás alapján is látszik, hogy a Bajai járás demográfiai szempontból

Bajai járás települései.	Természetes szaporodás, fogyás 2000 (%)	Természetes szaporodás, fogyás 2023 (%)	Természetes szaporodás, fogyás (%) változás : 2000 és 2023 között
Baja	-4,12	-7,34	178,16
Sükösd	-5,03	-2,69	53,48
Vaskút	-4,76	-9,93	208,61
Érsekcsanád	4,18	0,36	8,61
Gara	-11,9	-15,81	132,86
Nagybaracska	-8,82	-4,48	50,79
Hercegszántó	-7,38	-20,13	272,76
Dávod	-8,25	-14,03	170,06
Csávoly	-6,82	-11,32	165,98
Nemesnádudvar	-2,41	-6,75	280,08
Felsőszentiván	-11,76	-14,14	120,24
Bátmonostor	-9,51	-5,68	59,73
Csátalja	-5,85	-16,96	289,91
Szeremle	-10,15	-2,38	23,45
Dunafalva	-4,57	-12,13	265,43
Érsekhalma	-3,98	-9,28	233,17
Bácsszentgyörgy	-25,38	-16	63,04
Bajai járás	-5,19	-8,05	155,11
Bács-Kiskun vármegye	-4,15	-5,2	125,30
Dél-Alföld régió	-5,02	-6,47	128,88

kedvezőtlenebbül teljesít, mint Bács-Kiskun vármegye és a Dél-Alföldi régió átlaga. Ez a tendencia hosszabb távon komoly társadalmi és gazdasági következményekkel járhat, különösen a munkaerő-utánpótlás és az intézményi fenntarthatóság terén. (4-56.táblázat)

4-56. táblázat) Bajai járás fogyás (TEIR, 2025)

Bajai járás települései.	Lakónépesség, 100 lakásra (fő) 2005 év	Lakónépesség, 100 lakásra (fő) 2023 év	Lakónépesség, 100 lakásra (fő) (%) változás: 2005 és 2023 között
Baja	237,61	189,4	79,71
Sükösd	260,98	221,86	85,01
Vaskút	269,57	226,09	83,87
Érsekcsanád	303,41	263	86,68
Gara	279,75	230,98	82,57
Nagybaracska	235,7	196,33	83,30
Hercegszántó	187,3	152,57	81,46
Dávod	194,07	165,64	85,35
Csávoly	241,92	192,74	79,67
Nemesnádudvar	274,44	221,75	80,80
Felsőszentiván	234,66	205,73	87,67
Bátmonostor	237,46	199,29	83,93
Csátalja	251,95	188,06	74,64
Szeremle	247,28	206,72	83,60
Dunafalva	157,31	143,21	91,04
Érsekhalma	222,95	207,75	93,18
Bácsszentgyörgy	176,53	145,35	82,34
Bajai járás	239,74	195,54	81,56
Bács-Kiskun vármegye	228,73	199,56	87,25
Dél-Alföld régió	229,32	193,89	84,55

Bajai járás települései.	Belföldi vándorlási egyenleg, ezer lakosra 2000 (%)	Belföldi vándorlási egyenleg, ezer lakosra 2023 (%)	Belföldi vándorlási egyenleg, ezer lakosra (%) változás : 2000 és 2023 között
Baja	-2,69	-3,98	-1,29
Sükösd	8,3	6,57	-1,73
Vaskút	-0,28	-4,48	-4,20
Érsekcsanád	-8,35	-6,13	2,22
Gara	-27,14	-11,02	16,12
Nagybaracska	0	-22,42	-22,42
Hercegszántó	11,29	-1,22	-12,51
Dávod	-14,32	4,49	18,81
Csávoly	10,71	-13,83	-24,54
Nemesnádudvar	0,48	-6,75	-7,23
Felsőszentiván	-5,11	8,84	13,95
Bátmonostor	24,97	-11,36	-36,33
Csátalja	5,26	-1,61	-6,87
Szeremle	1,9	5,55	3,65
Dunafalva	10,06	-23,04	-33,10
Érsekhalma	10,6	-11,13	-21,73
Bácsszentgyörgy	15,23	16	0,77
Bajai járás	-1,16	-4,23	-3,07
Bács-Kiskun vármegye	1,46	0,79	-0,67
Dél-Alföld régió	-0,54	-0,83	-0,29

4-58. táblázat) Bajai járás lakónépesség 100 lakásra (TEIR, 2025)

4-57. táblázat Bajai járás belföldi vándorlás. (TEIR, 2025)

Bajai járás települései.	Lakónépesség (dec. 31.) : 2000 és 2023 között (%)		Pont	Öregedési index 2023 év (%)	Pont	Nyilvántartott álláskereső százalékos változás (%) : 2000 és 2023 között		Pont	Lakónépesség, 100 lakásra (fő) (%) változás: 2005 és 2023 között		Pont	Össz. pont	Hely
	2000	2023				2000	2023		2005	2023			
Bajai járás	82,83	82,83		183,40		32,65			81,56				
Bács-Kiskun vármegye	89,72	89,72		144,70		47,56			87,25				
Dél-Alföld régió	86,35	86,35		156,92		46,31			84,55				
Baja	85,42	85,42	15	202,38	6	32,82	10		79,71	3	34	12	
Sükösd	83,14	83,14	14	155,15	12	34,41	8		85,01	12	46	3	
Vaskút	85,45	85,45	16	144,46	14	29,78	12		83,87	10	52	2	
Érsekcsanád	96,15	96,15	17	103,62	17	32,03	11		86,68	14	59	1	
Gara	74,17	74,17	5	165,83	8	22,70	14		82,57	7	34	11	
Nagybaracska	79,37	79,37	10	187,10	7	47,57	3		83,30	8	28	14	
Hercegszántó	69,24	69,24	2	294,40	1	37,36	6		81,46	5	14	16	
Dávod	77,89	77,89	8	229,40	3	42,39	5		85,35	13	29	13	
Csávoly	73,46	73,46	4	142,04	15	15,84	17		79,67	2	38	8	
Nemesnádudvar	78,69	78,69	9	161,90	10	25,84	13		80,80	4	36	10	
Felsőszentiván	83,06	83,06	13	163,58	9	44,44	4		87,67	15	41	7	
Bátmonostor	80,92	80,92	12	155,38	11	57,41	2		83,93	11	36	9	
Csátalja	70,57	70,57	3	207,05	5	22,50	15		74,64	1	24	15	
Szeremle	80,63	80,63	11	138,86	16	33,72	9		83,60	9	45	4	
Dunafalva	75,75	75,75	6	227,46	4	19,57	16		91,04	16	42	6	
Érsekhalma	76,24	76,24	7	145,21	13	35,90	7		93,18	17	44	5	
Bácsszentgyörgy	62,19	62,19	1	242,90	2	66,67	1		82,34	6	10	17	

4-59. táblázat) Bajai járás összesítő (TEIR, 2025)

Érsekcsanád, Vaskút, Sükösd települések lettek (4-59. táblázat).

A Bajai járásban a négy adatsor alapját az első három helyezett

A térség SWOT-elemzése jól mutatja, hogy a Duna menti elhelyezkedés, a termékeny talajok és a helyi termékek hagyománya stabil alapot ad a gazdasági fejlődéshez, ugyanakkor az elöregedés, a fiatalok elvándorlása és az infrastruktúra hiányosságai komoly kihívást

Erőségek	Gyengeségek
Jó mezőgazdasági adottságok, termékeny talajok	Elöregedő és csökkenő népesség
Duna-parti felkvés, turisztikai potenciál	Képzett fiatalok elvándorlása
Baja város gazdasági-kulturális központ	Falvak infrastruktúrájának hiányosságai
Halászat, élelmiszeripar hagyományai	Alacsony iparosodottsági szint
Helyi termékek és gasztronómia ismertsége	Korlátozott hozzáférés a fejlesztési forrásokhoz
Lehetőségek	Veszélyek
Megújuló energiaforrások hasznosítása	Klímaváltozás, aszályos időszakok gyakoribbá válása
Agrárturizmus és ökoturizmus fejlesztése. Rövid ellátási láncok erősítése	További lakosságvesztés és elnéptelenedés
Digitális gazdaság, helyi vállalkozások élénkítése	EU-s támogatások csökkenése 2027 után. Munkaerőhiány, elöregedett mezőgazdaság
Határon átnyúló gazdasági-turisztikai együttműködések	Társadalmi rétegek közötti növekvő különbségek

jelentenek. A lehetőségek között kiemelt szerepet kaphat a megújuló energiaforrások, az agrár- és ökoturizmus, valamint a digitális gazdaság fejlesztése, amelyek új munkahelyeket és megtartó erőt

4-60. táblázat SWOT elemzés Bajai járás (TEIR, 2025)

együttműködések és a rövid ellátási láncokat, ezzel növelve a gazdasági önállóságot. A klímaváltozás és az EU-s támogatások csökkenése miatt pedig hosszú távú, fenntartható fejlesztési stratégiák kidolgozása indokolt.

4.7.1 A két megyei jogú város szakemberinek válasza.

4.7.1.1 12 kérdés a Duna menti megyei jogú városok versenyképességének vizsgálatához.

(Érd megyei jogú város, polgármesteri asszisztens)

1. Demográfia és társadalom

1. Hogyan érzékeli a településen a lakosság változását az elmúlt években (növekedés, fogyás, elvándorlás), és milyen hatással van ez a Duna menti térségek fejlődésére?

A településen az utóbbi években népességnövekedés figyelhető meg, amely elsősorban az agglomerációs elhelyezkedésnek köszönhető. Egyre több 20–30 év közötti fiatal költözik ide, akik a város közelsége és a kedvező lakókörnyezet miatt választják lakóhelyül a települést. A növekvő beépítési igényekre reagálva 2023-ban új lakásépítési szabályozás lépett életbe, amely szerint egy telken legfeljebb egy lakóépület helyezhető el. A szabályozás célja, hogy mérsékelje a társasházak és ikerházak túlzott építését, ezáltal megőrizze a település kertvárosias jellegét és élhetőségét.

2. Duna és gazdasági lehetőségek

2. Milyen gazdasági előnyt vagy hátrányt jelent a település számára a Duna közelsége?

Érd kapcsolata a Dunával korlátozott, amit a Beliczay-sziget és a környező erdő elhelyezkedése befolyásol. A térségben elérhetőek olyan fejlesztési pályázatok, amelyek a természetvédelem és a turizmus összehangolását célozzák. A Beliczay-ház turisztikai fejlesztése – az EuroVelo 6 kerékpárút mentén – hozzájárulhat a város idegenforgalmi vonzerejének növeléséhez. (Pilisi parkerdő, 2024).

3. Hogyan használják ki jelenleg a Duna nyújtotta lehetőségeket (pl. logisztika, turizmus, vízi közlekedés, energiatermelés)?

Jelenleg a városban nem működik termálfürdő, mivel a korábban üzemelő Liget Termál Szálló, amelyet meleg- és hideg vizes artézi kutak tápláltak, bezárt. A létesítmény korábban egészségügyi és gyógyászati kezeléseknél is helyet adott. A Molnár utcai telek ugyanakkor alkalmas lehet turisztikai fejlesztésekre, különösen az EuroVelo 6 kerékpárút elágazásának megépülése esetén, amely növelheti a térség idegenforgalmi jelentőségét. (EuroVelo, 2011)

4. Milyen fejlesztési irányokat lát a következő 5–20 évben a Duna szerepének erősítésére a város gazdasági életében?

Budapest Nagytétény és Érd határán kikötő építését tervezték, amely a térségben működő logisztikai bázis fejlesztését és erősítését szolgálta volna. A beruházás azonban nem valósult meg, mivel Nagytétény lakossága és önkormányzata tiltakozott a kivitelezés ellen. Bp. Nagytétény- Érd határában kikötő építése, ami itt lévő logisztikai bázist erősítené. Sajnos Nagytétényi tiltakozása miatt nem épül meg a kikötő.

3. Munkaerőpiac és vállalkozások

5. Milyen munkahelyeket teremtettek a Duna menti ipari, logisztikai vagy turisztikai beruházások?

Érden egy jelentős logisztikai park létrehozását szorgalmaznánk, ahol vasúti és közúti átrakodó központ működne. A CTPark Budapest, Érden több nagyvállalatnak adhat otthont. A fejlesztés a cross-docking logisztika elvén alapul, 5–10 milliárd forintos beruházási értékkel.

6. Milyen lehetőségeket nyújthat a Duna közelsége a kis- és középvállalkozások számára?

A folyó menti fejlesztések ösztönözhetik a vízi turizmus, a gasztronómiai és borturisztikai szolgáltatások bővülését. Kiemelt potenciált jelent Érd-Ófalu, ahol a borturizmus fejlesztése a helyi gazdaság élénkítését és a térség idegenforgalmi vonzerejének növelését is elősegítheti.

7. Hogyan tudják a fiatal diplomásokat a Duna által kínált gazdasági és turisztikai lehetőségekkel helyben tartani?

A cél, hogy Érd városába olyan vállalatokat vonzunk, mint például az AVL Hungary Kft., amelyek magasan képzett mérnökök foglalkoztatásával járulnak hozzá a térség gazdasági és innovációs potenciáljának erősítéséhez.

4. Infrastruktúra és közlekedés

8. Hogyan alakult a közlekedési és logisztikai infrastruktúra a Duna mentén (pl. kikötők, hidak, közúti és vasúti kapcsolatok)?

A Duna mentén a közlekedési és logisztikai infrastruktúra fokozatosan fejlődött, ami kedvező hatással van a turizmusra és a helyi gazdaságra. Érden a Molnár utcában épülhetne a szálloda és a korábban működő Liget Termálfürdő újraindítása a térség turisztikai potenciálját erősítené, amelyet a 10–20 km-es körzetben található további látványosságok és természeti értékek is kiegészítenek.

9. Milyen további közlekedési fejlesztések lennének szükségesek ahhoz, hogy a Duna valódi versenyelőnyt jelentsen a városnak és járásának?

A Duna nyújtotta gazdasági lehetőségek kihasználásához kikötő létesítése, valamint mérnöki és logisztikai vállalatok letelepítése lenne indokolt. E fejlesztések elősegítenék a vízi szállítást, az ipari együttműködések.

5. Épített környezet és életminőség

10. Hogyan hatott a Duna közelsége a város építészeti fejlődésére (pl. vízparti területek hasznosítása, városrehabilitáció)?

Az 1838-as nagy dunai árvíz teljesen elpusztította Érd települését, ezért Batthyány Fülöp herceg az árvíz sújtotta terület helyett a folyótól távolabb, biztonságosabb fekvésű részen új településrészt alapított, amely a Fülöpváros nevet kapta.

11. Milyen környezeti fenntarthatósági kihívásokkal szembesülnek a Duna menti települések (árvízvédelem, zöldfelületek megőrzése, vízminőség)?

A Duna menti települések számára a környezeti fenntarthatóság egyik fő kihívása az árterek zsugorodása és a zöldfelületek megőrzése. Érden a Beliczay-sziget és a Pilisi Parkerdő fásítási programjai fontos szerepet játszanak az ökológiai egyensúly fenntartásában (Pilisi Parkerdő, 2024.). Emellett a városi park fejlesztése, amely Európai Bauhaus-díjat nyert. (Európai bizottság, 2023) valamint a Magyar Földrajzi Múzeum kertjének önellátóvá alakítása is a fenntarthatósági célokat szolgálja.

12. Ön szerint hogyan lehetne a Dunát jobban bevonni a helyi közösségi, kulturális és szabadidős életbe a lakosság és a fiatalok megtartása érdekében?

A Duna helyi közösségi és kulturális életbe való szorosabb bevonása érdekében a turizmus, különösen a vízi turizmus fejlesztése lenne kiemelt jelentőségű. A Beliczay-sziget térségében tervezett sportközpont és a városi ifjúsági rendezvények megszervezése hozzájárulhatna a fiatalok helyben tartásához és a közösségi élet élénkítéséhez.

4.7.1.2 12 kérdés a Duna menti megyei jogú városok versenyképességének vizsgálatához.

(Dunaújváros megyei jogú város, Főépítészeti osztály munkatársa)

1. Demográfia és társadalom

1. Hogyan érzékeli a településen a lakosság változását az elmúlt években (növekedés, fogyás, elvándorlás), és milyen hatással van ez a Duna menti térségek fejlődésére?

A lakosság számának csökkenése elsősorban a Dunaiújvárosból a szomszédos településekre történő elvándorlás következménye.

2. Duna és gazdasági lehetőségek

2. Milyen gazdasági előnyt vagy hátrányt jelent a település számára a Duna közelsége?

A Duna közelsége jelentős gazdasági előnyt kínál, mivel a folyó mentén ipari parkok és gazdasági központok jöttek létre, például Dunaiújváros, Dunaföldvár és Paks térségében.

3. Hogyan használják ki jelenleg a Duna nyújtotta lehetőségeket (pl. logisztika, turizmus, vízi közlekedés, energiatermelés)?

A Duna jelenlegi lehetőségei csak részben kerülnek kihasználásra. Bár az energiahasznosítás, például egy esetleges vízlépcső révén, komoly potenciált rejt, a turizmus és a vízi közlekedés fejlesztése elmarad a nyugatibb szakaszokhoz képest. A Bécs–Budapest vonal mentén tapasztalható fejlődés dél felé csökken, miközben a kisebb településeken – mint Solt vagy Kalocsa – helyi, hagyományőrző turizmus (például lovas- és gasztroturizmus) kínál korlátozott lehetőségeket

4. Milyen fejlesztési irányokat lát a következő 5–20 évben a Duna szerepének erősítésére a város gazdasági életében?

A következő évtizedek fejlesztési irányai között kiemelt szerepet kaphat a turizmus, különösen a vízi turizmus fejlesztése. Fontos cél a Duna folyamatos hajózhatóságának biztosítása, amelyhez szükség lenne a meder kotrására, víz alatti sarkantyúk kialakítására, valamint egy vízerőmű megépítésének megfontolására is.

3. Munkaerőpiac és vállalkozások

5. Milyen munkahelyeket teremtettek a Duna menti ipari, logisztikai vagy turisztikai beruházások?

A Duna menti ipari, logisztikai és turisztikai beruházások elősegítették a kis- és középvállalkozások megjelenését és fejlődését, ezáltal hozzájárultak a helyi munkaerő helyben tartásához és csökkentették az ingázást Budapest és Dunaiújváros között. A fejlesztések elsősorban barnamezős területeken, például a volt vasgyárak környezetében valósulhatnak meg.

6. Milyen lehetőségeket nyújthat a Duna közelsége a kis- és középvállalkozások számára?

A Duna közelsége elősegíti a nagyobb vállalatok letelepedését, ami ösztönzően hat a kis- és középvállalkozások fejlődésére is, mivel bővülnek az együttműködési és beszállítói lehetőségek, valamint erősödik a helyi gazdasági hálózat.

7. Hogyan tudják a fiatal diplomásokat a Duna által kínált gazdasági és turisztikai lehetőségekkel helyben tartani?

Jelenleg korlátozottak a lehetőségek a fiatal diplomások helyben tartására, mivel a Duna gazdasági és turisztikai potenciálja még nincs kellően kihasználva.

4. Infrastruktúra és közlekedés

8. Hogyan alakult a közlekedési és logisztikai infrastruktúra a Duna mentén (pl. kikötők, hidak, közúti és vasúti kapcsolatok)?

A Duna mentén az elmúlt években jelentős közlekedési és logisztikai fejlesztések valósultak meg. A 2007-ben átadott Dunaiújvárosi híd és a vasúti híd fontos közlekedési kapcsolatot teremtett a térségben. Emellett a tervezett az M8-as autópálya, javíthatja a régió elérhetőséget. A Dunaiújvárosi közforgalmi kikötő ugyanakkor jelenleg alulhasznosított, míg a paksi híd további közlekedési lehetőségeket nyit a jövő fejlesztéseihez.

9. Milyen további közlekedési fejlesztések lennének szükségesek ahhoz, hogy a Duna valódi versenyelőnyt jelentsen a városnak és járásának?

*A Duna menti közlekedési infrastruktúra fejlesztésének egyik legfontosabb eleme lenne a kerékpárút-hálózat bővítése. Dunaiújváros rendelkezik saját kerékpárút-rendszerrel, azonban szükség lenne a Duna jobb partján is összefüggő kerékpárút kiépítésére, mivel jelenleg csak a bal parton halad az **EuroVelo 6** nemzetközi útvonal. A Dunaföldvári hídon keresztül lehetne a hálózathoz csatlakozni, ami jelentősen erősítené a térség turisztikai és gazdasági kapcsolatait (EuroVelo , 2011)*

5. Épített környezet és életminőség

10. Hogyan hatott a Duna közelsége a város építészeti fejlődésére (pl. vízparti területek hasznosítása, városrehabilitáció)?

A Duna közelsége jelentős, de közvetett hatást gyakorolt a város építészeti fejlődésére. A lakosság mintegy 90%-a gyárhoz tartozó lakótelepen él, míg a külső városrészek csak korlátozottan kapcsolódnak a folyóhoz. A Duna-parton található Arborétum és közpark fontos zöldfelületi és rekreációs szerepet tölt be, amelyet partvédő mű óv az árvizektől, és a lépcsős lejárón keresztül közvetlen kapcsolat biztosított a folyóhoz. A város országos szinten is az egyik legzöldebb megyei jogú településnek számít, ahol a természetközeli városfejlesztés kiemelt szerepet kap.

11. Milyen környezeti fenntarthatósági kihívásokkal szembesülnek a Duna menti települések (árvízvédelem, zöldfelületek megőrzése, vízminőség)?

A Duna menti települések számára az árvízvédelem szinte teljes mértékben megoldott, hiszen a védművek mintegy 99%-os biztonságot nyújtanak. A vízminőség alapvetően jó, ugyanakkor további fejlesztésekkel tovább javítható lenne. A vízkivételi rendszerek és a begyűjtő csatornák, valamint a helyi strandok is megfelelő állapotban vannak, ami hozzájárul a térség környezeti fenntarthatóságához és rekreációs értékéhez.

12. Ön szerint hogyan lehetne a Dunát jobban bevonni a helyi közösségi, kulturális és szabadidős életbe a lakosság és a fiatalok megtartása érdekében?

A már meglévő ifjúsági és szabadidős programok, amelyeket jelenleg is a Szalki-szigeten rendeznek meg. Az olyan események, mint a Parázs Varázs fesztivál, a kempingtalálkozók, valamint a motorcsónak- és kajakversenyek jelentős közösségformáló erővel bírnak, és hozzájárulnak a fiatalok helyben tartásához, illetve a város turisztikai vonzerejének növeléséhez. (Magyar TourMix Kft., 2025)

5 Komplex Duna-alapú fejlesztési javaslat az öt járás számára

A Duna térsége hazánk egyik legfontosabb, mégis részben kiaknázatlan stratégiai erőforrása. Az Esztergomi, Érdi, Dunaújvárosi, Bajai és Szekszárdi járások földrajzilag összekapcsolódnak a folyóval, mégis hiányzik az egységes, fenntartható térségi fejlesztési koncepció. A Duna nemcsak közlekedési és áruszállítási tengelyként, hanem öntözési, vízbázis-védelmi, energetikai és turisztikai potenciálként is kulcsszerepet játszhat a régió jövőjében. A következő, tematikus bontású javaslatcsomag célja az, hogy integrált módon indítson el olyan gazdasági, infrastrukturális és környezeti folyamatokat, amelyek az önfenntartó és fenntartható fejlődést szolgálják.

5.1.1 Vízi közlekedés és logisztikai fejlesztések

Probléma: Az öt járásban alig használják ki a Duna lehetőségeit sem belvízi áruszállításra, sem személyforgalomra. *Javaslatok:* Kisebb regionális kikötők fejlesztése Baján, Dunaújvárosban és Esztergomban, intermodális közlekedési csatlakozásokkal (vasút, közút). Vízi közösségi közlekedés bevezetése – például gyors katamaránjáratok Bajától Budapestig –, amely turisztikai és ingázási célokat is szolgálhat. Logisztikai központok (pl. élelmiszer, fa, gabona, hal) kiépítése, különösen Baján és Dunaújvárosban. (NEMZETI, FEJLESZTÉSI ÉS GAZDASÁGI MINISZTERIUM)

5.1.2 Öntözésfejlesztés és mezőgazdasági vízgazdálkodás

Probléma: Az aszályos időszakok számának növekedésével nő az öntözés szerepe, ám a Duna közelsége ellenére a térség ezt alig használja ki. *Javaslatok:* Regionális öntözőcsatorna-hálózatok arányítása és fejlesztése – különösen Szekszárd és Baja térségében. Gazdálkodói öntözési szövetkezetek megalakítása a Duna vízkészletének közösségi hasznosítására. Digitális, szenzor vezérelt öntözésirányítás bevezetése a precíziós mezőgazdaság támogatására.

5.1.3 Mohácsi vízlépcső (javaslat) – vízmegtartás és energetikai lehetőségek

Lehetőség: A mohácsi vízlépcső megvalósítása nemcsak energetikai, hanem ökológiai és agrárhasználati célokat is szolgálhat. *Hasznok:* 50–100 ezer hektár öntözésbiztosítása. Kisméretű, megújuló alapú vízerőmű telepítése. Halastavak és vizes élőhelyek rehabilitációja, ökoturisztikai bázisok létrehozása. Feldolgozóipari fejlesztések.

Javaslatok: Duna menti agrár-feldolgozó üzemek (pl. liszt, olaj, zöldségkonzerv) újraindítása a helyi értéklánc megerősítésére. Halászati feldolgozás központjai Baján (halhús-konzerv, füstölt hal stb.). Bioalapú gazdaság kialakítása: biomassza- és fermentációs üzemek fejlesztése (pl. bioetanol, környezetbarát csomagolóanyag).

Alapelv: Minden fejlesztés csak környezeti hatásvizsgálat és hosszú távú ökológiai szempontok mellett valósítható meg. *Javaslatok:* Árvízvédelmi rendszerek fejlesztése, természetes partszakaszok megőrzése. A Duna, mint ökoszisztéma és közszolgáltatás védelme (ivóvízbázis, élőhelyek, rekreáció).

6 Összegző javaslatok

Szakedolgozatom témájának feldolgozása, elemzése során nyert tapasztalatok több fejlesztési javaslatra világítottak rá. Ezeket az adott fejezetekben taglaltam, több szegmens érintésével. Az alábbiakban összegezném azokat, melyek általános fejlesztési javaslatként szolgálhatnak.

Térségi együttműködés: Az öt megyei jogú város és járás számára javasolt egy közös Duna-fejlesztési tanács vagy konzorcium létrehozása. Ebbe célszerű lenne bevonni a többi Duna menti települést is, valamint a polgármestereket, hogy közösen dolgozzanak ki javaslatokat, miként lehetne önfenntartó fejlesztésekkel – például a turizmus vagy a vízi közlekedés terén – elősegíteni a térség fejlődését. Így a térség összefüggő fejlesztési egységként lenne kezelhető, hasonlóan a Balaton térségéhez. Például: az EuroVelo 6 kerékpárút kiépítése a jobb parton, ezzel párhuzamosan a vízi közlekedés fejlesztése (géppark, kikötők, oktatás – a folyami hajózás akár középiskolai szinten történő oktatása, illetve szakemberképzés). Továbbá indokolt lenne a hajózási napok számának növelése, például egy Mohács környéki vízlépcső megépítésével, valamint a meder kotrásával és víz alatti sarkantyúk kialakításával. Történelmi okokból – a trianoni békeszerződés következményeként – a Magyarországon áthaladó két nagy folyó, a Duna és a Tisza, csak az országhatáron kívül találkozik egymással, ezért a folyami hajózás ma nem jelentős Magyarországon. A Duna–Majna–Rajna csatorna példájából kiindulva megfontolható lenne Mohács és Szeged térségének összekötése egy csatornával. Itt a vízlépcsők kialakítása, valamint a minimális magassági különbségek (nyolcvankettő-hetvenhat méter) lehetőséget adnának arra, hogy a csatorna megépüljön. Ezzel a magyarországi vízi közlekedés (pl. M12 víziút) komoly, többcélú vízi úthálózattá lenne fejleszthető, amely a közlekedés, a vízgazdálkodás és a turizmus igényeit egyaránt szolgálhatná.

Fenntartható beruházások: Mint ahogy az adatok elemzése során tapasztalhattuk, a járások gazdasági fellendítésének kulcseleme a munkahelyteremtés és a közlekedési kapcsolatok fejlesztése. Mindezek megfelelő alapot szolgáltatnak a lakosságnövekedésre, vagy a lakosság megtartására. Ugyanakkor megkerülhetetlen tényező a lakhatási problémák kezelése. Ahogy korábbi fejezetben is említettem, a megoldás kulcsa a lakásépítés komplex városfejlesztési stratégiába ágyazása lehetne. Ez egy olyan egymásra mutató és visszaható folyamat, melyek

nélkül nem válhat hosszútávon vonzóvá az adott település, illetve nem lesz képes megtartani lakosait. Így tehát mindez csak akkor lehet fenntartható, ha a lakóhely és közvetlen térsége munkahelyekkel, közszolgáltatásokkal és élhető környezettel párosul.

Napjaink környezetvédelmi kihívásai új, innovatív megoldásokat kívánnak. A jelen kor infrastrukturális fejlesztései a környezet fenntartásának, óvásának érdekében karbonsemlegesnek, és a klímavédelmi célokhoz illeszkedőnek kell lennie.

Az innováció és a közösségi részvétel kapjon fontos szerepet saját környezetük, életterük, kulturális életük alakításába. A beruházások akár ilyen célokat is szolgálhatnának.

Alkalmazni kellene a digitális technológiákat, valamint be kell vonni a helyi lakosságot is (pl. önkéntes monitoring, társadalmi egyeztetések) a település és környezetének fejlesztésébe.

A fejlesztések multiplikátorhatása révén a Duna menti programok más ágazatokra – például a turizmusra, energetikára és oktatásra – is kedvezően hathatnak, ezzel hosszú távú gazdasági stabilitást teremtve, hozzájárulva a népesség helyben tartásához és növekedéséhez.

7 Irodalomjegyzék

Törvényjavaslat benyújtása. (2022. 02 15). *1997. évi CXXIV. törvény és egyéb törvények módosításáról*. Letöltés dátuma: 2025. 10 11, forrás: Parlament : chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://www.parlament.hu/irom41/18205/18205.pdf

1876. évi XX. törvénycikk. (2007. 10 06). *CompLex Kiadótól*. Letöltés dátuma: 2025. 10 05, forrás: Városi törvényhatóságok megszüntetéséről: <https://web.archive.org/web/20150209123908/http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=5733>

1990. évi LXV. törvény. (1990. 08 14). *Törvények és OGY határozatok*. Letöltés dátuma: 2025. 10 01, forrás: Wolter kluver: <https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99000065.TV>

Bajai, OKK. Kft. (2007. 06 11). Forrás: Bajai, Országos Közforgalmú Kikötőműködtető Kft: <http://www.portofbaja.hu/index.php?page=company>

Bánhegyi, F. (2007). *Történelem 6*. Celldömölk: Apáczai Kiadó. Forrás: http://www.e-kompetencia.si/egradiva/Zgodovina_novo2/5.poglavje_Zgo_Mad_7.razred-5/index9.html

Batty, M. (1997). *Kibertér*.

Benkő, T. (2017. 10 13). *Betekintés a középkori városokat formáló hatalmi harcokba*. Forrás: Összkép: <https://osszkep.hu/2017/10/betekintes-a-kozepkori-varosokat-formalo-hatalmi-harcokba-a-kiraly-a-varosokat-nem-a-penzuk-hanem-a-tamogatasuk-miatt-tartotta-fontosnak/>

Bukovszky, L. (2007. 10 07). *A 1848-1849 forradalom és szabadságharc*. Letöltés dátuma: 2025. 10 05, forrás: Internet archive: http://www.foruminst.sk/publ/lokreg/4/lokreg4_93-121.pdf

Corpus Juris Hungarici. (1983). *IV. László*. Letöltés dátuma: 2025. 09 23, forrás: Szolgabíró: <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=00000007.MEL&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei?pagenum%3D52>

Dr. Káposzta, J. (2011). *Regionális gazdaságtan*. Szaktudás Kiadó.

Dr. Kubassek, J. (2004). *Érdi Krónika II bővített kiadás 2004.* . Érd.

Dr. Kubassek, J. (2007). *Érdi krónika*. Forrás: Érdi krónika: https://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/telepulesek_ertekei/Erd/

Dr. Nagyné, D. M. (2011). *A területi egyenlőtlenségek főbb összefüggései*. Bp.: Szaktudás Kiadóház. Letöltés dátuma: 2024. 10

Dr. Nagyné, D. M. (2024). *Regionális egyenlőtlenségek*.

Dunaújváros, MJ. honlapja. (2025. 02 08). *Dunaújvárosról*. Forrás: Dunaújvárosról: <https://dunaujvaros.hu/dunaujvarosrol>

Ernöfy, N. (2022. 05 04). *Milyen előnyöket élvez egy megyei jogú város?* Letöltés dátuma: 2025. 10 02, forrás: Index: <https://index.hu/belfold/2022/05/04/megyei-jogu-varosok-magyarorszagon/?token=b87cc7d2b5bddb2d7a7f992dae3ab714>

Északhírnök. (2025). *Miskolc, demográfia*. Forrás: <https://www.eszakhirnok.com/2024/11/14/miskolc-demografia/>

Europai bizottság. (2023. 06 23). *Bauhaus-díj*. EU, EU, Magyarország. Forrás: https://hungary.representation.ec.europa.eu/az-uj-europai-bauhaus-dij-es-az-europai-varosfejlesztési-kezdemenyezés-palyazati-felhivasanak-2023-06-23_hu

Európai; Unió. (2025). *Ismertetők az Európai; Unióról*. Forrás: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/hu/sheet/99/a-statisztikai-celu-teruleti-egysegek-kozos-nomenklaturaja-nuts->

- EuroVelo . (2011. 01 01). EuroVelo az Európai Kerékpárút Hálózat. Bp., Magyarország.
 Forrás: <https://www.futas.net/hungary/Budapest/kerekparosutak/eurovelo6-kerekparutak.php>
- Ferencz, M. (2004. 01). *Arcanum Adatbázis Kft. 2004*. Letöltés dátuma: 2025. 09 23, forrás: Magyar Elektronikus Könyvtár: <https://mek.oszk.hu/09500/09536/html/0002/11.html>
- GAJZÁGÓ, G. (2019. 03). *Tér és Társadalom*. Letöltés dátuma: 2025. 10 17, forrás: Real.mtk.hu: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://real.mtak.hu/102649/1/gajzago_modern_2019.pdf
- H. Németh, I. (2018. 03 04). *Szabad királyi városok*. Letöltés dátuma: 2025. 09 23, forrás: Epa.hu: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://www.epa.hu/03100/03122/00025/pdf/EPA03122_rubicon_2018_03-04_100-111.pdf
- Haggett, P. n. (1983,1994). A városi népesség változása zárt és nyílt rendszerben.
- Hatályos jogszabályok. (2016. 02 01). *Közép-magyarországi régió*. Letöltés dátuma: 2025. 10 01, forrás: 2013/2015. (XII. 29.) Korm. határozat: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A15H2013.KOR&txtreferer=00000001.TXT>
- Horváth, I. (2020. 04 20). *Esztergom, ahol a történelem jár*. Forrás: Magyarország első városa Esztergom.: https://www.esztergom.hu/turizmus/tortenelem/19-esztergom_ahol_a_tortenelem_jar
- Horváth, I. (2020. 04 20). *Magyarország első városa Esztergom*. Letöltés dátuma: 2025. 09 23, forrás: Esztergom, ahol a történelem jár: https://www.esztergom.hu/turizmus/tortenelem/19-esztergom_ahol_a_tortenelem_jar
- KSH. (2019. 10 13). *Járások*. Letöltés dátuma: 2025. 09 10, forrás: Területi atlasz: https://www.ksh.hu/teruletiatlasz_jarasok
- KSH. (2019. 10 19). *KSH*. Forrás: KSH,Járások: https://www.ksh.hu/teruletiatlasz_jarasok
- Kubinyi, A. (2000. 05 05). *Városfejlődés a középkori Magyarországon*. Letöltés dátuma: 2025. 09 23, forrás: Gépeskönyv.btk.elte.hu: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://gepeskonyv.btk.elte.hu/adatok/Tortenelem/83K%E1lnoki/GY%D6NGY%D6SSY%20K%D6NYV/07%20KUBINYI.pdf>

- Lengyel; Imre, Rechnitzer; János . (2004). *Regionális gazdaságtan*. Budapest-Pécs: Dialóg Campus .
- Magyar TourMix Kft. (2025. 10 02). Szalki-sziget Dunaújváros. Dunaújváros, Fejér vármegye , Magyarország. Forrás: <https://www.programturizmus.hu/partner-szalki-sziget-dunaujvaros.html>
- Magyar; etimológiai szótár. (2025). *Arcanaum*. Forrás: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-etimologiai-szotar-F14D3/r-F3964/regio-F39F0/>
- Magyarország, kormánya. (2020. 03 12). *Modern Városok Programja*. Letöltés dátuma: 2025. 10 17, forrás: Támogatói okiratok és módosítások: <https://kormany.hu/dokumentumtar/modern-varosok-program>
- Miklóssy, E. (2012). *A járás*. BP.: KSH. Forrás: <https://www.cceol.com/search/article-detail?id=7892>
- Moder Városok Program. (2023. 11 02). *Hatályos jogszabályok*. Forrás: 491/2023. (XI. 2.) Korm. rendelet: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a2300491.kor>
- Nemes Nagy, j. (2005). *Regionális elemzési módszerek*. Budapest: Regionális Tudományi Tanulmányok.
- Nemes, N. J. (2009). *Terek, helyek, régiók - A regionális tudomány alapjai*. Akadémiai kiadó zrt.
- Nemzeti jogszabálytár. (2011. 11 02). *Magyar, Köztársaság Alkotmánya*. Letöltés dátuma: 2025. 10 02, forrás: 1949. évi. XX Törvény.: <https://njt.hu/jogszabaly/1949-20-00-00>
- NEMZETI, FEJLESZTÉSI ÉS GAZDASÁGI MINISZTERIUM. (dátum nélk.). A DUNA MENTI TURIZMUS HAZAI ÉS NEMZETKÖZI DIMENZIÓI. Győr, Győr-Sopron vármegye, Magyarország. Forrás: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/http://www.terport.hu/webfm_send/3-1_tf_2009_a_duna_menti_turizmus_hazai_es_nemzetkozi_dimenzioi_koncepcio.pdf_%3B
- Pilisi parkerdő. (2024. 11 08). Folytatódik a Beliczay-sziget erdőfelújítása. Érd, Pest vármegye, Magyarország. Forrás: <https://parkerdo.hu/parkerdo/folytatodik-a-beliczay-sziget-erdofelujitasa/>
- Saját. (2025).
- Saját. (2025. 05). *Érdi járás SWOT elemzés*.

Saját. (2025. 05). Lakásállomány.

Saját. (2025. 05). SWOT elemzés Dunaújvárosi járás.

Saját. (dátum nélk.). Ranger.

Saját. (dátum nélk.). Ranger arány.

Szekszárd. (2000. 01 10). Letöltés dátuma: 2025. 05 15, forrás: Szekszárd:
<https://szekszard.hu/hu/bor-turizmus-szabadido/szekszardrol>

TEIR. (2025. 05.). *AZ öt járás*. Forrás: <https://www.oeny.hu/oeny/teir/#/tablo/5>

TEIR. (2025. 05). *Bajai járás* . Forrás: <https://www.oeny.hu/oeny/teir/#/tablo/5>

TEIR. (2025. 05). *Bajai járás állandó népesség*. Forrás:
<https://www.oeny.hu/oeny/teir/#/tablo/5>

TEIR. (2025. 05). *Bajai járás álláskeresői*. Forrás: <https://www.oeny.hu/oeny/teir/#/tablo/5>

TEIR. (2025. 05). *Bajai járás belföldi vándorlás*. Forrás:
<https://www.oeny.hu/oeny/teir/#/tablo/5>

TEIR. (2025. 05). *Bajai járás lakónépesség 100lakásra*. Forrás:
<https://www.oeny.hu/oeny/teir/#/tablo/5>

TEIR. (2025. 05). *Bajai járás lakónépessége*. Forrás: <https://www.oeny.hu/oeny/teir/#/tablo/5>

TEIR. (2025. 05). *Bajai járás összesítő* . Forrás: <https://www.oeny.hu/oeny/teir/#/tablo/5>

TEIR. (2025. 05). *Bajai járás SWOT elemzés* . Forrás: <https://www.oeny.hu/oeny/teir/#/tablo/5>

TEIR. (2025. 05). *Dél-Alföld régió- Bajai járás*. Forrás:
<https://www.oeny.hu/oeny/teir/#/tablo/5>

TEIR. (2025. 05). *Dél-Dunántúli régió, Szekszárdi járás*. Forrás:
<https://www.oeny.hu/oeny/teir/#/tablo/5>

TEIR. (2025. 05). *Dunaújvárosi járás álláskeresői*. Forrás:
<https://www.oeny.hu/oeny/teir/#/tablo/5>

TEIR. (2025. 05). *Dunaújvárosi járás bevándorlás* . Forrás:
<https://www.oeny.hu/oeny/teir/#/tablo/5>

TEIR. (2025. 05). *Dunaújvárosi járás fogyás*. Forrás: <https://www.oeny.hu/oeny/teir/#/tablo/5>

TEIR. (2025. 05). *Dunaújvárosi járás lakónépessége 100 lakásra* . Forrás:
<https://www.oeny.hu/oeny/teir/#/tablo/5>

TEIR. (2025. 05). *Dunaújvárosi járás lakónépessége.* Forrás:
<https://www.oeny.hu/oeny/teir/#/tablo/5>

TEIR. (2025. 05). *Dunaújvárosi járás öregedési index.* Forrás:
<https://www.oeny.hu/oeny/teir/#/tablo/5>

TEIR. (2025. 05). *Dunaújvárosi járás Össz. pont.* Forrás:
<https://www.oeny.hu/oeny/teir/#/tablo/5>

TEIR. (2025. 05). *Érdi Járás 100 lakás.* Forrás: <https://www.oeny.hu/oeny/teir/#/tablo/5>

TEIR. (2025. 05). *Érdi járás óvodai férőhelyek.* Forrás:
<https://www.oeny.hu/oeny/teir/#/tablo/5>

TEIR. (2025. 05). *Érdi járás öregedési index.* Forrás: <https://www.oeny.hu/oeny/teir/#/tablo/5>

TEIR. (2025. 05). *Érdi járás települései.* Forrás: <https://www.oeny.hu/oeny/teir/#/tablo/5>

TEIR. (2025. 05). *Érdi járás természetes fogyás.* Forrás:
<https://www.oeny.hu/oeny/teir/#/tablo/5>

TEIR. (2025. 05). *Esztergomi járás álláskeresői.* Forrás:
<https://www.oeny.hu/oeny/teir/#/tablo/5>

TEIR. (2025. 05). *Esztergomi járás belföldi vándorlás.* Forrás:
<https://www.oeny.hu/oeny/teir/#/tablo/5>

TEIR. (2025. 05). *Esztergomi járás népessége.* Forrás: <https://www.oeny.hu/oeny/teir/#/tablo/5>

TEIR. (2025. 05). *Esztergomi járás öregedési index.* Forrás:
<https://www.oeny.hu/oeny/teir/#/tablo/5>

TEIR. (2025. 05). *Esztergomi járás természetes fogyás.* Forrás:
<https://www.oeny.hu/oeny/teir/#/tablo/5>

TEIR. (2025. 05). *Esztergomi járás összegzve.* Forrás: <https://www.oeny.hu/oeny/teir/#/tablo/5>

TEIR. (2025. 05). Közép-Dunántú régió.

TEIR. (2025. 05). *Közép-Dunántúli régi- Dunaújvárosi járás.* . Forrás:
<https://www.oeny.hu/oeny/teir/#/tablo/5>

TEIR. (2025. 05). *MAx.-MIN. érték.* Forrás: <https://www.oeny.hu/oeny/teir/#/tablo/5>

TEIR. (2025. 05). *Öt MJ. város polarizációs számai.* Forrás:
<https://www.oeny.hu/oeny/teir/#/tablo/5>

TEIR. (2025. 05.). *Öt MJ. város lakás számai.*

TEIR. (2025. 05). *Pest régió* . Forrás: <https://www.oeny.hu/oeny/teir/#/tablo/5>

TEIR. (2025. 05). *Szekszárdi fogadás* . Forrás: <https://www.oeny.hu/oeny/teir/#/tablo/5>

TEIR. (2025. 05). *Szekszárdi járás álláskereső*. Forrás: <https://www.oeny.hu/oeny/teir/#/tablo/5>

TEIR. (2025. 05). *Szekszárdi járás belföldi vándorlás*. Forrás: <https://www.oeny.hu/oeny/teir/#/tablo/5>

TEIR. (2025. 05). *Szekszárdi járás lakónépesség 10 lakásra*. Forrás: <https://www.oeny.hu/oeny/teir/#/tablo/5>

TEIR. (2025. 05). *Szekszárdi járás lakónépesség*. Forrás: <https://www.oeny.hu/oeny/teir/#/tablo/5>

TEIR. (2025. 05). *Szekszárdi járás öregedési index*. Forrás: <https://www.oeny.hu/oeny/teir/#/tablo/5>

TEIR. (2025. 05). *Szekszárdi járás ősz.pont*. Forrás: <https://www.oeny.hu/oeny/teir/#/tablo/5>

TEIR. (2025. 04). *TEIR*. Forrás: <https://www.oeny.hu/oeny/teir/#/tablo/5>

TEIR. (2025. 05). *Vármegyék*. Forrás: <https://www.oeny.hu/oeny/teir/#/tablo/5>

TEIR. (2025. 05). *Vármegyék* . Forrás: <https://www.oeny.hu/oeny/teir/#/tablo/5>

TÉRPORT. (2012. 01 01). *A járások központjai*. KSH, Magyarország. Forrás: <http://www.terport.hu/vezercikkek/jarasaink-a-statisztikak-tukreben.html>

TÉRPORT. (2018. 03 30). *Fejér vármegye* . Letöltés dátuma: 2025. 05 05, forrás: Dunaujvárosi járás: <http://www.terport.hu/tematikus-terkepek/fejer-megye-jarasai-2018.html>

TÉRPORT. (2018. 01 01). *Komárom-Esztergom megye járásai*. Forrás: Esztergomi járás: <http://www.terport.hu/tematikus-terkepek/komarom-esztergom-megye-jarasai-2018.html>

TÉRPORT. (2018. 03 30). *Tolna vármegye*. Forrás: Szekszárdi járás: <http://www.terport.hu/tematikus-terkepek/tolna-megye-jarasai-2018.html>

TÉRPORT. (2020. 03 30). *Bács-Kiskun vármegye*. Forrás: Bajai járás: <http://www.terport.hu/tematikus-terkepek/bacs-kiskun-megye-jarasai-2020.html>

TÉRPORT. (2020. 01 01). *Pest vármegye*. Letöltés dátuma: 2025. 05 05, forrás: Érdi járás: <http://www.terport.hu/kategoria/tematikus/1224.html>

- TÉRPORT. (2022. 09 27). *TÉRPORT*. (E. Judit, Producer) Letöltés dátuma: 2025. 09 23, forrás: <http://www.terport.hu/print/2495.html>
Járások a magyar közigazgatás történetében:
- Városi, Levéltár és Kutatóintézet. (2015. 02 06). *Székesfehérvár települési értéktára*. Letöltés dátuma: 2025. 09 23, forrás: <https://web.archive.org/web/20160330134211/http://albaarchivum.hu/hu/szekesfehervar-tortenete/varostorteneti-osszefoglalo>
- Vörösmarty, Iskola. (2020. 05 14). *Vörösmarty Iskola*. Forrás: Történelem 6: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.vorosmarty-iskola.hu/wp-content/uploads/2020/05/2020_05_14_t%C3%B6rt%C3%A9nelem_6.pdf
- William, G. (1984). *Neuromancer*. Ace Science Fiction.

1. Ábra Magyarország régiói 2019.01.01. (KSH, 2025)	9
2. Ábra NUTS 3, Magyarországi vármegyék. (KSH, 2025)	10
3. Ábra Magyarország járásai. (KSH, 2019)	11
4. Ábra A városi (járás, vármegyei, régiói,) népesség változása zárt és nyílt rendszerben (Dr. Káposzta, 2011) (Haggett, 1983,1994)	14
5. Ábra A centrum és periféria (Dr.Nagyné, 2024).....	15
6. Ábra Az I. Tanács törvény közigazgatási struktúrája (Miklóssy, 2012).....	18
7. Ábra Érdi járás. (TÉRPORT, 2020)	41
8. Ábra Esztergomi járás (TÉRPORT, 2018).....	44
9. Ábra Dunaújvárosi járás. (TÉRPORT, 2018)	48
10. Ábra Szekszárdi járás (TÉRPORT, 2018).....	52
11. Ábra Bajai járás (TÉRPORT, 2020)	57
1-1. Táblázat NUTS elemei Magyarországon.....	9
2-1. táblázat A településrendszer két pólusa a területi egyenlőtlenségi dimenziórendszerben (Dr. Káposzta, 2011) (Nemes, 2009)	15

2-2. táblázat Centrum-periféria (saját, de, Dr. Nagyné Dr. Molnár Melinda jegyzete alapján 54-82o.).....	16
2-3. táblázat Középkori városok.....	19
2-4. táblázat Megyei jogú város feladatai (Ernöfy, 2022).....	24
2-5. Táblázat Megyei jogú városok Magyarországon.....	24
2-6. táblázat MVP-projektek ágazonként (db) (GAJZÁGÓ, 2019).....	25
2-7. táblázat Saját szerk. Lengyel Imre, Rechnitzer János Regionális gazdaságtan 179o).....	28
3-1. táblázat Baja, Dunaújváros, Esztergom, Érd, Szekszárd lakónépesség (TEIR, 2025).....	Hiba! A könyvjelző nem létezik.
3-2. táblázat Összegzés az 5 városra (TEIR, 2025).....	31
3-3. táblázat Közép-Dunántúli régió-Esztergomi járás (TEIR, 2025).....	32
3-4. táblázat Összegzés állandó népesség K.-D. régió.....	32
3-5. táblázat Pest régió/ vármegye-Érdi járás (TEIR, 2025).....	32
3-6. táblázat Pest régió/ vármegye-Érdi Járás (TEIR, 2025).....	32
3-7. táblázat Közép-Dunántúli régió- Dunaújvárosi járás (TEIR, 2025).....	33
3-8. táblázat Közép-Dunántúli régió-Dunaújvárosi járás. (TEIR, 2025).....	33
3-9. táblázat Dél-Dunántúli régió-Szekszárdi járás (TEIR, 2025).....	33
3-10. táblázat Dél-Alföld régió-Bajai Járás. (TEIR, 2025).....	34
3-11. Dél-Alföldi-Bajai járás (TEIR, 2025).....	34
3-12. táblázat Régiók összehasonlítása (TERI, 2025).....	34
3-13. táblázat Vármegyék összehasonlítása. (TEIR, 2025) (TEIR, 2025).....	35
3-14. táblázat Az öt járás (TEIR, 2025).....	35
3-15. táblázat Öt város polarizációs számai (TEIR, 2025).....	36
3-16. táblázat Max.-Min. érték (TEIR, 2025).....	37
3-17. táblázat Ranger arány (Saját, Ranger arány).....	37
3-18. táblázat Ranger mutató (Saját).....	37
3-19. táblázat. Átlag fellettiék és alattiak átlaga.....	38
3-21. táblázat Szórás.....	39

3-20. táblázat relatív szórás.	39
3-22. táblázat Öt MJ. város lakások számai. (TEIR, 2025)	39
3-23. táblázat. Lakásállomány változása az öt MJ. városban. (Saját, Lakásállomány., 2025)	40
3-24. táblázat Érdi járás települései (TEIR, 2025)	42
3-25. táblázat. Érdi járás Öregedési index (TEIR, 2025)	42
3-26. táblázat Érdi járás természetes fogyás (TEIR, 2025)	42
3-27. táblázat) Érdi járás 100 lakásra. (TEIR, 2025)	43
3-29. táblázat Érdi járás összehasonlítása.	43
3-30. táblázat Érdi járás SWOT elemzése. (Saját, Érdi járás SWOT elemzés, 2025)	44
3-31. táblázat Esztergomi járás népessége. (TEIR, 2025))	45
3-32. táblázat) Esztergom járás öregedési index	45
3-33. táblázat Esztergomi járás álláskeresői	46
3-34. táblázat) Esztergomi járás belföldi vándorlás. (TEIR, 2025)	46
3-35. táblázat Esztergom természetes fogyás.....	46
3-36. táblázat Esztergomi járás összegezve. (TEIR, 2025))	47
3-37. táblázat SWOT elemzés Esztergomi járásban	47
3-38. táblázat Dunaújvárosi járás lakónépessége. (TEIR, 2025)	48
3-40. táblázat Dunaújvárosi járás öregedési index. (TEIR, 2025)	49
3-39. táblázat Dunaújvárosi járás álláskeresői (TEIR, 2025).....	49
3-41. táblázat Dunaújvárosi járás fogyás (TEIR, 2025).....	50
3-42. táblázat) Dunaújvárosi járás vándorlás. (TEIR, 2025).....	51
3-43. táblázat. Dunaújvárosi járás lakónépessége 100 lakásra. (TEIR, 2025).....	50
3-44. táblázat Dunaújvárosi járás összegezve. (TEIR, 2025)	50
3-45. táblázat SWOT elemzés Dunaújvárosi járás (Saját, SWOT elemzés Dunaújvárosi járás, 2025).....	52
3-47. táblázat) Szekszárdi járás öregedési index (TEIR, 2025)	53
3-46. táblázat Szekszárdi járás lakónépesség. (TEIR, 2025)	53
3-48. táblázat) Szekszárdi járás álláskereső. (TEIR, 2025)	53

3-49. táblázat Szekszárdi járás fogyás (TEIR, 2025).....	54
3-50. táblázat) Szekszárdi járás belföldi vándorlás. (TEIR, 2025)	54
3-51. táblázat Szekszárdi járás lakónépesség 100 lakásra. (TEIR, 2025)).....	54
3-52. táblázat Szekszárdi járás ősz. pont. (TEIR, 2025)	55
3-53. táblázat SWOT elemzés Szekszárdi járásban	56
3-54. táblázat Bajai járás lakónépessége (TEIR, 2025)	57
3-55. táblázat) Bajai járás öregedési index (TEIR, 2025).....	58
3-56. táblázat) Bajai járás álláskeresői. (TEIR, 2025)	58
3-58. táblázat Bajai járás belföldi vándorlás. (TEIR, 2025).....	59
3-59. táblázat) Bajai járás lakónépesség 100 lakásra (TEIR, 2025).....	59
3-57. táblázat) Bajai járás fogyás (TEIR, 2025).....	59
3-60. táblázat) Bajai járás összesítő (TEIR, 2025).....	59
3-61. táblázat SWOT elemzés Bajai járás (TEIR, 2025)	60
2.2-1. Kép A középkori magyar szabad királyi város (civitas).....	19
2.2-2. Kép A középkori mezőváros (oppidum) (Bánhegyi, 2007).....	20
2.2-3. Kép Magyarországi középkori városok (Benkő, 2017)	21
2.2-4. Kép Szabad királyi városok 1608. előtt (H. Németh, 2018).....	22
2.2-5. Kép Szabad Királyi városok 1608 után (H. Németh, 2018).	22
2.2-6. Kép Magyarország járás központjai (TÉRPORT, 2012). Hiba! A könyvjelző nem létezik.	

8 Nyilatkozatok

8.1 1 Tartalmi összefoglaló

Ahol a Duna kanyarog, ott a fejlődés is áramlik – fókuszban a Duna menti megyei jogú városok versenyképessége.

Szerencsés Dávid UMDL 81

Vidékfejlesztési agrármérnök BSC (alap képzés) levelező munkarend

MATE Egyetem, Szent István Campus, VFGL., VTT.,

Belső témavezető: **Dr. Péli László, Egyetemi Docens**, MATE Egyetem, Szent István Campus, VFGL., VTT.

A kutatásban bemutatott mennyiségi (kvantitatív), minőségi (kvalitatív) és szerkezeti mutatók, valamint a SWOT elemzés és az interjútipusok - mint a félig strukturált, szakértői és telefonos interjú – együttesen segítették a térségi együttműködés lehetőségeinek feltárását. A vizsgálat alapját az a felismerés adta, hogy egy megyei jogú városban élve közvetlenül is tapasztalható a Duna menti térségek fejlesztési potenciálja, ugyanakkor a kihasználatlan együttműködési lehetőségek is. A javaslat szerint célszerű lenne létrehozni egy közös Duna-fejlesztési tanácsot vagy konzorciumot, amelyben az öt megyei jogú város és járás mellett a többi Duna menti település, valamint azok polgármesterei is részt vennének. A cél, hogy közösen dolgozzanak ki olyan öfenntartó fejlesztési programokat, amelyek a turizmust, a vízi közlekedést és az oktatást egyaránt erősítik. A Duna menti térség így egységes fejlesztési területként kezelhető lenne, hasonlóan a Balaton térségéhez, miközben kisebb, egymással összehangolt alrégiókra is bontható. Példaként említhető az EuroVelo 6 kerékpárút tovább építése a jobb parton, illetve a vízi közlekedés fejlesztése korszerű gépparkkal, kikötőkkel és hajózási oktatással. Történelmi okok miatt – a trianoni határváltozások következtében – a Duna és a Tisza Magyarországon belül nem kapcsolódik össze, ami hátráltatja a vízi közlekedés fejlődését. Egy Mohács és Szeged közötti csatorna megépítése (vízlépcsők építése) ezt a hiányt pótolhatná, amely – a magassági adottságoknak köszönhetően – nemcsak műszakilag, hanem gazdaságilag is megvalósítható lenne. A javasolt „M12 víziút” így egy többcélú közlekedési, vízgazdálkodási és turisztikai hálózattá válhatna. Minden fejlesztésnél alapelveként kell érvényesülnie a fenntarthatóságnak, a karbonsemlegességnek, valamint a közösségi részvételnek.

A digitális technológiák és a lakosság bevonása (pl. önkéntes adatgyűjtés, társadalmi egyeztetés) tovább növelheti a programok hatékonyságát és elfogadottságát. A Duna menti fejlesztések multiplikátorhatása révén a térség nemcsak gazdaságilag erősödhet, hanem társadalmi, kulturális és környezeti szempontból is fenntarthatóbbá válhat. Hosszú távon ez hozzájárulhat a helyben maradás ösztönzéséhez, a népesség megtartásához, valamint a térségi identitás erősítéséhez is.

8.2 Konzulensi nyilatkozat

MATE Szervezeti és Működési Szabályzat
III. Hallgatói Követelményrendszer
III.1. Tanulmányi és Vizsgaszabályzat
6.13. sz. függelék: A MATE egységes szakdolgozat /
diplomadolgozat / záródolgozat / portfólió készítési útmutatója
4.1. sz. melléklete: Konzulensi nyilatkozat

NYILATKOZAT

Sebestény Pál (név) (hallgató Neptun azonosítója: UMDL 81)
konzulenseként nyilatkozom arról, hogy a
záródolgozatot/szakdolgozatot/diplomadolgozatot/portfóliót¹ áttekintettem, a hallgatót az
irodalmi források korrekt kezelésének követelményeiről, jogi és etikai szabályairól
tájékoztattam.

A záródolgozatot/szakdolgozatot/diplomadolgozatot/portfóliót a záróvizsgán történő
védésre javaslom / nem javaslom².

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem³

Kelt: 2025 év XI. hó 2 nap

belső konzulens

¹ A megfelelő dolgozattípus meghagyása mellett a többi típus törlendő.

² A megfelelő aláhúzendő.

³ A megfelelő aláhúzendő.

8.3 Hallgató nyilatkozata mesterséges intelligencia alkalmazásáról.

Hallgatók, doktoranduszok nyilatkozata mesterséges intelligencia (MI) alkalmazásáról

1. Általános adatok

Hallgató neve:	Szendvői Mária
Neptun-kódja:	UJ0631
Képzési szint (a megfelelőt jelölje X-szel):	☒ BSc/BA ☐ MSc/MA ☐ Doktor (PhD) ☐ Egyéb:
Tantárgy neve/kódja*:	Szövegtudomány
A munka címe:	Által - Összefoglalás a fejeltől és a munkák - feladatokról - Összefoglalás maga a munka utolsó részéről

* doktori értekezés esetén nem közzélandó

2. Nyilatkozat az MI használatáról

Alulírott, alábbi felelősségem teljes tudatában az alábbi nyilatkozatot teszem.
(Kérjük, válasszon egyet az alábbi lehetőségek közül!)

A) Nem alkalmaztam mesterséges intelligencia rendszert vagy szolgáltatást.
(Amennyiben ezt jelölte, a további nyilatkozatok kitöltése nem szükséges.)

B) Alkalmaztam mesterséges intelligencia rendszert vagy szolgáltatást.
(Kérjük, töltsse ki a vonatkozó táblázatokat.)

3. A mesterséges intelligencia használatának részletezése

I. TÁBLÁZAT: Asszisztens vagy kisebb mértékű felhasználás (pl. fordítás, nyelvi korrekció, ötletelés stb.)
(Ezen felhasználások esetében a konkrét promptok és válaszok csatolása nem szükséges.)

A felhasználás célja	Alkalmazott MI-eszköz neve és verziója	Erintett rész (ha nem a szöveg egészére vonatkozik)

II. TÁBLÁZAT: Jelentős tartalmi hozzájárulás (pl. egy teljes ábra vagy egy hosszabb szövegrész generálása)
(Ezekben az esetekben a felhasznált kulcsfontosságú promptok és az MI által adott válaszok dokumentálása és a munka mellékletében való csatolása szükséges.)

A felhasználás célja	Alkalmazott eszköz neve, verziója, elérhetősége	Az érintett fejezet / ábra / táblázat pontos sorszáma	A prompt-naplót tartalmazó melléklet bejegyzésének sorszáma

Felsőfokú Hallgatói Konferencia
2025. március 11. nap

1/A. Oktató által előírt kiegészítő szabályok (ha vannak)

Amennyiben az adott tantárgy oktatója vagy témavezetője az MI-eszközök használatára vonatkozóan külön szabályokat vagy elvárásokat határozott meg, kérjük, az alábbi mezőben foglalja össze ezeket.

Pt. az MI használatának tilalma bizonyos feladattípusokra, csak konkrét eszköz használatát engedélyezett, eltérő nyelvi elvárások, dokumentációs forma stb.

Oktató vagy témavezető által előírt szabályok:

.....
.....
.....
.....

4. Minden hallgatóra vonatkozó nyilatkozat:

Kijelentem, hogy az MI által esetlegesen generált tartalmakat minden esetben kritikailag felülvizsgáltam, szerkesztettem és a munkába illesztettem. A leadott munka minden eleméért, annak eredetiségéért és tudományos hitelességéért teljes körű felelősséget vállalok. Tudomásul veszem, hogy a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem a benyújtott munkát mesterséges intelligencia detektorral ellenőrizheti, és eljárást kezdeményezhet, amennyiben a nyilatkozatom valótlan vagy hiányos.

Kelt: 2025. március 11. nap

Hallgató aláírása

Konzulens/Témavezető aláírása

8.4 Nyilatkozat a szakdolgozat hozzáféréséről és eredetiségéről

MATE Szervezeti és Működési Szabályzat
III. Hallgatói Követelményrendszer
III.1. Tanulmányi és Vizgaszabályzat
6.1.3. sz. függelék: A MATE egyetemes szakdolgozat /
diplomadolgozat / záródolgozat / portfólió készítés útmutatója
4.2. sz. melléklete: Nyilatkozat a záródolgozat/szakdolgozat/diplomadolgozat/portfólió nyilvános
hozzáféréseiről és eredetiségéről (módosítva: 2023. október 16.)

NYILATKOZAT

a záródolgozat/szakdolgozat/diplomadolgozat/portfólió¹ nyilvános hozzáféréseiről és
eredetiségéről

A hallgató neve: Szervácsek Péter
A hallgató Neptun kódja: 11101-01
A dolgozat címe: Analízis a Duna vízgyűjtőjében a halászlé készítéséhez felhasznált
a Duna vízgyűjtőjében a halászlé készítéséhez felhasznált
A megírás éve: 2023
A konzulens intézmény neve: Vidéktudományi Kutatóintézet, Győr
A konzulens tanszékének a neve: Vidék és Területfejlesztés Intézet

Kijelentem, hogy az általam benyújtott záródolgozat/szakdolgozat/diplomadolgozat/portfólió¹ egyenlő, eredeti jellegű, saját szellemi alkotásom. Azon részeket, melyeket más szerzős munkákból vettem át, egyértelműen megjelöltem, és az irodalomjegyzékben szerepeltettem. Továbbá kijelentem, hogy a dolgozat elkészítése során alkalmazott mesterséges intelligencia-erőforrások (pl. szöveggenerálás, nyelvi javítás, fordítás, adatfelvétel) használata nem helyettesítette a saját kutatás- és alkotói munkámat, azok alkalmazását a források között vagy a módszertani részben feltüntettem, és a szakmai-etikai elvárásoknak megfelelően jártam el.

Ha a fenti nyilatkozattal valóban állítottam tudomásul veszem, hogy a záróvizsga bizottság a záróvizsgából kizár és a záróvizsgát csak új dolgozat készítése után teheti.

A leadott dolgozat, mely PDF dokumentum, szerkesztését, nem, megtekintését és nyomtatását engedélyezem.

Tudomásul veszem, hogy az általam készített dolgozatra, mint szellemi alkotás felhasználására, hasznosítására a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem mindenkor: szellemi tulajdon kezelési szabályzatában megfogalmazottak érvényesek.

Tudomásul veszem, hogy dolgozatom elektronikus változata feltöltésre kerül a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem könyvtári repozitárius rendszerébe. Tudomásul veszem, hogy a megvédett és nem titkosított dolgozat a védést követően

- titkosítása engedélyezett dolgozat a benyújtásától számított 5 év eltelté után nyilvánosan elérhető és kereshető lesz az Egyetem könyvtári repozitárius rendszerében.

elt. Győr 2023 év 11 hó 2 nap

Szervácsek Péter
Hallgató aláírása

¹ A megfelelő dolgozattípus meghagyása mellett a többi típus törlendő.

² A megfelelő dolgozattípus meghagyása mellett a többi típus törlendő.